

Քրեական գասավարոձձձձ

ԴԱՎԻԹ ԱՎԵՏԻՍՅԱՆ

ՀԱՆՁՆՄԱՆ ԻՆՍՏԻՏՈՒՏԻ
ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԻՐԱՎԱԿԱՆ

ԵՎ ՔՐԵԱԳԱՏԱՎԱՐԱԿԱՆ ԱՌԱՆՁՆԱՀԱՏԿՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԸ 2

Քրեական իրավոձձ

ԱՐԱՄ ԹԱՄԱՅՅԱՆ

ԽՈՒՆԻԳԱՆԱԿԱՆ ԴՐԴՈՒՄՆԵՐՈՎ

ԿԱՏԱՐՎԱԾ ՍՊԱՆՈՒԹՅՈՒՆԸ 10

ԳՐԻԳՈՐ ՍԱՐԳՍՅԱՆ

ԽԻՍ ՆԵՐԳՈՐԾՈՂ ԿԱՄ ԹՈՒՆԱՎՈՐ ՆՅՈՒԹԵՐԻ
ՇՐՋԱՆԱՌՈՒԹՅՈՒՆԸ.

ԽՆԴՐԻ ՊԱՏՄՈՒԹՅՈՒՆԸ ԵՎ ԱՌԿԱ ՎԻՃԱԿԸ 18

ՔԱՂԱՔԱՑԻԱԿԱՆ ԳԱՏԱՎԱՐՈՒԹՅՈՒՆ

ԳՐԵՏԱ ԱՐՉՈՒՄԱՆՅԱՆ

ՔԱՂԱՔԱՑԻԱԿԱՆ ԳԱՏԱՎԱՐՈՒԹՅՈՒՆՈՒՄ ԳԱՏԱԿԱՆ

ՊԱՇՏՊԱՆՈՒԹՅԱՆ ԻՐԱՎՈՒՆՔԻ ՈՐՈՇ ՀԱՐՑԵՐԻ ՄԱՍԻՆ 26

ՔԱՂԱՔԱՑԻԱԿԱՆ ԻՐԱՎՈՒՆՔ

ՀԱՐՈՒԹՅՈՒՆ ՊԵՎՈՐԳՅԱՆ

ԲՆԱԿԱՐԱՆԱՅԻՆ ԱՊԱՀՈՎՄԱՆ

ԿՈՒՏԱԿԱՅԻՆ-ՀԻՊՈՏԵԿԱՅԻՆ

ՀԱՄԱԿԱՐԳԻ ՆԵՐԴՐՄԱՆ ՀԵՌԱՆԿԱՐՆԵՐԸ

ՀՀ ՁԻՆՎԱԾ ՈՒԺԵՐՈՒՄ 32

КРИМИНАЛИСТИКА

ТИГРАН МНАЦАКАНЯН

ПРИЗНАКИ СОСТАВА ТЕРРОРИЗМА

КАК ОСНОВАНИЕ ДЛЯ ВОЗБУЖДЕНИЯ

УГОЛОВНОГО ДЕЛА ПО ФАКТУ

СОВЕРШЕНИЯ ПРЕСТУПЛЕНИЯ 40

ԻՐԱՎՈՒՆՔԻ ՓԻԼԻՍՈՓԱՅՈՒԹՅՈՒՆ

ՄԻՔԱՅԵԼ ԽԱԳԱՏՐՅԱՆ

ՅՈՂԻԿ ԱԶԻՅԱՆ

ԱՐԵՎ ԱՏՏՎԱԾԸ ՈՐՊԵՄ ՕՐԵՆՔԻ

ԵՎ ԱՐԴԱՐՈՒԹՅԱՆ ՊԱՇՏՊԱՆ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԼԵՌՆԱՇԽԱՐՀՈՒՄ 45

УГОЛОВНОЕ СУДОПРОИЗВОДСТВО

ОКСАНА МУРЗАГАЯНОВА

ПОДДЕРЖИТ ЛИ УПК РФ БЫСТРОТУ

УГОЛОВНОГО СУДОПРОИЗВОДСТВА 48

ԳԱՏԱԿԱՆ ՊՐԱԿՏԻԿԱ

ՀՀ ՎՃՈՐԲԵԿ ԳԱՏԱՐԱՆԻ ՈՐՈՇՈՒՄՆԵՐ 52

РЕЗЮМЕ 76

Քրեական դատավարություն

Դավիթ ԱՎԵՏԻՍՅԱՆ

ՀՀ վճարելի դատարանի
քրեական պալատի նախագահ,
ՀՀ վաստակավոր իրավաբան,
իրավագիտության թեկնածու, դոցենտ

ՀԱՆՁՆՄԱՆ ԻՆՍՏԻՏՈՒՏԻ

ՄԻՋԱՉՈՒՅԻՆ ԻՐԱՎԱԿԱՆ ԵՎ ԶԻՆՈՒՄԱՎԱՐԱԿԱՆ

ԱՌԱՆՁՆԱՀԱՏԿՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԸ

«Հանձնման մասին» 1957թ. Եվրոպական կոնվենցիան, որի համաձայն՝ պայմանավորվող կողմերը պարտավորվում են միմյանց հանձնել այդ կոնվենցիայի դրույթների և պայմանների համաձայն հանձնման ենթակա բոլոր այն անձանց, ում դեմ հայցող կողմի իրավասու մարմինները գործ են հարուցել, կամ որոնք հետախուզվում են վերոհիշյալ մարմինների կողմից դատավճռի ի կատար ածման կամ կալանավորման նպատակով (հոդված 1): Հանձնումը կարող է իրականացվել նաև առանց պայմանագրի, եթե դա նախատեսված է հանձնման վերաբերյալ պահանջ ստացած պետության օրենսդրությամբ: Հանցանք կատարած անձանց հանձնումը պետության իրավունքը և ոչ թե պարտականությունն է: Այն պարտականություն է դառնում միայն քրեական գործերի կապակցությամբ փոխադարձ իրավական օգնության վերաբերյալ պետությունների միջև կնքված երկկողմանի պայմանագրերի առկայության դեպքում:

ՆՈՑԵՄԲԵՐ 2008 11 (112)

Էքստրադիցիան (լատ. extraditio) մի պետությունից մյուս օտարերկրյա պետությանը հանձնումն է իր քաղաքացուն կամ օտարերկրյա քաղաքացուն¹: Հաճախ էքստրադիցիան և հանձնումն օգտագործվում են որպես հոմանիշներ:

Որպես կանոն, հանցանք կատարած անձանց հանձնումն իրականացվում է համապատասխան պետությունների միջև կնքված երկկողմանի պայմանագրերի կամ բազմակողմ կոնվենցիաների հիման վրա: Այդպիսի կոնվենցիայի օրինակ է

ԴԱՏԱԿԱՆ
ԻՋՏԻՄՈՒԹՅՈՒՆ

Ժամանակակից սահմանադրությունները, որպես կանոն, արգելում են իրենց քաղաքացիների հանձնումն օտարերկրյա պետությանը: Այսպես, ՀՀ Սահմանադրության 30.1 հոդվածի համաձայն՝ Հայաստանի Հանրապետության քաղաքացուն չի կարելի հանձնել օտարերկրյա պետությանը, բացառությամբ Հայաստանի Հանրապետության վավերացրած միջազգային պայմանագրերով նախատեսված դեպքերի:

Հին ժամանակներում՝ մինչև 17-րդ դարի վերջը, էքստրադիցիան բացառիկ երևույթ էր և կիրառվում էր միայն քաղաքական հանցագործների, հերետիկոսների և փախստականների նկատմամբ:

Դեռևս եգիպտական փարավոն Ռամզես 2-րդը խեթերի թագավոր Խաթուշիլ 3-րդի հետ կնքած պայմանագրում նախատեսել էր. «Եթե որևէ մեկը փախչի Եգիպտոսից և գնա խեթերի երկիր, ապա խեթերի թագավորը նրան չի պահի իր երկրում և կվերադարձնի Ռամզես 2-րդի երկիր»: Փախուստի հանգամանքն ինքնին եղել է հանձնման հիմք: Պայմանագիրն ապահովել է նաև հարցման ենթակա անձանց անվտանգությունը. «Նրանց մահապատժի ենթարկելիս չեն վնասի նրանց աչքերը, շրթունքները և ոտքերը»²:

Հանձնման ինստիտուտը զարգացավ մարդու իրավունքների պաշտպանությանը և ժողովրդավարացման պատմական գործընթացին համապատասխան:

Այսօր հանձնման ինստիտուտը

հատուկ նշանակություն է ձեռք բերել: Միջազգային գործընթացների շնորհիվ շատ երկրների սահմաններ դարձել են «թափանցիկ», կատարելագործվել են հաղորդակցման միջոցները: Դա էականորեն հեշտացնում է մի պետության տարածքում հանցանք կատարած անձանց այլ պետությունում թաքնվելու ճանապարհը: Նոր պայմաններն ակտիվորեն օգտագործվում են կազմակերպված հանցավորության կողմից, որը միջազգային բնույթ է կրում:

Կազմակերպված հանցավորությունը, որը սպառնալիք է ներկայացնում այնպիսի հանցագործությունների կատարման առումով, ինչպիսիք են փողերի «վաճումը», ահաբեկչությունը, թմրամիջոցների ապօրինի շրջանառությունը, էական ազդեցություն է թողնում ազգային տնտեսության և պետական ապարատի վրա:

Ժամանակակից հանցավորությունը տարածքային սահմաններ չունի: Այդ իսկ պատճառով հանցավորության դեմ պայքարում էական նշանակություն է ձեռք բերում պետությունների համագործակցությունը:

Ստերինգն ընդդեմ Միացյալ Թագավորության գործով Եվրոպական դատարանը նշում է. «Տանջանքների և անմարդկային վերաբերմունքի արգելքը, ինչպես նաև արդարացի դատական քննության իրավունքը կարող են հիմք հանդիսանալ հանձնումը մերժելու համար: Դրա հետ միաժամանակ, քանի որ աշխարհում տեղաշարժը հեշտանում է, և հանցավորությունն ավելի մեծ միջազգային

Քրեական դատավարություն

թափ է ստանում, պետությունների համար առավել կարևոր է դառնում, որ կասկածվող իրավախախտողները, որոնք փախել են արտասահման, *ենթարկվեն դատի*»³:

Մեր օրերում հանձնման ինստիտուտի դերի բարձրացման մասին վկայում են նոր օրենքների ընդունումը, միջազգային պայմանագրերի կնքումը, միջազգային կազմակերպությունների կողմից համապատասխան բանաձևերի ընդունումը:

Հանձնումը՝ որպես պետությունների միջև քրեական գործերով իրավական օգնություն ցույց տալու տեսակ, կարգավորված է ՀՀ քրեական դատավարության օրենսդրությամբ: Այս ինստիտուտի կարգավորմանը նվիրված քրեադատավարական նորմերը հիմնված են միջազգային պայմանագրերում ամրագրում ստացած պայմանների վրա: Որոշ երկրներում, կարևորելով այս ինստիտուտի դերը, հատուկ օրենսդրական ակտեր են ընդունվել հանձնման մասին, իսկ շատ երկրներում այս ինստիտուտը կարգավորող նորմերը տեղ են գտել Սահմանադրության մեջ, քրեական և քրեադատավարական օրենսդրություններում:

Տարբեր երկրներում հանձնման ինստիտուտը տարբեր կերպ է կարգավորվում: Գոյություն ունի հանձնման ինստիտուտի նորմերի համակարգի երկու հիմնական տեսակ՝ **եվրոպական և անգլո-ամերիկյան**:

Առաջինը բնորոշ է ռոմանագերմանական իրավունքի երկրներին՝ ոչ միայն մայրցամաքային Եվրոպայի և լատինաամերիկյան երկրներին, այլև եվրոպական երկրների նախկին գաղութներին, բացի բրիտանականից:

Երկրորդը բնորոշ է «ընդհանուր իրավունքի» երկրներին:

Առաջինը հիմնվում է հստակ որոշված մի շարք սկզբունքների վրա, ինչպիսիք են՝

- երկակի հանցավորությունը (այսինքն՝ հարցում ներկայացրած և հարցումը կատարած կողմերի օրենսդրությամբ այդ արարքները պետք է համարվեն քրեորեն պատժելի):

- մասնագիտացումը (հանձնման կապակցությամբ իրականացվող գործողությունների համապատասխանությունը որոշակի պահանջներին, օրինակ՝ կախված սանկցիայի տեսակից և չափից):

- սեփական քաղաքացիներին չհանձնելը:

Երկրորդ տեսակը հիմնված է այդ սկզբունքների անխախտելիությունը չընդունելու վրա: Դրա հիմնական խնդիրն է պատժի անխուսափելիության ապահովումը նույնիսկ պայմանագրերի և օրենքների «լիբերալ» մեկնաբանման ճանապարհով:

Ի տարբերություն «մայրցամաքային իրավունքի» երկրների՝ «ընդհանուր իրավունքի» երկրներում հանձնումը թույլատրվում է միայն պայմանագրի առկայության դեպքում: Երկրորդ առանձնահատկությունն այն է, որ որոշակի դեպքերում թույլատրվում է նաև սեփական քաղաքացիների հանձնումը՝ այն թողնելով կողմերի հայեցողությանը: Օրինակ՝ Կանադայի և Նիդերլանդների միջև 1998թ. կնքված հանձնման պայմանագիրը նախատեսում է, որ հանձնումը չի կարող մերժվել բացառապես հանձնվող անձի քաղաքացիության հիմքով (3-րդ հոդ. 1-ին մաս):

Միևնույն համակարգում գտնվող

երկրների միջև հանձնում իրականացնելիս պետությունները ղեկավարվում են ներպետական օրենսդրությամբ, իսկ եթե այդ հարցերը չեն կարգավորվում ներպետական օրենսդրությամբ, ապա կիրառվում են միջազգային պայմանագրերը:

Տարբեր համակարգեր ունեցող երկրների միջև հանձնման հարցերը կարգավորելիս առաջնահերթությունը տրվում է երկկողմ պայմանագրերին, որոնցում երկրները սահմանում են համապատասխան բացառություններ և վերապահումներ:

Հանձնման ինստիտուտի երկու տեսակներն էլ ունեն իրենց դրական և բացասական կողմերը: Այսպես, եվրոպական համակարգն ապահովում է հանձնման օրինականությունը և հանձնվողի իրավունքները: Դրա հետ միասին հանցագործին պատժից խուսափելու հնարավորություն է տալիս:

Անգլո-ամերիկյան համակարգը նվազեցնում է ընդհանուր սկզբունքների դերը և դատարանին իրավունք է վերապահում յուրաքանչյուր գործ քննել՝ հաշվի առնելով գործի կոնկրետ հանգամանքները՝ նպատակ ունենալով ապահովել հանցավորի կողմից պատժի կրումը:

Մեփական քաղաքացիներին հանձնելու առանձնահատուկ դիրքորոշումը պայմանավորված է «ընդհանուր իրավունքի երկրների» կողմից տարածքային իրավագործության սկզբունքի ընդունման հանգամանքով: Այդ սկզբունքի համաձայն՝ դատարանն իրավագործություն ունի միայն այն անձանց նկատմամբ, որոնք հանցանք են կատարել այդ դատարանի պետության տարածքում: Դրա արդյունքում այդ պետու-

թյան քաղաքացին, որը հանցագործություն է կատարել արտասահմանում և վերադարձել է իր երկիր, կարող է անպատիժ մնալ:

«Ընդհանուր իրավունքի» երկրների համար *երկակի հանցավորության* սկզբունքը համարվում է պայմանագրային և ոչ թե ընդհանուր միջազգային իրավունքի սկզբունք: Ելնելով քրեական իրավունքի ընդհանուր սկզբունքից՝ «Չկա պատիժ առանց օրենքի»՝ հանձնումը չի կարող արդարացվել, եթե հանձնող կամ *պահանջող* պետության իրավունքն այդ արարքը չի համարում հանցագործություն:

Հայաստանի Հանրապետությունը գնացել է հանձնման ինստիտուտին վերաբերող նորմերի խառը համակարգի ընտրության ճանապարհով՝ ներառելով թե՛ եվրոպական, թե՛ անգլո-ամերիկյան համակարգին բնորոշ տարրեր:

Այսպես, ՀՀ քր. դատ. օր-ի 487-րդ հոդվածը վերաբերում է *երկակի հանցավորության և մասնագիտացման* սկզբունքներին: Նշված հոդվածի համաձայն՝ հանցագործություն կատարած անձի հանձնման մասին օտարերկրյա պետության իրավասու մարմնի կողմից խնդրանք ստանալու դեպքում Հայաստանի Հանրապետության դատարանը, դատախազը, քննիչը, հետաքննության մարմինը միջոցներ են ձեռնարկում սույն օրենսգրքի 479-րդ հոդվածով սահմանված կարգով խնդրանքում նշված անձի հանձնման թույլտվություն ստանալու և քրեական պատասխանատվության ենթարկելու կամ նրա նկատմամբ դատավճիռն ի կատարածելու նպատակով այդ անձին օտարերկրյա պետությանը հանձնելու

Քրեական դատավարություն

ուղղությամբ:

Քրեական պատասխանատվության ենթարկելու առնչությամբ հանձնելը կատարվում է այնպիսի արարքների համար, որոնք խնդրանքն ուղարկած օտարերկրյա պետության և Հայաստանի Հանրապետության օրենքներով համարվում են **պատժելի**, և որոնց կատարման համար նախատեսվում է պատիժ ազատագրկման ձևով՝ մեկ տարուց ոչ պակաս ժամկետով:

Դատավճիռն ի կատար ածելու առնչությամբ հանձնելը կատարվում է այնպիսի արարքների համար, որոնք խնդրանքն ուղարկած օտարերկրյա պետության և Հայաստանի Հանրապետության օրենքով համարվում են **պատժելի**, և որոնց կատարման համար անձը դատապարտվել է ազատագրկման՝ վեց ամսից ոչ պակաս ժամկետով:

Սեփական քաղաքացիներին չհանձնելու սկզբունքն իր արտացոլումն է գտել ՀՀ քր. դատ. օր-ի 488-րդ հոդվածում, որի համաձայն՝ անձի հանձնման մասին օտարերկրյա պետության իրավասու մարմնի խնդրանքի կատարումը մերժվում է, եթե խնդրանքը վերաբերում է Հայաստանի Հանրապետության քաղաքացու հանձնմանը: Սակայն Սահմանադրության 30.1 հոդվածից բխում է, որ Հայաստանի Հանրապետության վավերացրած միջազգային պայմանագրերով կարող են նախատեսվել Հայաստանի Հանրապետության քաղաքացուն օտարերկրյա պետությանը հանձնելու դեպքեր:

Հետևաբար, հանձնման մասին պահանջը քննարկելիս կամ Հայաստանի Հանրապետության տարածքում հանցագործություն կատարած

անձին հանձնելու մասին պահանջը այլ պետությանը ներկայացնելիս պետք է հանգամանորեն պարզել հանձնման ենթակա անձի քաղաքացիությունը:

Միջազգային պայմանագրերով նախատեսված են հանձնման ենթակա անձանց իրավունքների պաշտպանության համապատասխան երաշխիքներ:

Սակայն շատ հաճախ հակասություններ են առաջանում «Մարդու իրավունքների և հիմնարար ազատությունների պաշտպանության մասին» Եվրոպական կոնվենցիայի և հանձնման հետ կապված այլ միջազգային պայմանագրերի միջև: Այս հարցի կապակցությամբ Եվրոպական դատարանն արտահայտել է իր կարծիքը Ստեփենգո ընդդեմ Միացյալ Թագավորության գործով, որտեղ դատարանը սահմանել է. «Չնայած հանձնման բարի նպատակներին, որը կոնվենցիայով արգելված չէ, այն չի կարող ամբողջությամբ կամ մասամբ անդամ պետություններին ազատել հանձնման հետևանքով առաջացած հետևանքներից»: Եվրոպական դատարանը համանման մոտեցում է դրսևորել նաև Մամատկուլովն ու Ասկարովն ընդդեմ Թուրքիայի գործով, որտեղ դատարանը սահմանել է «Կոնվենցիայի և դատարանի որոշումները կատարելու նպատակով, Բրիտանական կառավարությունը ստիպված է եղել հրաժարվել Միացյալ Նահանգների առջև ունեցած իր պարտավորություններից: Այդ կերպ դատարանը կոնվենցիայի և հանձնման վերաբերյալ պայմանագրերի միջև հակասությունները լուծում է կոնվենցիայի օգտին»⁴:

Հանձնում իրականացնելիս հիմնականում խնդիրներ են առաջանում կոնվենցիայի 3-րդ հոդվածի կապակցությամբ, որի համաձայն. «Ոչ ոք չպետք է ենթարկվի խոշտանգումների կամ անմարդկային, կամ արժանապատվությունը նվաստացնող վերաբերմունքի, կա՛ն պատժի»: Խոշտանգումների արգելման իրավունքը բացարձակ իրավունք է և բացառությունների չի կարող ենթարկվել: Այս սկզբունքը արտահայտվել է Եվրոպական դատարանի կողմից մի շարք գործերի կապակցությամբ: Օրինակ՝ Շամակը և այլոք ընդդեմ Ռուսաստանի և Վրաստանի գործով դատարանը սահմանեց. «Քանի որ ազգությամբ չեչեների իրավական պաշտպանության վիճակը վերջին ժամանակներս էականորեն վատացել է, անձի հանձնումը կարող է հանգեցնել կոնվենցիայի 3-րդ հոդվածով երաշխավորված իրավունքի խախտման»⁵:

Խոշտանգումների, դաժան, անմարդկային վերաբերմունքի ենթարկվելու վտանգը պետք է իրական լինի: Կոնվենցիայի 3-րդ հոդվածով սահմանված իրավունքի խախտման համար պատասխանատվություն կարող է առաջանալ ոչ միայն այն դեպքում, երբ իրական վտանգ գոյություն ունի պետական մարմինների կողմից համապատասխան վերաբերմունքի առաջանալու համար, այլև այն դեպքում, երբ հանձնման ենթակա անձանց նման վտանգ է սպառնում ոչ պետական մարմինների կողմից: HRL-ն ընդդեմ Ֆրանսիայի գործով, երբ իրական հիմքեր կային ենթադրելու, որ անձը կարող է ենթարկվել խոշտանգումների մասնավոր ան-

ձանց կողմից, դատարանը սահմանեց, որ հաշվի առնելով 3-րդ հոդվածի պահանջները, չի կարելի բացառել այն դեպքերը, որ իրական վտանգ կա, որ անձը կարող է ենթարկվել խոշտանգումների այլ անձի կամ անձանց կողմից: Սակայն այդ դեպքում անհրաժեշտ է պարզել, որ այդպիսի վտանգն իրական է, և պետական մարմինները չեն կարող ապահովել դրանց պաշտպանությունը»⁶:

Հանձնման ընթացքում շատ հաճախ խնդիրներ են առաջանում կոնվենցիայի 13-րդ հոդվածի կապակցությամբ, ըստ որի՝ յուրաքանչյուր ոք, ում սույն Կոնվենցիայով ամրագրված իրավունքներն ու ազատությունները խախտվում են, ունի պետական մարմինների առջև իրավական պաշտպանության արդյունավետ միջոցների իրավունք, նույնիսկ, եթե նման խախտումը կատարել են ի պաշտոնե գործող անձինք: Հանձնման հետ կապված գործերում այս իրավունքը ենթադրում է պայմանագրի կողմ հանդիսացող անդամ պետությունների ազգային օրենսդրությամբ սահմանված համապատասխան նորմերի առկայություն, որը հանձնման ենթակա անձանց հնարավորություն կտա դիմելու պետական իշխանության մարմիններին, առաջին հերթին՝ դատարաններին, որոնք օժտված են այդ կապակցությամբ որոշումներ կայացնելու իրավասությամբ և գլխավորը՝ անձին պետք է իրական հնարավորություն տրվի օգտվելու այդ հնարավորությունից: Շամակը և այլոք ընդդեմ Վրաստանի գործով, դատարանը 13-րդ հոդվածի խախտում գտավ այն հիմքով, որ Վրաստանի օրենսդրու-

Քրեական դատավարություն

ՆՈՅՆԵՄԲԵՐ 2008 11 (112)

ՂԱՏԱԿԱՆ
Իշխանություն

8

թյունը հանձնման ժամանակ չունեն հանձնման ընթացակարգի բողոքարկման հստակ ընթացակարգ, բացի այդ, նույնիսկ եթե դիմողներին, Վրաստանի օրենսդրության համաձայն, տեսականորեն տրվել է այդ հնարավորությունը, գործնականում նրանք զրկված էին նման հնարավորությունից, քանի որ նրանք տեղեկացվել էին հանձնման որոշման մասին պատահաբար և շատ ուշ: Այս կապակցությամբ հանձնման ենթակա անձանց իրավունքների պաշտպանության կարևոր երաշխիք է ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգրքի 479-րդ հոդվածում ամրագրված այն դրույթը, որ հանձնման ենթակա անձն իրավունք ունի բողոքարկել հանձնման վերաբերյալ որոշումը: Հանձնման թույլտվություն կամ հանձնելը մերժելու վերաբերյալ որոշում ընդունած իրավասու մարմինն ընդունված որոշման մասին տեղեկացնում է այն անձին, որի նկատմամբ կայացվել է որոշումը և բացատրում է այն բողոքարկելու նրա իրավունքը: Այդ որոշումները կարող են բողոքարկվել վերաքննիչ դատարան որոշումները ստանալուց հետո 10 օրվա ընթացքում, իսկ վերաքննիչ դատարանի որոշումները՝ վճռաբեկ դատարան այն ստանալուց հետո 5 օրվա ընթացքում: Վերաքննիչ և վճռաբեկ դատարանները գործը քննում և դրա վերաբերյալ որոշում են կայացնում բողոքը ստանալուց հետո 5 օրվա ընթացքում:

Հանձնման օրինականության հարցը քննելիս դատարանը չի լուծում անձի մեղավորության հարցը՝ սահմանափակելով միայն հանձնման թույլտվության վերաբերյալ կամ հանձնումը մերժելու վերաբերյալ

որոշման՝ Հայաստանի Հանրապետության օրենքներին և միջազգային պայմանագրերին համապատասխանելիության հարցի ստուգմամբ: ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգրքի 491-րդ հոդվածի 2-րդ մասի համաձայն՝ անձի կալանավորման մասին ՀՀ իրավասու դատարանի որոշումը պետք է կայացվի հանձնման ենթակա անձի ներկայությամբ: Եթե կալանավորման մասին ՀՀ իրավասու դատարանի որոշումը կայացվել է առանց հանձնման ենթակա անձի ներկայության նրա բացակայության կամ ներկա գտնվելուն խոչընդոտող այլ պատճառով, ապա նախքան այդ անձի հանձնումն իրականացնելը նա պետք է հնարավորություն ունենա բողոքարկելու դատարանի որոշումը վերադաս դատարան:

Հանձնման ինստիտուտի զարգացումը մարդու իրավունքների պաշտպանության ուղղությամբ օրինաչափ գործընթաց է: Սակայն դրա հետ միաժամանակ պետք է հաշվի առնել հարցի մյուս կողմը՝ պայքարը հանցավորության դեմ: Մարդու իրավունքների պաշտպանությունը չպետք է խոչընդոտ հանդիսանա պատժի անխուսափելիության սկզբունքի իրականացման համար: Այս մոտեցումն արտահայտել է Մարդու իրավունքների եվրոպական դատարանը մի շարք գործերով:

Հանձնման ենթակա անձանց իրավունքների պաշտպանության կարևոր երաշխիք է Քրեական դատավարության օրենսգրքի 499-րդ հոդվածում ամրագրված այն դրույթը, որի համաձայն՝ եթե անձը ՀՀ դատարանի, դատախազի, քննիչի, հետաքննության մարմնի իրավասությանն է հանձնվել նրա նկատմամբ

քրեական հետապնդում սկսելու կամ շարունակելու կամ դատավճիռն ի կատար ածելու համար, ապա առանց հանձնումը թույլատրած համապատասխան օտարերկրյա պետության իրավասու մարմնի համաձայնության այդ անձը չի կարող քրեական պատասխանատվության և պատժի ենթարկվել մինչև նրա հանձնելը կատարած այն հանցագործության համար, որով նա չի հանձնվել: Այսինքն՝ անձը կարող է ձերբակալվել, քրեական պատասխանատվության ենթարկվել միայն այն հանցագործությունների համար, որոնք նախատեսված են հանձնման մասին պահանջում, և երկրորդ՝ անձը կարող է ենթարկվել քրեական պատասխանատվության և պատժի այլ հանցագործությունների համար միայն հանձնող պետության համաձայնության դեպքում: Եթե կան ապացույցներ, որոնք վկայում են տվյալ անձի կողմից այլ հանցագործություններ կատարելու մասին, ապա հանձման մասին նոր միջնորդություն է ներկայացվում:

Առանց հանձնումը թույլատրած

օտարերկրյա պետության իրավասու մարմնի համաձայնության հանձնված անձը չի կարող հանձնվել նաև երրորդ պետության:

Սակայն հանձնումը թույլատրած օտարերկրյա պետության իրավասու մարմնի համաձայնությունը չի պահանջվում, եթե հանձնված անձը, լինելով օտարերկրյա քաղաքացի կամ քաղաքացիություն չունեցող անձ, իր նկատմամբ ՀՀ տարածքում համապատասխան դատավարական գործողությունների կատարումն ավարտելուց, իսկ նրան դատապարտելու դեպքում՝ պատիժը կրելուց կամ օրենքով նախատեսված այլ հիմքերով պատժից վաղաժամկետ ազատվելուց հետո՝ 30 օրվա ընթացքում, չի լքում ՀՀ տարածքը, կամ լքելուց հետո նա ինքնակամ վերադառնում է այնտեղ: Նշված ժամկետի մեջ չի հաշվարկվում այն ժամանակը, որի ընթացքում հանձնված անձն իրենից անկախ հանգամանքներով չէր կարող լքել ՀՀ տարածքը:

Վերջը՝ հաջորդիվ:

1. Большой юридический словарь, под ред. **А.Я. Сухарева, В.Д Зорькина, В.Е. Крутских**. М., ИНФА-М, 1999, с. 774.

2. Выдача обвиняемых и осужденных в международном уголовном праве, **И. И. Лукашук, А. В. Наумов**. М., 1998, с. 30

3. ECHR, *Soering v. United Kingdom*,

Judgment of 7 July 1989.

4. ECHR, *Mamatkulov and Askarov v. Turkey*, Judgment of 4 February 2005.

5. ECHR, *Shamayev and 12 others v. Georgia and Russia*, Judgment of 12 April 2005.

6. ECHR, *HRL v. France*, Judgment of 29 April 1997.

Արամ ԹԱՍԱԶՅԱՆ

ՀՀ գլխավոր դատախազի տեղակալ,
ՀՀ արդարադատության
պետական խորհրդական,
իրավագիտության թեկնածու

ԽՈՒԻԳԱՆԱԿԱՆ ԳՐԳՈՒՄՆԵՐՈՎ ԿԱՏԱՐՎԱԾ ՄՊԱՆՈՒԹՅՈՒՆԸ*

Խուլիգանական դրդումներով սպանությունը անհրաժեշտ է տարբերել վեճի կամ կռվի ժամանակ կատարվող սպանությունից: Այդպիսիք միմյանցից տարբերելու համար անհրաժեշտ է պարզել, թե ով է կռիվ կամ վեճ հրահրողը, նախաձեռնողը, արդյոք այն չի՞ հանդիսանում հանցավորի կողմից նախապես ծրագրավորված սադրանք: Ինչպես արդեն նշել ենք, այն դեպքերում, երբ վեճ կամ կռիվ հրահրողը հանդիսացել է տուժողը, ինչպես նաև, եթե վեճի առիթը հանդիսացել է նրա անօրինական վարքագիծը, ապա հանցավորի արարքը հիմնականում որակվում է որպես «հասարակ» սպանություն: Մակայն այստեղ ևս անկախ նրանից, թե ով է վեճ կամ կռիվ նախաձեռնողը կամ հրահրողը, ինչպես և վերը նշված մրցակցող շարժառիթների դեպքում, անհրաժեշտ է պարզել սպանության հիմնական շարժառիթը, որով էլ պայմանավորված՝ մի դեպքում արարքը ենթակա է որակման ՀՀ քրեական օրենսգրքի 104-րդ հոդվածի 2-րդ մասի 10-րդ կետով, մյուս դեպքում՝ ՀՀ քրեական օրենսգրքի 104-րդ հոդվածի 1-ին մասով:

սով, մեկ այլ դեպքում՝ ՀՀ քրեական օրենսգրքի 105-րդ կամ 108-րդ հոդվածներով, մի բան, որի վրա հաճախ ուշադրություն չի դարձվում վեճի ու կռվի, այդ թվում՝ փոխադարձ վեճի ու կռվի ժամանակ կատարված սպանությունների քննության ընթացքում: Այսինքն՝ վեճն ու կռիվը շարժառիթներ չեն, այլ կարող են կատարվել միայն որոշակի շարժառիթներով և ըստ այդմ էլ ստանալ համապատասխան քրեաիրավական գնահատական: Հետևաբար, այս առումով չի կարելի համաձայնել այն հեղինակների (Գ.Ն. Բորզենկով¹, Է.Ֆ. Պոբեգայր² և մյուսներ) և «Սպանությունների վերաբերյալ գործերով դատական պրակտիկայի մասին» ՌԴ Գերագույն դատարանի պլենումի 1999 թվականի հունվարի 27-ի³ այն որոշման հետ, համաձայն որի, եթե վեճ ու կռիվ հրահրողը եղել է տուժողը կամ հավասարապես այն դեպքերում, երբ վեճի առիթը եղել է տուժողի անօրինական գործողությունները հանցավորը չի կարող պատասխանատվության կանչվել խուլիգանական դրդումներով սպանության կատարման համար: Դժվար չէ նկատել, որ վեճն ու կռիվը դրանք գործողություններ են

*Սկիզբը՝ նախորդ համարում:

ՆՈՅՆՄԲԵՐ 2008 11 (112)

ՂԱՏԱԿԱՆ
ԻՆՅԱՆՈՒՄՅՈՒՆ

ընդամենը և վերաբերում են հանցակազմի օբյեկտիվ կողմին, մինչդեռ խուլիգանական դրդումները հանցակազմի սուբյեկտիվ կողմի հատկանիշներ են: Եվ մեկ հանգամանք ևս՝ կոնֆլիկտի մեջ ներքաշված և իրեն շրջապատին հակադրելու ցանկություն չունեցող անձի մոտ, ի սկզբանե կարող է և որևէ շարժառիթ չլինել ու այն միայն հետագայում ծագել, հետևաբար և որոշակի դեր խաղալ արարքի քրեաիրավական գնահատման հարցում: Եվ որ, ինչպես հայտնի է, խուլիգանական շարժառիթները կարող են դրսևորվել նաև առանց խուլիգանական գործողությունների կատարման:

Օրինակ՝ Ա-ն և Բ-ն դիսկո ակումբում վիճաբանել և վիրավորել են միմյանց: Չհասկանալով իրար և միաժամանակ մյուսների հանգիստը չխանգարելու համար նրանք դուրս են եկել դիսկո ակումբից և առանձին շարունակել վեճը, որի ընթացքում փոխադարձ վիրավորանքների ժամանակ Ա-ն դանակահարել և սպանել է Բ-ին: Նման պայմաններում Ա-ի արարքը որակվել է ՀՀ քրեական օրենսգրքի 104-րդ հոդվածի 1-ին մասով՝ որպես առանց խուլիգանական դրդումների, փոխադարձ վեճի ու կռվի ժամանակ կատարված սպանություն: Կամ Ա-ի և Բ-ի միջև ծագած վիճաբանությունը շրջապատի կողմից կանխվելուց հետո իր հասցեին հնչած հայհոյանքներից վիրավորված Ա-ն պահանջել է, որ Բ-ն ներողություն խնդրի, հակառակ դեպքում սպառնացել է վրեժ լուծել և սպանել նրան ու այն բանից հետո, երբ Բ-ն կատարածի համար ներողություն չի խնդրել, այդ առիթով նորից ծագած

վիճաբանության ժամանակ Ա-ն դանակահարել և սպանել է Բ-ին: Այստեղ նույնպես Ա-ի արարքը դիտվել է որպես առանց խուլիգանական դրդումների կատարված սպանություն:

Ընդհանրապես, վեճից հետո հաշտության ընթացքում կրկին ծագած վեճի ժամանակ կատարված սպանությունը դատական պրակտիկան դիտում է որպես հասարակ սպանություն:

Նույն մոտեցումն է դրսևորվում նաև այն դեպքում, երբ սպանությունը կատարվում է աննշան առիթով ծագած փոխադարձ վեճի ու կռվի ժամանակ՝ վրեժի շարժառիթով:

Օրինակ՝ ռեստորանի սրահում Ա-ն անզգուշաբար ուսով հարվածել է Բ-ին և հեռացել՝ առանց ներողություն խնդրելու: Բ-ն, դրանից վիրավորված, հասնելով Ա-ին, դիտողություն է արել և վիրավորել նրան, որից հետո նրանց միջև առաջացած կռվի ընթացքում Ա-ն դանակահարել և սպանել է Բ-ին: Չնայած աննշան առիթին՝ դատարանը Ա-ի արարքը որակել է ՀՀ քրեական օրենսգրքի 104-րդ հոդվածի 1-ին մասով՝ որպես վեճի և փոխադարձ կռվի ժամանակ կատարված սպանություն:

Նկատի ունենալով, որ խուլիգանական շարժառիթներով, խանդի, վրեժի, անձնական փոխհարաբերությունների հիմքով ծագած վեճի, կռվի ժամանակ կատարված սպանությունները հանցակազմի օբյեկտիվ կողմով հաճախ կարող են համընկնել, այդ իսկ պատճառով յուրաքանչյուր կոնկրետ գործով անհրաժեշտ է պարզել սպանության հիմնական շարժառիթը, որից էլ ելնելով՝ տալ արարքի քրեաիրավական գնահա-

Քրեական իրավունք

տականը: Այս բնույթի հանցագործությունների որակման ժամանակ տեղ գտած սխալներն առավելապես պայմանավորված են հանցակազմի սուբյեկտիվ կողմի ոչ լիարժեք ըմբռնմամբ և բացահայտմամբ:

Օրինակ՝ դատական բարձրագույն ատյանը, Ռ.Պետրոսյանի գործով չհամաձայնվելով ստորադաս դատարանի վճռի հետ, գտել է, որ «անբարոյականի տղա» արտահայտության դիմաց կատարված սպանությունը ոչ թե աննշան առիթի օգտագործմամբ կատարված սպանություն է, այլ վիրավորանքի դիմաց վրեժի շարժառիթով կատարված սպանություն:

Խուլիգանական դրդումներով սպանությունը երբեմն անհրաժեշտ է լինում տարբերել նաև շահադիտական դրդումներով կատարված սպանությունից: Սպանությունից հետո գույքը տնօրինելը կարող է կատարվել ինչպես շահադիտական դրդումներով, այնպես էլ առանց դրա: Այն դեպքում, երբ անձը ղեկավարվել է ոչ թե շահադիտական նպատակով, այլ խուլիգանական դրդումներով, հանցավորի արարքը ենթակա է որակման ՀՀ քրեական օրենսգրքի 104-րդ հոդվածի 2-րդ մասի 10-րդ կետով:

Խուլիգանական դրդումներով սպանության ժամանակ ոչ միշտ է, որ տուժողը ճանաչում կամ ծանոթ է լինում հանցագործին:

Օրինակ՝ Ա-ն գիշերը, հարբած վիճակում մտնելով ուսանողական հանրակացարան, սկսել է աղմկել, բղավել, հայհոյել և կատարել խուլիգանություն՝ խանգարելով բազմաթիվ ուսանողների հանգիստը, որի ընթացքում դանակահարել և սպանել

է իրեն անծանոթ Կ-ին և միևնույն ժամանակ իր ծանոթ Բ-ին, որը, դիտողություն անելով, Ա-ին առաջարկել է դադարեցնել խուլիգանական գործողությունները և հեռանալ: Կամ հարբած վիճակում գտնվող Ա-ն դանակի հարվածով սպանել է ընկերոջը, որը հրաժարվել է շարունակել գինարբուքը և փորձել է գնալ տուն: Կամ Ա-ն դանակահարել և սպանել է իրեն անծանոթ Բ-ին միայն այն բանի համար, որ վերջինս իր հարցին չի պատասխանել: Խ-ն սպանել է անծանոթ Վ-ին այն բանի համար, որ վերջինս հասարակական տրանսպորտում տեղը չի զիջել իրեն և այլն: Կամ Ա-ն սկսումբում կատարել է խուլիգանություն և անպատվել ու վիրավորել անծանոթ անձանց, որը տեսնելով՝ նրա ծանոթ Դ-ն դիտողություն է արել և պահանջել վերջ տալ խուլիգանական գործողություններին, սակայն Ա-ն ոչ միայն չի դադարեցրել իր խուլիգանական գործողությունները, այլև, դրսևորելով բացառիկ հանդգնություն, անպատկառություն, հասարակության նկատմամբ արհամարհանք, իր վարքագիծը բացահայտ հակադրելով հասարակական կարգին և հասարակության շահերին, վրեժխնդիր է եղել խուլիգանական արարքի համար իրեն դիտողություն արած Դ-ից և դանակի հարվածով սպանել նրան:

Չնայած խուլիգանական դրդումներով կատարված սպանությունների զգալի մասը կատարվում է հարբած վիճակում, սակայն հարբածության փաստը չի կարող համարվել խուլիգանական շարժառիթի դրսևորում կամ ապացույց արարքը ՀՀ քրեական օրենսգրքի 104-րդ հոդվածի 2-րդ մասի 10-րդ կետով որակելու համար,

իսկ սպանության շարժառիթի չպարզելն էլ ինքնին չի կարող հիմք հանդիսանալ արարքը որպես խուլիզանական շարժառիթներով կատարված սպանություն որակելու համար:

Օրինակ՝ Ա-ն փորձել է փողոցից տուն տանել հարբած վիճակում գտնվող ընկերոջը, վերջինս դիմադրել է և կարծելով, թե Ա-ն իր նկատմամբ բռնություն է կիրառում, դանակահարել և սպանել է նրան: Դատարանը հանցավորի արարքում խուլիզանական շարժառիթներ չի դիտել:

Երկու հարբած անձնավորության միջև անձնական հարաբերությունների հիման վրա ծագած վեճի ժամանակ սպանությունը դատարանը չի դիտել որպես խուլիզանական դրդումներով կատարված սպանություն, որքանով որ ինչպես նշել է դատական բարձրագույն ատյանը խուլիզանական դրդումներով սպանություն պետք է որակել այն սպանությունը, որը կատարվել է հասարակության նկատմամբ ակնհայտ անհարգալից վերաբերմունք ցուցադրելու, համակեցության կանոնները և բարոյականության նորմերը կոպտորեն խախտելու շարժառիթով, երբ մեղավորի վարքագիծը բացահայտ մարտահրավեր է հասարակական կարգին և պայմանավորված է իրեն՝ շրջապատին հակադրելու ցանկությամբ և շրջապատի նկատմամբ իր արհամարհանքի դրսևորմամբ⁴:

Խուլիզանական դրդումներով սպանությունը հաճախ կատարվում է առանձին դաժանությամբ, երբեմն նաև շատերի կյանքի համար վտանգավոր եղանակով: Նման դեպքերում հանցավորի արարքը ենթակա է որակման համապատասխանաբար

ՀՀ քրեական օրենսգրքի 104-րդ հոդվածի 2-րդ մասի 10-րդ և 5-րդ, 10-րդ և 6-րդ կետերի համակցությամբ: Խուլիզանական դրդումներով երկու կամ ավելի անձանց սպանությունը ենթակա է որակման ՀՀ քրեական օրենսգրքի 104-րդ հոդվածի 2-րդ մասի 10-րդ և 1-ին կետերի համակցությամբ:

Այն դեպքերում, երբ սպանությունը պայմանավորված է տուժողի կողմից հասարակական պարտքի կատարման ընթացքում հանցավորի չարամիտ խուլիզանական գործողությունների կանխմանն ուղղված ակտիվ միջամտությամբ, հանցավորի արարքը ենթակա է որակման ՀՀ քրեական օրենսգրքի 104-րդ հոդվածի 2-րդ մասի 2-րդ կետով՝ որպես տուժողի կողմից իր հասարակական պարտքի կատարման հետ կապված սպանություն, իսկ այն դեպքերում, երբ տուժողի գործողություններն իրենց մեջ չեն պարունակել հանցավորի խուլիզանական գործողությունների կանխմանն ուղղված ակտիվ միջամտություն, այլ կրել են սոսկ դիտողության բնույթ, հանցավորի արարքը ենթակա է որակման ՀՀ քրեական օրենսգրքի 104-րդ հոդվածի 2-րդ մասի 10-րդ կետով՝ որպես խուլիզանական դրդումներով կատարված սպանություն: Այստեղ նույնպես գործում է մրցակցող շարժառիթներից գերիշխողին նախապատվություն տալու սկզբունքը: Նման դեպքերում հանցավորի արարքը ՀՀ քրեական օրենսգրքի 104-րդ հոդվածի 2-րդ մասի 2-րդ և 10-րդ կետերի համակցությամբ որակելը սխալ է:

Օրինակ՝ Վարուժան Մելիքջանյանն իր անձնական օգտագործման ավտոմեքենայով փորձել է մտնել «Ձինառ»-ի տարածք, սակայն պա-

Քրեական իրավունք

հակ Սեյրան Հարությունյանը, կատարելով իր ծառայական պարտքը, սահմանված կարգի համաձայն, վերջինիս չի թույլատրել մուտք գործել իր կողմից պահպանվող տարածք: Այդ պատճառով Վարուժան Մելիքջանյանը վիճաբանել է Սեյրան Հարությունյանի հետ, սպառնացել է սպանել և այնուհետև գրպանից հանած դանակով մի քանի հարված հասցրել վերջինիս՝ պատճառելով ծանր մարմնական վնասվածք: Կատարած հանցավոր արարքի համար Վ. Մելիքջանյանին մեղադրանք է առաջադրվել խուլիգանական դրդումներով և տուժողի կողմից իր ծառայողական պարտքը կատարելու կապակցությամբ սպանության փորձ կատարելու համար: Վերոհիշյալ հողվածներով վերջինս դատապարտվել է, և կայացված դատավճիռը թողնվել է անփոփոխ²:

Մեր կարծիքով նշված դեպքում ամկա է տուժողի կողմից իր ծառայողական պարտքի կատարման հետ կապված սպանության փորձ, և այստեղ հանցավորի արարքը նաև որպես խուլիգանական դրդումներով սպանության փորձ որակելն ավելորդ է:

Գործնականում հաճախ հանդիպում են դեպքեր, երբ հանցավորի կողմից խուլիգանական դրդումներով անձին սպանելու դիտավորությունը նրա կամքից անկախ պատճառներով չի իրականանում: Արդյունքում տուժողը մնում է կենդանի և ստանում որոշակի ծանրության աստիճանի մարմնական վնասվածք: Տվյալ դեպքում հանցավորի արարքը ենթակա է որակման ՀՀ քրեական օրենսգրքի 34-104 հոդվածի 2-րդ մասի 10-րդ կե-

տով: Հանցափորձի արդյունքում ստացած մարմնական վնասվածքների համար արարքը ՀՀ քրեական օրենսգրքի 112-րդ, 113-րդ, 117-րդ հոդվածներով չի որակվում, քանի որ այն, ներառելով հանցավորի դիտավորությունը, ընդգրկվում է ավելի ծանր հանցագործության կատարման մեջ:

Օրինակ՝ Խաչիկ Մարտիրոսյանը իր ծանոթներ Արմենուհի և Շուշանիկ Գրիգորյանների հետ գնացել է Ճամբարակի գորամասի տարածքում գտնվող հրուշակեղեն թխելու արտադրամաս, ուր, պայմանավորվածության համաձայն, եկել է Ճամբարակի ոստիկանության քրեական հետախուզության բաժանմունքի պետ Գագիկ Կիրակոսյանը: Այստեղ Գագիկ Կիրակոսյանն ու Խաչիկ Մարտիրոսյանը մեծ քանակությամբ օղի են օգտագործել, որից հետո վերջինս Արմենուհի Գրիգորյանի հետ սենյակից դուրս է եկել և ավտոմեքենայի անվաղորդ վերանորոգելու պատճառով մեկ ժամ բացակայել է: Այդ ընթացքում Գագիկ Կիրակոսյանը շարունակել է ալկոհոլ օգտագործել և գտնվելով հարբած վիճակում՝ զայրացել է ուշացող Խաչիկ Մարտիրոսյանի վրա, ոգելից խմիչքի ազդեցության տակ իր մոտ եղած հաշվեցուցակային «Մակարով» տեսակի ատրճանակից սենյակում կրակել դռան ուղղությամբ, որից հետո սենյակից փախած Շուշանիկ Գրիգորյանի հետևից դուրս եկել: Արտադրամասի տարածքում տեսնելով դեպի իրեն եկող Խաչիկ Մարտիրոսյանին՝ Գագիկ Կիրակոսյանը հայտնաբերել է տվել նրան՝ երկար բացակայելու ու իրեն սպասեցնելու համար և ուշանալու չնչին առիթով սպանելու

դիտավորությամբ մի քանի մետրից ատրճանակով 3-4 գնդակ է արձակել վերջինիս վրա, վնասել նրա ձեռքը, ականջը և ուսը՝ պատճառելով առողջությանը միջին ծանրության վնաս: Գագիկ Կիրակոսյանի արարքը որակվել է որպես խուլիգանական դրդումներով կատարված սպանության փորձ՝ առանց հանցավորձի արդյունքում ստացած մարմնական վնասվածքների համար արարքի առանձին որակման⁶:

Խուլիգանական դրդումներով սպանության կատարման եղանակը ՀՀ քրեական օրենսգրքի 104-րդ հոդվածի 2-րդ մասի 10-րդ կետի պարտադիր պայման չէ:

Խուլիգանական դրդումներով սպանության ժամանակ սպանության նպատակը առարկայապես դուրս չի գալիս սպանության շրջանակներից և նյութական նպատակների հասնելու միջոց չէ, ինչպես, օրինակ, տուժողի մարմնի մասեր կամ հյուսվածքներ ձեռք բերելը այն օգտագործելու նպատակով կատարված սպանության ժամանակ, կամ գույք ձեռք բերելը, կամ պարտավորություններից ազատվելը շահադիտական շարժառիթներով սպանության ժամանակ կամ այլ հանցանքի կատարումը հեշտացնելու նպատակով կատարված սպանության ժամանակ և այլն:

Խուլիգանական դրդումներով սպանությունը կատարվում է ինչպես ուղղակի, այնպես էլ անուղղակի դիտավորությամբ: Վերջին դեպքում, չնայած հանցավորը կոնկրետ անձին սպանելու և ընդհանրապես սպանության նպատակ չի ունենում, սակայն, չբացառելով տուժողի մահվան հնա-

րավորությունը, գիտակցելով իր գործողության հանրության համար վտանգավոր բնույթը և նախատեսելով դրա վտանգավոր հետևանքները, գիտակցաբար թույլ է տալիս այդ հետևանքների առաջանալը: Նման դիրքորոշում են արտահայտել Ա.Ի. Ռարոզը⁷, Է.Ֆ. Պոբեգայլոն⁸, Վ.Գ. Բելյակը⁹, Ի.Ն. Սվիդլովը և մյուսները:

Օրինակ՝ հարբած Ա-ն, առանց որևէ մեկին սպանելու նպատակի, խուլիգանական դրդումներով որսորդական հրացանից կրակել է բազմության ուղղությամբ, որից Բ-ն մահացել է, իսկ Գ-ն և Դ-ն ստացել են տարբեր ծանրության աստիճանի մարմնական վնասվածքներ:

Այստեղ նույնպես բնութագրական են ոչ անձնական շարժառիթները, այլ հասարակության և համընդհանուր բարոյական նորմերի նկատմամբ բացահայտ անհարգալից վերաբերմունք արտահայտող գործողությունները, այսինքն՝ խուլիգանական շարժառիթը:

Վերոշարադրյալի արդյունքում կարելի է հանգել մի շարք հետևությունների.

1. Սպանությունը համարվում է կատարված խուլիգանական դրդումներով, եթե այն կատարվել է հասարակության և բարոյականության նորմերի անթաքույց արհամարհանքի, նրանց նետված բացահայտ մարտահրավերի հողի վրա, շրջապատին և հասարակությանը հակադրվելու, նրանց հանդեպ արհամարհական վերաբերմունք ցուցադրելու, իր անձի «առավելությունները», անպատժելիությունն ընդգծելու մոլուցքով, եսամոլությամբ՝ դրանից բավարարում, երբեմն և հաճույք ստանալու զգացու-

Քրեական իրավունք

մով և ցանկությամբ և հասարակության ու բարոյականության նորմերի բացահայտ արհամարհանքի մղումների այլ դրսևորմամբ:

2. Խուլիգանական դրդումները (մղումները) կարող են դրսևորվել նաև առանց խուլիգանական գործողությունների կատարման: Շարժառիթը, որը հանդիսանում է հանցակազմի սուբյեկտիվ կողմի ֆակտուտատիվ հատկանիշ, խուլիգանական դրդումներով սպանության կատարման դեպքում դառնում է հանցակազմի հիմնական հատկանիշ:

3. Այն դեպքում, երբ սպանության հիմնական շարժառիթը խուլիգանական է, հանցավորի արարքը ենթակա է որակման ՀՀ քրեական օրենսգրքի 104-րդ հոդվածի 2-րդ մասի 10-րդ կետով, իսկ այն դեպքերում, երբ սպանության հիմնական շարժառիթը վրեժն է, խանդը, նախանձը, անձնական անբարյացակամ հարաբերությունները, արարքը ենթակա է որակման ՀՀ քրեական օրենսգրքի 104-րդ հոդվածի 1-ին մասով կամ համապատասխան այլ հոդվածներով, բայց ոչ ՀՀ քրեական օրենսգրքի 104-րդ հոդվածի 2-րդ մասի 10-րդ կետով: Փաստորեն, խուլիգանական դրդումները և կենցաղային շարժառիթները (վրեժ, խանդ, նախանձ, անձնական անբարյացակամ հարաբերություններ) արարքի որակման ժամանակ մրցակցում են միմյանց հետ և այդ իսկ հիմքով՝ բացառում միմյանց:

4. Նկատի ունենալով, որ ՀՀ քրեական օրենսգրքի 104-րդ հոդվածի 2-րդ մասի 10-րդ կետը սահմանում է ոչ թե խուլիգանության հետ զուգորդված սպանության, այլ խուլիգանական դրդումներով կատարված սպանության հանցակազմ, հետևաբար խուլիգա-

նական դրդումներով կատարված սպանությունն անպայման չէ, որ պետք է զուգորդված լինի խուլիգանության հետ, իսկ խուլիգանության հետ զուգորդված սպանությունն ինքնին չի նշանակում, թե այն կատարվել է խուլիգանական դրդումներով:

5. Այն դեպքերում, երբ խուլիգանական դրդումներով կատարված սպանությունից առաջ կամ հետո հանցավորի կողմից կատարվել է խուլիգանություն, կամ խուլիգանական դրդումներով սպանությունն ուղեկցվել է կոնկրետ խուլիգանական գործողությունների կատարմամբ, հանցավորի արարքը ենթակա է որակման խուլիգանության և խուլիգանական դրդումներով կատարված սպանության հանցագործությունների համակցությամբ:

6. Վեճը և կռիվը շարժառիթներ չեն, նրանք առանձին վերցրած մեղմացնող և ծանրացնող հանգամանքներ չեն, այլ կարող են կատարվել միայն որոշակի շարժառիթներով, ըստ այդմ էլ՝ վեճի կամ կռիվի ժամանակ կատարված սպանության դեպքում հանցավորի արարքը մի դեպքում կարող է որակվել ՀՀ քրեական օրենսգրքի 104-րդ հոդվածի 1-ին մասով, մյուս դեպքում՝ ՀՀ քրեական օրենսգրքի 104-րդ հոդվածի 2-րդ մասով, երրորդ դեպքում՝ ՀՀ քրեական օրենսգրքի 105-րդ կամ 108-րդ հոդվածով:

7. Այն դեպքերում, երբ սպանությունը պայմանավորված է տուժողի կողմից հասարակական պարտքի կատարման ընթացքում հանցավորի չարամիտ խուլիգանական գործողությունների կանխմանն ուղղված ակտիվ միջամտությամբ, հանցավորի արարքը ենթակա է որակման ՀՀ քրե-

Քրեական իրավունք

ական օրենսգրքի 104-րդ հոդվածի 2-րդ մասի 2-րդ կետով՝ որպես տուժողի կողմից իր հասարակական պարտքի կատարման հետ կապված սպանություն, իսկ այն դեպքերում, երբ տուժողի գործողություններն իրենց մեջ չեն պարունակել հանցավորի խուլիգանական գործողությունների կանխմանն ուղղված ակտիվ միջամտություն, այլ կրել են սոսկ դիտողության բնույթ, հանցավորի արարքը ենթակա է որակման ՀՀ քրեական օրենսգրքի 104-րդ հոդվածի 2-րդ մասի 10-րդ կետով՝ որպես խուլիգանական դրդումներով կատարված սպանություն:

8. Սպանության շարժառիթի չպարզելն ինքնին չի կարող հիմք

հանդիսանալ արարքը խուլիգանական դրդումներով կատարված սպանություն որակելու համար:

9. Հարբածության փաստը չի կարող համարվել որպես խուլիգանության շարժառիթի դրսևորում կամ ապացույց արարքը ՀՀ քրեական օրենսգրքի 104-րդ հոդվածի 2-րդ մասի 10-րդ կետով որակելու համար:

10. Խուլիգանական դրդումներով կատարված սպանության տուժող կարող է լինել ցանկացած անձ, այդ թվում՝ ինչպես հանցավորին անձանոթ, այնպես էլ նրան ծանոթ, ինչպես նաև՝ բարեկամ:

1. Комментарий к уголовному кодексу Российской Федерации/ под ред. **В. Н. Лебедева**. М., 2004, с. 302, Комментарий к уголовному кодексу Российской Федерации/ под ред. **Ю.И.Скуратова, В.Н Лебедева**. М., 1996, с. 233.

2. **Попов А.Н.** Убийства при отягчающих обстоятельствах. СПб, 2003, с. 870-871.

3. Постановления Пленума Верховного Суда Российской Федерации от 27 января 1999г.

4. «Դիտավորյալ սպանությունների վերաբերյալ գործերով դատական պրակտիկայի մասին» ՀՀ Գերագույն դատարանի պլենումի 1993թ. դեկտեմբերի

2-ի որոշում կետ 6:

5. Հայաստանի Հանրապետության վճարել դատարանի որոշումների ժողովածու. Հ. 3, գր. 432-434:

6. Հայաստանի Հանրապետության վճարել դատարանի որոշումների ժողովածու, Հ. 3, գր. 252-254:

7. **Рарог А.И.** Российское уголовное право. Особенная часть. Саратов, 1987, с. 142.

8. **Побегайло Э.Ф.** Умышленные убийства и борьба с ними. Воронеж, 1965, с. 104.

9. **Беляев В.Г., Свидлов Н.М.** Вопросы квалификации убийств. Волгоград, 1984, с. 24.

Քրեական իրավունք

Գրիգոր ՄԱՐԳՍՅԱՆ

ՀՀ դատախազության դպրոցի տնօրեն

ԽԻՍՏ ՆԵՐԳՈՐԾՈՂ ԿԱՄ ԹՈՒՆԱՎՈՐ ՆՅՈՒԹԵՐԻ ՇՐՋԱՆԱՌՈՒԹՅՈՒՆԸ.

ԽՆԴՐԻ ՊԱՏՄՈՒԹՅՈՒՆԸ ԵՎ ԱՌԿԱ ՎԻՃԱԿԸ

Բնակչության առողջության հետ ուղղված հանցագործությունների կանխարգելման նպատակով իրականացվող քրեաիրավական քաղաքականության ներկա վիճակի և առկա հիմնախնդիրների լուծման անհրաժեշտությունից ելնելով՝ հարկ ենք համարում առաջ քաշել որոշ հարցադրումներ, որոնց իրավական կարգավորումն առաջնահերթ պայման է ներկայացվող ոլորտում ծագող հասարակական հարաբերությունների գնահատման և ծառայած խնդիրների լուծման համատեքստում:

Վերոգրյալի հետ կապված նախևառաջ անհրաժեշտ է քննարկել Հայաստանի Հանրապետության քրեական օրենսգրքի՝ իրացնելու նպատակով խիստ ներգործող կամ թունավոր նյութերի ապօրինի շրջանառության կամ դրանք ապօրինի իրացնելու համար քրեական պատասխանատվություն սահմանող 275-րդ հոդվածը: Այն, մասնավորապես, սահմանում է.

«1. Իրացնելու նպատակով թմրամիջոցներ կամ հոգեմեդրոններ նյութեր չհամարվող խիստ ներգործող կամ թունավոր նյութեր ապօրինի պատրաստելը, վերամշակելը, ձեռք բերելը, պահելը, փոխադրելը, առաքելը կամ դրանք ապօրինի իրացնելը՝ պատժվում է ազատազրկմամբ՝ առավելագույնը երեք տարի ժամկե-

տով:

2. Նույն արարքները, որոնք կատարվել են՝

1) մի խումբ անձանց կողմից նախնական համաձայնությամբ,

1.1) կրկին անգամ,

2) խոշոր չափերով՝

պատժվում են ազատազրկմամբ՝ երկուսից հինգ տարի ժամկետով:

3. Սույն հոդվածի առաջին կամ երկրորդ մասով նախատեսված արարքները, որոնք կատարվել են՝

1) կազմակերպված խմբի կողմից,

2) առանձնապես խոշոր չափերով՝

պատժվում են ազատազրկմամբ՝ չորսից ութ տարի ժամկետով:

4. Խիստ ներգործող կամ թունավոր նյութերը կամ մոլիին հանձնող անձն ազատվում է խիստ ներգործող կամ թունավոր նյութեր ապօրինի պատրաստելու, վերամշակելու, ձեռք բերելու, պահելու, փոխադրելու, առաքելու կամ դրանք ապօրինի իրացնելու համար նախատեսված քրեական պատասխանատվությունից:

5. Սույն հոդվածում խիստ ներգործող կամ թունավոր նյութերի խոշոր և առանձնապես խոշոր չափերը սահմանում է Հայաստանի Հանրապետության առողջապահության ոլորտի պետական կառավարման իրավասու մարմինը»:

ՆՈՑԵՄԲԵՐ 2008 11 (112)

ՊԱՏԱԿԱՆ
Իշխանություն

Գործնականում հիշյալ հոդվածի կիրառությունն անհնար է համապատասխան իրավական հիմքերի բացակայության պատճառով: Հաստատելով նշվածս՝ ասեմ, որ նախ՝ փաստենք, որ ներկայում գոյություն չունի թմրամիջոցներ կամ հոգեներգործուն նյութեր չհամարվող խիստ ներգործող կամ թունավոր նյութերի օրինական շրջանառության հետ կապված հասարակական հարաբերությունների շրջանակը սահմանող որևէ գործող իրավական ակտ, որտեղ կտրվեր խիստ ներգործող կամ թունավոր նյութերի սահմանումները, ինչպես նաև կամրագրվեր դրանց ապօրինի շրջանառությունը կանխարգելող գործընթացները:

Բացի այդ, անհրաժեշտ է վերանայել խիստ ներգործող կամ թունավոր նյութերի խոշոր և առանձնապես խոշոր չափերի սահմանումը ՀՀ առողջապահության նախարարին վերապահելու հղումը՝ նկատի ունենալով, որ քրեական պատասխանատվության պայման նախատեսող իրավական նորմի սահմանումը, ՀՀ Սահմանադրության 83.5 հոդվածի համաձայն, միայն օրենքով կարգավորվող հարաբերություն է:

Վերը հիշատակված խնդրի էությունն այն է, որ տարաբնույթ քիմիական միացությունների, այդ թվում նաև դեղամիջոցների, առօրյա գործնական կիրառումը կենսական անհրաժեշտություն ունի մարդու բուժման համար, ինչպես նաև այդ միջոցների ներթափանցումը բժշկական պրակտիկա և առօրյա կենցաղ պետք է լինի քաղաքակիրթ և կատարվի արհեստավարժ կերպով՝ դեղամիջոցների պարտադիր նշանակմամբ և բժշկի կողմից բուժման

նկատմամբ պարտադիր հսկողությամբ: Միայն այս պայմանով կարող է ապահովվել ոչ միայն դրանց պաշտած արդյունավետությունը, այլ նաև բուժման ընթացքում դրանց կիրառման ապահով անվտանգությունը՝ խուսափելով այն բարդություններից, որոնք կարող են առաջացնել դեղամիջոցները: Դրանք կարող են դառնալ տարաբնույթ դժբախտ դեպքերի և պատահարների պատճառ, այդ թվում՝ մահացու ելքով:

Վերջին տարիներին նկատվում է միջազգային հանրության և պատկան մարմինների անհանգստությունը՝ պայմանավորված աշխարհում թունամոլությամբ, թմրամոլությամբ, թոքախտով, ՄԻԱՎ-ով, ՉԻԱՀ-ով, վեներական, հոգեկան, ներոլոգիական, գինեկոլոգիական հիվանդություններով տառապող անձանց քանակի աճման կայուն օրինաչափությամբ, որոնք կապված են դեղամիջոց հանդիսացող խիստ ներգործող և թունավոր նյութերի ոչ ռացիոնալ և ոչ բժշկական նպատակներով օգտագործմամբ¹:

«Խիստ ներգործող» և «թունավոր» նյութեր հասկացությունները հաճախ հանդիպում են, երբ խոսքը վերաբերում է տոքսիկ նյութերին, որոնք ունակ են կարճաժամկետ ներգործության արդյունքում էական վնաս պատճառել մարդու առողջությանը²:

Հարցի պատմությունը: ԽՍՀՄ-ի Ժողկոմխորհի 26.01.1938թ. թիվ 78 որոշմամբ առաջին անգամ սահմանվեցին «Խիստ ներգործող թունավոր նյութ» եզրույթը և «Խիստ ներգործող թունավոր նյութերի ցանկը», որը պարունակում էր 22 քիմիական միացու-

Քրեական իրավունք

թյուն: Խիստ ներգործող թունավոր նյութ տերմինը կիրառվում էր տոքսիկոնյութերի համար, որոնք ունակ էին կարճաժամկետ ներգործության արդյունքում էական վնաս պատճառել մարդու առողջությանը, ընդհուպ մինչև նրա մահը:

Հետագայում ԽՍՀՄ առողջապահության նախարարության 24.06.65թ.թիվ 534-65 հրամանով խիստ ներգործող թունավոր նյութերի ցանկն ընդլայնվեց, քանի որ խիստ ներգործող թունավոր նյութերի շարքին դասվելու համար անհրաժեշտ չափանիշների թվին ավելացավ սանիտարահիգիենիկ պայմանների կարգավորումը:

Սակայն բուժկանխարգելիչ (բուժարոժիլակտիկ) հիմնարկների, դեղատների, դեղագործական կազմակերպությունների, վերահսկողական-վերլուծական լաբորատորիաների, ուսումնական հաստատությունների և առողջապահության նախարարության խիստ ներգործող ու թունավոր նյութեր պարունակող դեղամիջոցների հետ առնչվող այլ կառուցվածքային ստորաբաժանումների գործունեությունն իրականացվում էր ԽՍՀՄ առողջապահության նախարարության «Թունավոր, թմրեցնող և խիստ ներգործող նյութեր պահելու, հաշվառելու, դուրս գրելու, բաց թողնելու և օգտագործելու կարգի մասին» 03.07.68թ. թիվ 533 հրամանով:

Հետագայում, ԽՍՀՄ առողջապահության նախարարությունը 1972թ. թիվ 46 հրամանով «Խիստ ներգործող թունավոր նյութեր» տերմինը վերացրեց, իսկ ԽՍՀՄ Գլխավոր պետական բժիշկը նույնն արեց 1984թ.:

Սիջազգային հանրությունն իր մո-

տեցումները տվյալ խնդրի վերաբերյալ կարգավորել է դեռևս 1961 թվականից Առողջապահության համաշխարհային կազմակերպության համապատասխան որոշումներով և ՄԱԿ-ի միջազգային կոնվենցիաներով՝ «Թմրամիջոցների մասին» միասնական (1961թ.), «Հոգեներգործուն նյութերի մասին» (1971թ.), «Թմրամիջոցների և հոգեներգործուն նյութերի ապօրինի շրջանառության դեմ պայքարի մասին» (1988թ.) կոնվենցիաներ³:

ՄԱԿ-ի նշված կոնվենցիաները հետապնդում են հետևյալ նպատակները՝ այս նյութերում բժշկական, գիտահետազոտական և արդյունաբերական պահանջների բավարարում, ինչպես նաև դրանց ապօրինի շրջանառության դեմ պայքարի իրականացում: Ընտրության չափանիշներ են հանդիսանում՝

- սխալ կիրառման դեպքում (չարաշահման, կախման մեջ ընկնելու, առանց բժշկի նշանակման ապօրինի նպատակներով օգտագործման) հիվանդի առողջության համար վտանգավորության (անվտանգության) աստիճանը.

- դեղաբանական ազդեցության առանձնահատկությունները, որոնք առաջանում են այս կամ այն նյութը բազմակի կիրառելու դեպքում.

- այս կամ այն նյութի ապօրինի շրջանառության վերաբերյալ դատաքննչական մարմինների պրակտիկայից տվյալները.

Այսպիսով, կարելի է առանձնացնել խիստ ներգործող և թունավոր նյութերի դասակարգման երեք սկզբունքային մոտեցումներ՝

Մոտեցման անվանումը	Չափանիշները
Տոքսիկոլոգիական (կանխարգելիչ, հիգիենիկ և դեղորայքային տոքսիկոլոգիա)	Քիմիական նյութերի արտադրման և կիրառման պայմաններում մարդու օրգանիզմի վրա սուր (կարճաժամկետ) և քրոնիկ ազդեցության դեպքում վտանգավորության և թունավորության աստիճանը
Դեղագործական (բժշկադեղագործական)	Արտադրման, պահպանման, դուրս գրման, հաշվառման, բաց թողման, որակի հսկողության, փոխադրման, ոչնչացման և այլնի դեպքում վարքագծի կանոնները
Իրավաբանական (քրեաիրավական և սոցիալ-տնտեսական)	Միջազգային և ներպետական հատուկ հսկողության տակ գտնվելը: Հիվանդի օրգանիզմի համար անվտանգության աստիճանը, այսինքն՝ կախում առաջացնելու և չարաշահման առարկա լինելու ունակությունը: Հասարակական վտանգավորությունը, քանի որ հանցագործությունը ոտնձգում է այնպիսի հասարակական հարաբերությունների վրա, որոնք ապահովում են բնակչության առողջության պահպանության դեպքում հսկողության ռեժիմը

Անհրաժեշտ է նշել, որ կանխարգելիչ տոքսիկոլոգիան լուծում է արտադրության պայմաններում վնասակար նյութերի անբարենպաստ ազդեցությունից մարդու առողջության պահպանության խնդիրները: Մակայն այն հնարավորություն չի տալիս լուծելու անորակ, ոչ արդյունավետ, վտանգավոր, կեղծված արտադրանքից դեղագործական շուկայի պաշտպանության խնդիրները, չի խոչընդոտում դեղամիջոցների ապօրինի շրջանառությանը և չարաշահ-

մանը, այսինքն՝ դրանց ոչ բժշկական նպատակներով օգտագործմանը:

Խնդրի վիճակը: Եվրամիության դեղագործական հատվածի գործունեությունն իրականացվում է հետևյալ որոշումներին և հրահանգներին համապատասխան⁴

- Եվրամիության խորհրդի 22.07.93թ. թիվ 2309/93 որոշումը, որը հանձնարարում է դասակարգել դեղամիջոցները նրանց որակի, անվտանգության և արդյունավետության օր-

Քրեական իրավունք

յեկտիվ գիտական չափանիշների հիման վրա՝ բացառելով տնտեսական և այլ մոտեցումները.

- Եվրամիության 31.03.92թ. թիվ 92/26/EEC հրահանգով, որը նշում է դեղամիջոցների բաց թողման տեսակները, դրանց սահմանման չափանիշները:

Կանոնակարգում են դեղամիջոցների բացթողման հետևյալ տեսակները՝

- դեղատոմսով բացթողնվող դեղորայքային պատրաստուկներ.

- առանց դեղատոմսի բացթողնվող դեղորայքային պատրաստուկներ:

Կանոնակարգում են դեղատոմսով բացթողնվող դեղամիջոցների հետևյալ տեսակները՝

- մեկանգամյա դեղատոմսերով բացթողնվողներ.

- բազմակի դեղատոմսերով բացթողնվողներ.

- հատուկ դեղատոմսերով բացթողնվողներ.

- կիրառման սահմանափակ ոլորտ ունեցողներ:

Եվրամիության 31.03.92թ. թիվ 92/26/EEC հրահանգին համապատասխան պատրաստուկի պատկանելիությունը դեղատոմսերի տեսակները որոշվում է չորս դեպքերում, երբ՝

- դեղամիջոցն ուղղակի սպառմալիք է ներկայացնում սպառողի առողջության համար նույնիսկ ճիշտ, սակայն առանց բժշկի հսկողության կիրառելու դեպքում.

- դեղամիջոցը սխալ է կիրառվում բազմաթիվ սպառողների կողմից.

- դեղամիջոցը պարունակում է նյութեր, որոնց ներգործությունը և կողմնակի ազդեցությունը պահանջում են հետագա ուսումնասիրություն.

- դեղամիջոցը նախատեսված է պարենտերալ ներարկման համար:

Եվրամիության 31.03.92թ. թիվ 92/26/EEC հրահանգին համապատասխան հատուկ դեղատոմսերով դեղամիջոցների բացթողման իրականացվում է երեք դեպքում, երբ՝

- դեղամիջոցն իր բաղադրության մեջ պարունակում է թմրեցնող կամ հոգեմետ բաղադրամաս.

- դեղամիջոցի սխալ կիրառումն էական ռիսկ է ներկայացնում (չարաշահում, կախման մեջ ընկնել, անօրինական նպատակներով օգտագործում).

- դեղամիջոցը պարունակում է բաղադրամաս, որը նորույթ լինելու պատճառով, կամ ելնելով գոյապահությանից՝ կարելի է դասել տվյալ խմբին.

Եվրամիության 31.03.92թ. թիվ 92/26/EEC հրահանգին համապատասխան պատրաստուկի պատկանելիությունը կիրառման սահմանափակ ոլորտին որոշվում է երեք դեպքերում, երբ՝

- դեղամիջոցն իր դեղաբանական հատկությունների, նորույթ լինելու հետևանքով, կամ ելնելով հիվանդի առողջության պահպանման շահե-

րից՝ կիրառվում է միայն ստացիոնար պայմաններում.

- դեղամիջոցը կիրառվում է այնպիսի հիվանդությունների բուժման համար, որոնք ախտորոշվում են ստացիոնար պայմաններում, քանի որ պահանջվում է համապատասխան ախտորոշիչ սարքավորում.

- դեղամիջոցը նախատեսված է ամբուլատոր բուժման համար, սակայն նրա կիրառումը կարող է անվտանգ չլինել, ինչի հետևանքով պահանջվում է դեղատոմսի դուրս գրում և բժշկի հսկողություն բուժման ողջ ընթացքի վրա:

Ներկայումս Հայաստանի Հանրապետությունում խիստ ներգործող և թունավոր դեղամիջոցների շրջանառությունը ոչ լիարժեք է կարգավորվում, ուստի չի կարող ապահովվել առաջադրված պահանջների կատարումը⁵:

Խնդրո առարկայի կարգավորումը նաև պայմանավորված է Եվրամիությանը Հայաստանի Հանրապետության ինտեգրվելու և Եվրամիության համապատասխան որոշումների և հրահանգների կատարման անհրաժեշտությամբ:

Տեղմիմաբանություն: Ներկայումս Հայաստանի Հանրապետությունում օրենսդրորեն կամ այլ կերպ չեն պարզաբանում այս կամ այն դեղամիջոցը խիստ ներգործող կամ թունավոր նյութերի խմբին դասելու տեղմիմաբանությունը, սկզբունքները և

չափանիշները: Նույն խնդիրն առկա է այլ երկրներում, ընդ որում՝ որոշ երկրներում, օրինակ, Ուկրաինա, Ռուսաստանի Դաշնություն և այլն, մեկնաբանվում է հետևյալ տերմինաբանությունը՝ «խիստ ներգործող դեղամիջոցներ», «դեղամիջոցներ, որոնք պարունակում են խիստ ներգործող նյութեր», «թունավոր նյութեր», «դեղամիջոցներ, որոնք պարունակում են թունավոր նյութեր»:

Պետք է նշել, որ ԱՊՀ որոշ երկրներում գոյություն ունեցող դեղամիջոցների ցուցակները դրանց շրջանառության ոլորտում հետապնդում են սուկ մասնագիտական նպատակներ և խնդիր են դնում որոշել նրանցում ընդգրկված դեղամիջոցների վերահսկողության, օրինակ, պահպանման ռեժիմը: Նշված դեղամիջոցների ցուցակներն ընդգրկված են այդ երկրների պետական դեղագործական ձեռնարկում:

Սակայն «խիստ ներգործող» և «թունավոր» նյութերի ցուցակներն ընդգրկում են ոչ միայն բժշկական կիրառության համար թույլատրված դեղամիջոցներ, այլ նաև այլ նյութեր, այդ թվում նաև չգրանցված, որպես դեղորայքային չթույլատրված նյութեր: Հետևաբար վերոհիշյալ դեղամիջոցների ցուցակներն ընդգրկում էին միայն դեղամիջոցներ, մինչդեռ «խիստ ներգործող» և «թունավոր» նյութերի ցուցակները՝ սինթետիկ, բնական, բուսական ծագում ունեցող նյութերի լայն շրջանակ են պարու-

Քրեական իրավունք

նակում, որոնք պատրաստվում են արդյունաբերական կամ տնայնագործական ճանապարհով, այդ թվում նաև ընդգրկված չեն դեղամիջոցների պետական գրանցամատյանում:

Մասնագիտական գրականության մեջ թունավոր և խիստ ներգործող նյութերի հասկացության վերաբերյալ արտահայտվել են տարբեր մտտեցումներ⁶:

Մեր կողմից կատարված ուսումնասիրությունների հիման վրա, կարծում ենք, առավել ընդունելի են հիշյալ նյութերի վերաբերյալ հետևյալ բնորոշումները:

Թունավոր նյութեր են բնական (հանքային, բուսական, մանրէական կամ կենդանական), կենսասինթետիկ կամ սինթետիկ ծագում ունեցող նյութերը և նրանցից պատրաստվող դեղորայքային պատրաստուկները (դեղերը, միջոցները), որոնց օգտագործումը նույնիսկ փոքր չափաքանակով կամ նրա աննշան գերազանցումով կարող է հանգեցնել թունավորման՝ տարբեր աստիճանի վնաս պատճառել առողջությանը կամ մահվան պատճառ հանդիսանալ: Դատաբժշկական չափանիշի համապատասխան թունավորման այդպիսի հետևանքները հավասարեցվում են միջին ծանրության, կամ ծանր մարմնական վնասվածքներին, կամ մահ առաջացնելուն:

Խիստ ներգործող նյութեր են բնական (հանքային, բուսական, ման-

րեական կամ կենդանական), կենսասինթետիկ կամ սինթետիկ ծագում ունեցող նյութերը և նրանցից պատրաստվող դեղորայքային պատրաստուկները (դեղերը, միջոցները), որոնց անհարկի օգտագործումը կամ սահմանված դեղաչափերի խախտումը կարող է ուղեկցվել մարդու օրգանիզմի կենսագործունեության խախտումներով: Դատաբժշկական չափանիշի համապատասխան այդպիսի հետևանքները հավասարեցվում են ոչ մեծ ծանրության մարմնական վնասվածքներին:

Վերոգրյալից ելնելով և հաշվի առնելով առկա խնդիրների լուծման կարևորությունը՝ առաջարկում ենք հետևյալ հայեցակարգային մոտեցումները՝

- ստեղծել աշխատանքային խումբ, որտեղ կընդգրկվեն համապատասխան մասնագետներ և փորձագետներ՝ շահագրգիռ գերատեսչություններից հիմնարկներից և կազմակերպություններից.

- աշխատանքային խմբի լուծման համար առաջադրել՝

- դեղամիջոցների մասին, ինչպես նաև խիստ ներգործող կամ թունավոր նյութերի շրջանառության հետ կապված համապատասխան իրավական ակտերի մշակումը.

- քննարկվող ոլորտում Եվրամիության, Առողջապահության համաշխարհային կազմակերպության և ՄԱԿ-ի կոնվենցիաների պահանջների միասնականացումը.

- «խիստ ներգործող նյութ» - դե-

դամիջոց, «թունավոր նյութ» - դեղամիջոց տերմինաբանության միասնականացումը.

- խիստ ներգործող դեղամիջոցների և թունավոր դեղամիջոցների (դեղամիջոցների, որոնք իրենց բաղադրության մեջ խիստ ներգործող կամ թունավոր նյութեր են պարունակում) շրջանառության կամ բացթողնման կատեգորիաների մշակումը.

- դեղամիջոցները խիստ ներգործող դեղամիջոցների և թունավոր դեղամիջոցների կատեգորիաներին դասելու չափանիշների մշակումը.

- այն գործոնների մշակումը,

որոնց առկայության դեպքում դեղամիջոցը կարող է վտանգ ներկայացնել հիվանդի առողջության համար (չարաշահում, կախման մեջ ընկնել, անօրինական նպատակներով օգտագործում).

- խիստ ներգործող դեղամիջոցների և թունավոր դեղամիջոցների ցանկի կազմումը:

Հայաստանի Հանրապետության քրեական օրենսգրքում խիստ ներգործող կամ թունավոր նյութերի հետ կապված համապատասխան օրենսդրական փոփոխությունների մշակումը:

1. **Шаповалов В., Шаповалова В., Халин Н.** и др. К вопросу о необходимости упорядочения ответственности за незаконный оборот сильнодействующих и ядовитых веществ // “Лики Украины”, 2000, N 6, Ч. 1, с. 12-17, 17-20. **Курляндский Б.А., Сидоров К.К.** Сильнодействующие ядовитые вещества (СДЯВ): понятия, смысл, целесообразность // Токсикологический вестник, 1996, N4, с. 2-4.

2. Лицензирование в Европейском Союзе: фармацевтический сектор / Под ред. **В.А. Усенко, А.Л. Спасокукоцкого.** К., “МОРИОН”, 1998, с. 384.

3. Руководство по клиническим

испытаниям лекарственных средств / Под ред. **А.В. Стефанова, В.И. Мальцева, Т.К. Ефимцевой.** К., “Авиценна”, 2001, с. 426.

4. **Селиванов Н. П., Хрунна Н.С.** Антинаркотическое законодательство Украины. К., “Юринком”, 1997, с. 352.

5. **Трахтенберг И. М.** Книга о ядах и отравлениях. К., “Научная мысль”, 2000.

6. **Трахтенберг И. М., Шаповалова В. А., Шаповалов В.В., Абрахимов А.С.** “Оборот сильнодействующих и ядовитых веществ: история вопроса, терминология, состояние проблемы” // “Актуальные проблемы токсикологии”, 2003, N1, с. 3-8.

ՔԱՂԱՔԱՑԻԱԿԱՆ ԴԱՏԱՎԱՐՈՒԹՅՈՒՆՈՒՄ ԴԱՏԱԿԱՆ ՊԱՇՏՊԱՆՈՒԹՅԱՆ ԻՐԱՎՈՒՆՔԻ ՈՐՈՇ ՀԱՐՅԵՐԻ ՄԱՍԻՆ

Միջազգային իրավական ակտերով սահմանված դատական պաշտպանության իրավունքը՝ նրա ժամանակակից նշանակությամբ մեր երկրում նորմատիվ իրավական ձևակերպում է ստացել 1995թ. ընդունված Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրությամբ: ՀՀ Սահմանադրության (2005թ. նոյեմբերի 27-ի փոփոխություններով) 18-րդ հոդվածի համաձայն՝ յուրաքանչյուր ոք ունի իր իրավունքների և ազատությունների դատական, ինչպես նաև պետական այլ մարմինների առջև իրավական պաշտպանության արդյունավետ միջոցների իրավունք: Ինչպես հայտնի է, Սահմանադրության ընդունումից առաջ իրավական հակամարտությունների զգալի մասը օրենսդրորեն հանված էր դատական ենթակայությունից ու պաշտպանվում էր գերազանցապես վարչական կարգով: Սահմանադրության ընդունումից հետո դատական պաշտպանության իրավունքը՝ որպես հիմնարար և անօտարելի իրավունք, հետագա զարգացում է ստացել հայրենական օրենսդրության մեջ: 1998թ. ընդունված ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 13-րդ հոդվածի 1-ին և 3-րդ մասե-

րի համաձայն. «Քաղաքացիական իրավունքների պաշտպանությունը, Հայաստանի Հանրապետության քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքով սահմանված գործերի ենթակայությանը համապատասխան, իրականացնում է դատարանը: Վարչական կարգով քաղաքացիական իրավունքների պաշտպանությունն իրականացվում է միայն օրենքով նախատեսված դեպքերում: Վարչական կարգով ընդունված որոշումը կարող է բողոքարկվել դատարան»:

Դատական պաշտպանության իրավունքն ամրագրվել է նաև 2007թ. ընդունված ՀՀ դատական օրենսգրքում: «Դատական պաշտպանության իրավունքը» վերտառությամբ նրա 7-րդ հոդվածում ասվում է, որ յուրաքանչյուր ոք ունի իր խախտված իրավունքների և ազատությունների դատական պաշտպանության իրավունք: Ոչ ոք չի կարող գրկվել արդարության բոլոր պահանջների պահանջամամբ իրավասու, անկախ և անկողմնակալ դատարանի կողմից ողջամիտ ժամկետում իր գործի հրապարակային քննության իրավունքից: Յուրաքանչյուր ոք իրավունք ու-

ՆՈՅԵՄԲԵՐ 2008 11 (112)

ԴԱՏԱԿԱՆ
Իշխանություն

Քաղաքացիական դատավարություն

նի դատական պաշտպանության իրավունքն իրականացնել ինչպես իր ներկայացուցչի կամ պաշտպանի միջոցով, այնպես էլ անձամբ:

Այսինքն՝ դատական պաշտպանության սահմանադրական իրավունքը յուրաքանչյուրի արդարադատության իրավունքն է, իրավունքների և ազատությունների պաշտպանությունը դատարանի միջոցով: Այն պատկանում է ոչ միայն ՀՀ քաղաքացիներին ու կազմակերպություններին, այլև օտարերկրյա ֆիզիկական և իրավաբանական, ինչպես նաև քաղաքացիություն չունեցող անձանց:

Ներկայում դատական իշխանությունը Հայաստանի Հանրապետությունում իրականացվում է սահմանադրական, քաղաքացիական, վարչական և քրեական դատավարության ձևերով: Քաղաքացիական դատավարության հայցային վարույթի կարգով քննվում են քաղաքացիական՝ բառի լայն իմաստով (քաղաքացիական, ընտանեկան, հողային, բաժնետիրական և այլն) իրավահարաբերություններից ծագող վեճերը:

Սահմանադրական նորմերի առանձնահատկությունն այն է, որ դրանք, սովորաբար, իրացվում են այլ նորմերի համակցությամբ, որի հետ կապված առաջանում է սահմանադրական և այլ իրավահարաբերությունների բարդ կազմ: Քաղաքացիական գործերով այդ իրավահարաբերությունների կազմում իբրև իրավագոր անձ հանդես են գալիս

գործին մասնակցող անձինք, իբրև պարտավոր անձ պետության անունից հանդես է գալիս դատարանը, իսկ դատական ակտերի հարկադիր կատարման դեպքերում՝ նաև հարկադիր կատարման ծառայությունը: Այդ ծառայության աշխատանքն արդարադատություն չի համարվում, սակայն պայմանավորված է դրանով, քանի որ կատարելով դատական ակտը, հարկադիր կատարողն ավարտում է դատական պաշտպանության իրավունքի իրացումը: Հենց պետությունն է հանդես գալիս վիճելի նյութական հարաբերությունների մասնակիցների սուբյեկտիվ նյութական իրավունքների երաշխավորի դերում:

Դատական պաշտպանության իրավունքի մասին ՀՀ Սահմանադրության ու ՀՀ դատական օրենսգրքի նորմերում խոսքը գնում է իրավունքների ու ազատությունների պաշտպանության մասին, սակայն ճյուղային դատավարական օրենսդրությունը, որպես արդարադատության հիմնական նպատակ, անվանում է նաև քաղաքացիների և իրավաբանական անձանց օրինական շահերի պաշտպանությունը:

Այսպես, օրինակ, ՀՀ քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքի 2-րդ հոդվածի 1-ին մասում ասվում է, որ շահագրգիռ անձն իրավունք ունի այդ օրենսգրքով սահմանված կարգով դիմել դատարան՝ Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրությամբ, օրենքներով և այլ

ՆՈՑԵՄԲԵՐ 2008 11 (112)

ԴԱՏԱԿԱՆ
Իշխանություն

Քաղաքացիական դատավարություն

իրավական ակտերով սահմանված կամ պայմանագրով նախատեսված իր իրավունքների, ազատությունների և օրինական շահերի պաշտպանության համար: Նույն հոդվածի երկրորդ մասն այդ իրավունքը վերապահում է նաև այդպիսի պաշտպանությամբ հանդես գալու իրավասություն ունեցող անձանց: Ընդամիս շահագրգիռ անձը, իրացնելով դատական պաշտպանության իրավունքը, ինքնուրույն է որոշում, թե ինչ պահանջ և ինչ ձևով՝ հայցադիմումի (հայցային վարույթում), թե դիմումի (հատուկ վարույթում) ներկայացնի դատարան:

Իրավաբանական գրականության մեջ գոյություն ունի տեսակետ, համաձայն որի՝ յուրաքանչյուր սուբյեկտիվ իրավունքի հիմքում ընկած է այս կամ այն շահը, օրինական շահերը միջնորդավորված են կոնկրետ սուբյեկտիվ իրավունքներով: Ուստի, սուբյեկտիվ իրավունքի պաշտպանությունը միաժամանակ հանդիսանում է օրինական շահի պաշտպանություն: Իրավունքները և ազատությունները՝ որպես դատական պաշտպանության առարկա, իրենցից ներկայացնում են որոշակի սուբյեկտիվ իրավունք, այսինքն՝ անձի հնարավոր (թույլատրելի) վարքագծի չափ՝ օբյեկտիվ իրավունքով նախատեսված իր օրինական շահերը պաշտպանելու համար²: Քանի որ սուբյեկտիվ իրավունքն օրինական շահի բավարարմանն ուղղված իրավագործ անձի իրավունքն է՝ իր սեփական

(կամ օտար) վարքագծի նկատմամբ, այդ շահն անխզելիորեն կապված է սուբյեկտիվ իրավունքի հետ, հանդիսանում է նրա էական տարրը: Հետևաբար, օրինական շահը գոյություն ունի ոչ թե ինքնին, այլ սուբյեկտիվ իրավունքի ձևով³:

Հեղինակների մյուս մասը օրինական շահի տակ նկատի է ունենում սոցիալական պահանջմունքներ, որոնց օրենքն իր պաշտպանության տակ է վերցնում՝ նրանց կրողին ոչ թե սուբյեկտիվ նյութական իրավունքներ, այլ պաշտպանության դատական կամ այլ իրավական ձևերին դիմելու իրավունք տալու ճանապարհով: Օրինական շահը դատական պաշտպանության առարկա է հանդիսանում քաղաքացիական դատավարության հատուկ վարույթում: Հայցային վարույթում դատական պաշտպանության առարկա են հանդիսանում իրավունքները, ազատությունները, օրինական շահերը (օրենքով պաշտպանվող շահերը): Օրինական շահը՝ որպես դատական պաշտպանության ինքնուրույն առարկա, հայցային վարույթում հանդես է գալիս, օրինակ, պատվի, արժանապատվության, գործարար համբավի պաշտպանության, գործարքներն անվավեր (առոչինչ) ճանաչելու հայցերում:

Ակնհայտ է, որ դատավարական նորմերում նույնպես օրենսդիրը որոշակի տարբերություններ է դնում համապատասխան հասկացությունների մեջ: Հակառակ դեպքում

Քաղաքացիական դատավարություն

անհրաժեշտություն չէր լինի օգտագործելու «իրավունքներ», «ազատություններ», «օրինական շահեր», «օրենքով պաշտպանվող շահեր» եզրույթները:

Նման տարբերակումը, ակնհայտորեն, կապված է այն բանի հետ, որ ի տարբերություն օրինական շահի, սուբյեկտիվ նյութական իրավունքը՝ որպես դատական պաշտպանության առարկա, ենթադրում է իրավահարաբերության մասնակցի հնարավոր վարքագծի բավականաչափ հստակ որոշում: Իրավունքի և օրինական շահի միջև չկան անհաղթահարելի սահմաններ և իրավաբանական պրակտիկայի զարգացմանը զուգընթաց իրավագործ անձի կամահայտությունների առավել հաճախ հանդիպող նմուշներն օրենսդիրն ի վիճակի է ամրագրելու սուբյեկտիվ իրավունքի իրավագործությունների տեսքով⁴: Այդ առումով օրինական շահը նույնպես հնարավոր (թույլատրելի) վարքագծի չափ է՝ ամրագրված օբյեկտիվ իրավունքում, թող որ բոլորովին ընդհանուր ձևով⁵:

Հետևաբար, ՀՀ քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքում օգտագործելով «իրավունք», «օրինական շահ», «օրենքով պաշտպանվող շահ» եզրույթները, օրենսդիրը նկատի ունի միևնույն կարգի իրավական երևույթները, սակայն հնարավոր վարքագծի կոնկրետացման (հստակեցման) տարբեր աստիճաններով:

«Իրավունք» և «օրինական շահ» հասկացությունների տարբերություն-

ները համեմատելի են «իրավունք» և «ազատություն» հասկացությունների տարբերությունների հետ: Իր իրավաբանական բովանդակությամբ ազատությունը նույնպես հանդիսանում է սուբյեկտիվ իրավունք: Որպես մարդու բնական վիճակ՝ ազատությունը պետականորեն միավորված հասարակության մեջ իրացվում է բնական իրավունքների միջոցով, որոնք պետության կողմից ճանաչվելուց և իրավական նորմերում ամրագրվելուց հետո դառնում են նրա սուբյեկտիվ իրավունքները: Սակայն իրավունքների ճանաչումը՝ որպես ազատության իրացման միջոց, ամենևին չի նշանակում, թե այդ երկու հասկացությունները նույնական են և դրանց միջև չկան տարբերություններ: Ընդունված տեսակետ է, որ ազատության դեպքում անձն ունի առավել ինքնորոշման հնարավորություն, քան իրավունքի դեպքում, որ ազատությունը առավելապես առնչվում է անձի այնպիսի իրավագործությունների հետ, որոնք մատնանշում են նրա ինքնուրույնության ոլորտները (խղճի, հավատքի, մտքի, ստեղծագործության ազատություն): Սովորաբար, նորմատիվորեն ամրագրվում են ազատությունից օգտվելու ընդհանուր կանոնները, որոնց հետևելը թույլ է տալիս գործելու սեփական հայեցողությամբ: Միևնույն ժամանակ ցանկացած ազատություն իրավունք է՝ ստեղծելու պայմաններ, որոնք օժանդակում են այդ ազատության իրականացմանը: Համապա-

Քաղաքացիական դատավարություն

տասխանաբար արդարադատության նպատակները և իրավունքի պաշտպանության առարկան բնութագրելու համար իրավունքները, ազատությունները և օրինական շահերը կարող են անվանվել մեկ միասնական հասկացությամբ՝ իրավունքներ⁶:

Քաղաքացիական դատավարության հայցային վարույթում իրավունքի պաշտպանության հարցը դատարանի առջև դնում է հայցվորը: Սակայն քաղաքացիական գործերով դատական պաշտպանություն տրվում է ոչ միայն հայցվորին, այլև գործով մասնակցող մյուս անձանց:

Այսպես, հայցային վարույթի գործերով դատարանն իր վճռով պարտավոր է բավարարել հայցվորի պահանջը և պաշտպանել նրա իրավունքները, եթե դրանք ոչ իրավաչափ կերպով խախտվել կամ վիճարկվել են պատասխանողի կողմից, սակայն հայցն անհիմն լինելու դեպքում դատարանը պարտավոր է մերժել հայցվորի պահանջը՝ դրանով իսկ պաշտպանելով պատասխանողի՝ անհիմն կերպով վիճարկվող իրավունքները: Ինքնուրույն պահանջներ ներկայացնող երրորդ անձինք, մտնելով հայցվորի ու պատասխանողի միջև արդեն իսկ ծագած դատավարության մեջ, հետապնդում են իրենց սեփական իրավունքները պաշտպանելու նպատակը: Ինքնուրույն պահանջներ չներկայացնող երրորդ անձինք հայցվորին կամ պատասխանողին (նայած, թե ում կողմից են մասնակ-

ցում) օգնում են նրանց իրավունքների պաշտպանության հարցում: Սակայն բոլոր դեպքերում նրանք հետապնդում են նաև իրենց իսկ շահերը պաշտպանելու նպատակը, քանի որ դատարանի վճիռն իր բովանդակությամբ առանձին դեպքերում երրորդ անձանց նկատմամբ առաջացնում է հետադարձ պահանջի իրավունք⁷:

Ի տարբերություն դատական պաշտպանության առարկա հանդիսացող սուբյեկտիվ նյութական իրավունքի՝ դրա պաշտպանության իրավունքն ամենից առաջ հանդիսանում է սուբյեկտիվ դատավարական իրավունք, որովհետև նրան միշտ թղթակցում է ոչ թե նյութական իրավահարաբերության սուբյեկտի, այլ դատարանի պարտականությունը: Առանց շահագրգիռ անձի կողմից դատարանին դիմելու, դատարանի կողմից քաղաքացիական գործ հարուցելու, օրենքով սահմանված ընթացակարգով վեճը քննելու և լուծելու, անհրաժեշտության դեպքում՝ նաև դատական վճռի ճշտությունը (վերադաս դատարանի կողմից) ստուգելու, ինչպես նաև այն կատարելու անհնար է ոչ իրավաչափ կերպով խախտված կամ վիճարկվող իրավունքի պաշտպանությունը: Դրա հետ մեկտեղ, դատական պաշտպանության իրավունքն ունի նաև նյութաիրավական բնույթ, քանի որ պաշտպանության ենթակա է միայն ոչ իրավաչափորեն խախտված կամ վիճարկվող իրավունքը. օրինական և հիմնավորված

վճիռ կայացնելու համար անհրաժեշտ է ճիշտ պարզել վիճելի իրավահարաբերությունների բնույթը, կողմերի սուբյեկտիվ նյութական իրավունքի բովանդակությունը: Դիմելով դատական պաշտպանության՝ շահագրգիռ անձը հետապնդում է նյութական իրավունքը պաշտպանելու նպատակ, սակայն այդ իրավունքի առկայությունը, այն խախտելու կամ վիճարկելու փաստերը դեռևս անհրաժեշտ է ապացուցել մրցակցային դատավարությունում, որում դատարանի լուծմանը հանձնված վեճի մասնակիցներն օժտվում են դատավարական լայն իրավունքներով, որոնք կազմում են դատական պաշտպանության նրանց սուբյեկտիվ իրավունքի բովանդակությունը: Դրա իրացումը չի կարող հանգեցնել միայն վեճի լուծման՝ դատավարության այս կամ այն սուբյեկտի համար բարենպաստ արդյունքին:

Այսպես, եթե հայցվորը մրցակցային դատավարությունում, որում պատասխանողին տրվել են հայցից

պաշտպանվելու՝ օրենքով նախատեսված բոլոր իրավունքները, ապացուցում է իր պահանջների իրավաչափությունը, ինչը հաստատվում է դատարանի վճռով, ապա դա չի նշանակում, որ պատասխանողը չի իրացրել դատական պաշտպանության իր իրավունքը, այլ նշանակում է, որ նա դատական պաշտպանության իրավունքի իրացման ժամանակ չի կարողացել ապացուցել իր պահանջի իրավաչափությունը և չի հասել այն արդյունքին, որին ձգտել է՝ պաշտպանվելով հայցից: Մրցակցային դատավարության արդյունքում հայցի մերժման դեպքում դատական պաշտպանության նրա դատավարական իրավունքը դատարանի կողմից դատավարության բոլոր կանոնների պահպանման դեպքում նույնպես իրացված կլինի, թեկուզև նա չի կարողացել ապացուցել իր պահանջների իրավաչափությունը, որի պատճառով նրա նյութական հավակնությունները չեն իրականացվել:

1. **Гукасян Р. Е.** Проблема интереса в советском гражданском процессуальном праве. Саратов, 1970, с. 38.
2. **Марченко М. Н.** Теория государства и права. М., 2002, с. 587.
3. **Мотовиловкер Е. Я.** “Интерес как сущностный момент субъективного права” /цивилистический аспект/. Правоведение, 2004, N4, с. 52-62.
4. **Краснов А.Б.** Законный интерес в гражданском и арбитражном про-

- цессе. // Закон и право, 2004, N4, с. 16-19.
5. **Жилин Г.А.** О праве на судебную защиту при определении гражданских прав и обязанностей. Материалы Всероссийской научно-практической конференции. Краснодар, 2006.
6. **Жилин Г.А.**, там же.
7. **Պետրոսյան Ռ.Գ.** Հայաստանի քաղաքացիական դատավարություն, Երևան, 2007, էջ 224:

Հարություն ԳԵՎՈՐԳՅԱՆ

ԵՊՀ քաղաքացիական իրավունքի
ամբիոնի ասպիրանտ

**ԲՆԱԿԱՐԱՆԱՅԻՆ ԱՊԱՀՈՎՄԱՆ
ԿՈՒՏԱԿԱՅԻՆ-ՀԻՊՈՏԵԿԱՅԻՆ
ՀԱՍԱԿԱՐԳԻ ՆԵՐԴՐՄԱՆ ՀԵՌԱՆԿԱՐՆԵՐԸ
ՀՀ ՁԻՆՎԱԾ ՈՒԺԵՐՈՒՄ**

Չինված ուժերում իրականացվող բարեփոխումների գործընթացում առաջնային տեղ են գրավում այն խնդիրները, որոնք կապված են զինվորական ծառայություն անցնող անձանց և նրանց ընտանիքների անդամների նյութական ապահովման և դրա իրավական հիմքերի ստեղծման հետ:

Այսօր ամենահրատապ և վիճահարույց խնդիրներից մեկը նշված կատեգորիայի անձանց բնակարաններով ապահովման հարցն է: Դրա լուծված չլինելը բացասաբար է անդրադառնում պետության ռազմական կազմակերպվածության վրա և հանգեցնում զինված ուժերից բազում մասնագետների արտահոսքի:

Բնակարանային խնդիրը ցանկացած երկրի կարևոր սոցիալական հարցերից է: Բնակարանը մարդու կյանքի ու գործունեության համար նույնքան կարևոր է, որքան կարևոր են սնունդը, խմելու ջուրը, հագուստը: Դրա համար էլ բոլոր ժամանակներում հոգ է տարվել մարդկանց բնակարանային կարիքների բավարարման համար:

Շուկայական տնտեսավարման անցնելուց հետո, երբ Հայաստանի Հանրապետությունում գրեթե դադարեց պետական միջոցներով բնակա-

րանային շինարարությունը, կատարվեց պետական և հանրային բնակարանային ֆոնդի տների մասնավորեցում, այսինքն՝ ապապետականացում: Դրա հետևանքով քաղաքացիների բնակարանային պահանջմունքները պետք է բավարարվեին ոչ թե սպառման հանրային ֆոնդի, այլ իրենց իսկ սեփականություն համարվող բնակելի տարածությունների հաշվին¹:

Սկզբունքորեն փոխվեց նաև քաղաքացիների բնակարանային իրավունքի նկատմամբ պետության վերաբերմունքը: Եթե Հայկական ԽՍՀ Սահմանադրության մեջ ամրագրված էր, որ Հայկական ԽՍՀ քաղաքացիներն ունեն բնակարանի իրավունք, և նրանց տրվում էին այդ կարևոր սոցիալ-տնտեսական իրավունքի իրականացման երաշխիքներ², ապա Հայաստանի Հանրապետության 1995թ. Սահմանադրությունն այդ մասին նշում է միայն թռուցիկ կերպով:

ՀՀ Սահմանադրության 34-րդ հոդվածով սահմանվում է. «Յուրաքանչյուր ոք ունի իր և իր ընտանիքի համար բավարար կենսամակարդակի, այդ թվում՝ բնակարանի, ինչպես նաև կենսապայմանների բարելավման իրավունք»: Եվ միայն վերջում ավելացված է. «Պետությունն անհրաժեշտ

ՆՈՑԵՄԲԵՐ 2008 11 (112)

ՂԱՏԱԿԱՆ
Իշխանություն

միջոցներ է ձեռնարկում քաղաքացիների այս իրավունքի իրականացման համար»³: Իսկ Սահմանադրության 48-րդ հոդվածի 3-րդ կետով պետության առջև խնդիր է դրվում խթանելու բնակարանային շինարարությունը, նպաստելու յուրաքանչյուր քաղաքացու բնակարանային պայմանների բարելավմանը:

Ակնհայտ է, որ Հայաստանի Հանրապետության տնտեսական հնարավորությունների սղության պատճառով պետությունը չի կարող երաշխավորել բոլորին անհատույց բնակարանների տրամադրում: Սակայն, ինչ վերաբերվում է զինծառայողներին, ապա այստեղ գործում է և պետք է գործի «բնակարանի մատչելիության սկզբունքը», այսինքն՝ այն պետք է հատկացվի անհատույց կամ մատչելի գնով:

Այսօր Հայաստանի Հանրապետության զինված ուժերի զինծառայողների բնակարանային հարաբերությունները կարգավորվում են «Անհատույց պետական ֆինանսական աջակցություն տրամադրելու մասին» և «Հայաստանի Հանրապետության պաշտպանության նախարարության համակարգի զինծառայողների բնակարանային ապահովության մասին» ՀՀ կառավարության՝ համապատասխանաբար 2005թ. հունիսի 9-ի թիվ 947 և 2007թ. մարտի 7-ի թիվ 384 որոշումներով հաստատված կարգերով, որոնք հիմնվում են «Զինծառայողների և նրանց ընտանիքների անդամների սոցիալական ապահովության մասին» ՀՕ-258 Հայաստանի Հանրապետության օրենքի⁴ 34-րդ հոդվածի վրա: Առաջին որոշմամբ սահմանվում է գոհված (մահացած) կամ հաշմանդամ դարձած զինծառայողների (ազատա-

մարտիկների) կարիքավոր ընտանիքներին բնակարանային հաշվառման վերցնելու և բնակարանային պայմանները բարելավելու նպատակով անհատույց պետական ֆինանսական աջակցություն տրամադրելու կարգը: Ըստ այդ կարգի՝ աջակցություն ստանալու իրավունք ունեն ծառայողական պարտականությունների կատարման ժամանակ գոհված (մահացած) զինծառայողների (ազատամարտիկների) կարիքավոր ընտանիքների անդամները, զինվորական ծառայության ժամանակ վնասվածքներից, խեղումներից և առաջացած հիվանդություններից հաշմանդամ դարձած զինծառայողները, որոնց Հայաստանի Հանրապետության պաշտպանության նախարարության սոցիալական ապահովության խնդիրներ իրականացնող ստորաբաժանման կողմից տրվել է գոհվածի (մահացածի) ընտանիքի անդամի կամ հաշմանդամի կարգավիճակը հավաստող տեղեկանք: Երկրորդ որոշմամբ սահմանվում են Հայաստանի Հանրապետության պաշտպանության նախարարության համակարգի՝ բնակարանային պայմանների բարելավման կարիք ունեցող զինծառայողներին բնակարանային հաշվառման վերցնելու, Հայաստանի Հանրապետության պաշտպանության նախարարության հաշվեկշռում գտնվող բնակարանները զինծառայողներին կամ նրանց ընտանիքների անդամներին անհատույց օգտագործման կամ սեփականության իրավունքով տրամադրելու, տնամերձ հողամասով կամ բնակարան ձեռք բերելու համար անհատույց պետական ֆինանսական աջակցությամբ ապահովելու պայմանները:

Անշուշտ, իրենց սոցիալական պե-

Քաղաքացիական իրավունք

ՆՈՅՆԵՄԲԵՐ 2008 11 (112)

ՂԱՏԱԿԱՆ
Իշխանություն

34

տուքյուն հռչակած երկրներում միշտ էլ պետական մակարդակով նախատեսվել և իրականացվել են զինծառայողների բնակարանի իրավունքի՝ որպես սահմանադրական կարևորագույն սոցիալ-տնտեսական իրավունքներից մեկի արդյունավետ կենսագործումն ապահովող միջոցառումներ: Նշվածի վառ ապացույցն է զինծառայողների բնակարանային կարիքների բավարարման նոր համակարգը, որը 2005 թվականից հաջողությամբ կիրառվում է Ռուսաստանի Դաշնության զինված ուժերում⁵: Մինչև նոր համակարգին անցնելը ՌԴ-ում տվյալ խնդրի կարգավորման նպատակով կիրառվում էին ինչպես սոցիալական օգտագործման բնակարանային ֆոնդերի հաշվին բնակելի տարածություն հատկացնելու, այնպես էլ բնակարանների ձեռքբերման համար տարբեր տեսակի սուբսիդիաների տեսքով դրամական միջոցներ տրամադրելու մեխանիզմներ, որոնցից է, օրինակ, «Պետական բնակարանային սերտիֆիկատներ» ենթաձրագիրը⁶: Երկար տարիների քննարկումներից հետո ընդունվեց այս կատեգորիայի անձանց բնակարանային պահանջումները բավարարելու նոր համակարգի հայեցակարգ, որն սկզբնական շրջանում կոչվում էր «Կուտակային համակարգ»⁷, իսկ հետագայում վերանվանվեց «Կուտակային-հիպոտեկային համակարգ»: Անհրաժեշտ է նշել, որ համապատասխան իրավական ակտ չլինելու պայմաններում չէր կարելի խոսել նոր համակարգի շրջանակներում բնակարանով ապահովման հստակ մեխանիզմների մասին: Այդ իսկ պատճառով էլ ընդունվեց «Զինծառայողներին բնակարանով ապահովելու

կուտակային-հիպոտեկային համակարգի մասին» օրենք⁸, որով սահմանվում են բնակարանով զինծառայողների ապահովման կուտակային-հիպոտեկային համակարգի իրավական, կազմակերպական, տնտեսական և սոցիալական հիմունքները:

Իսկ ո՞վ կարող է լինել կուտակային-հիպոտեկային համակարգի մասնակից: Համաձայն վերոնշյալ օրենքի՝ սույն համակարգը տարածվում է.

- այն զինծառայողների վրա, որոնք 2005թ. հունվարի 1-ից հետո ավարտել են բարձրագույն ռազմաուսումնական հաստատություններ և ստացել առաջին սպայական կոչումներ, ընդ որում, ցանկության դեպքում նշված համակարգի մասնակիցներ կարող են դառնալ նաև տվյալ կատեգորիայի այն անձինք, որոնք զինվորական ծառայության են անցել մինչև 2005թ. հունվարի 1-ը.

- այն զինծառայողների վրա, որոնք 2005թ. հունվարի 1-ից հետո գորակոչվել են զինվորական ծառայության պահեստագործից և կնքել զինվորական ծառայության անցման առաջին պայմանագրերը.

- այն ենթասպաների վրա, որոնց զինվորական ծառայության ընդհանուր ժամկետը, հաշվված 2005թ. հունվարի 1-ից, կազմում է երեք տարի, ընդ որում, ցանկության դեպքում նշված համակարգի մասնակիցներ կարող են դառնալ նաև այն ենթասպաները, որոնք զինվորական ծառայության են անցել մինչև 2005թ. հունվարի 1-ը.

- այն շարքայիների, սերժանտների, ավագների վրա, որոնք զինվորական ծառայության անցման երկրորդ պայմանագրերը կնքել են 2005թ. հունվարի 1-ից ոչ շուտ և ցանկություն են

Քաղաքացիական իրավունք

հայտնել դառնալու կուտակային-հիպոտեկային համակարգի մասնակիցներ:

Կուտակային-հիպոտեկային համակարգի էությունն այն է, որ դրա մասնակից զինծառայողների համար երաշխավորվում է սեփականության իրավունքով մշտական բնակարան ձեռք բերելու համար անձնական հաշիվների վրա համապատասխան միջոցների հաշվանցում՝ անկախ այն հանգամանքից, թե նրանք մինչև ծառայության անցնելն ապահովված եղել են բնակարանով, թե ոչ: Ամեն տարի զինծառայողի անձնական հաշվին ավելանում է որոշակի գումար, որը համարժեք է մոտավորապես 3 մ² բնակտարածության արժեքին: Այսպիսով, ծառայության քսան տարիների ընթացքում հավաքված գումարը համակարգի յուրաքանչյուր մասնակցին հնարավորություն է տալիս գորացրվելուց հետո սեփականության իրավունքով ձեռք բերել բնակարան⁹:

Եթե զինծառայողը գորացրվում է մինչև ծառայության 10 տարին լրանալը, ապա նա գրկվում է կուտակված միջոցներն ստանալու հնարավորությունից: Իսկ եթե գորացրումը տեղի է ունենում ծառայության 10-20 տարում և այն էլ հարգելի (կազմակերպական-հաստիքային միջոցառումների, առողջական վիճակի և այլ) պատճառով, զինծառայողն ստանում է հավաքված միջոցները և դրանք կարող է օգտագործել իր բնակարանային հարցի ինքնուրույն կարգավորման համար: Եթե զինծառայողի ծառայության ժամկետը 20 տարուց ավելի է, նա կարող է երկարատև ծառայության շնորհիվ կուտակված լրացուցիչ միջոցների հաշվին սեփականության իրավուն-

քով ձեռք բերել ավելի հարմարավետ բնակարան, ինչն էլ նպաստում է, որ զինծառայողը շահագրգռված լինի ծառայելու ավելի երկար ժամանակ:

Կուտակային համակարգին ոչ պակաս, քան երեք տարվա մասնակցությունից հետո զինծառայողը ձեռք է բերում արդեն իսկ կուտակված միջոցների օգտագործմամբ հիպոտեկային վարկ ստանալու իրավունք: Հետագայում հիպոտեկային վարկի պարտքի հիմնական մասը պետք է մարի պետությունը: Այդպիսով, զինծառայողները բնակարան ձեռք բերելու հնարավորություն են ստանում իրենց կարիերայի սկզբնական փուլում:

Երբ զինծառայողը սեփականության իրավունքով ձեռք է բերում բնակարան, սակայն չի բնակվում այնտեղ, նա կարող է այն հանձնել վարձակալության և բնակարանի օգտագործման դիմաց ստանալ համապատասխան եկամուտ:

Հարկ ենք համարում նշել, որ կուտակային-հիպոտեկային համակարգի պայմաններում զինծառայողը շահագրգռված է ծառայելու որքան հնարավոր է երկար, քանի որ պետության կողմից փոխանցվող միջոցների գումարն ուղիղ համեմատական է ծառայության ժամկետի տևողությանը: Իսկ սեփական նախաձեռնությամբ պայմանագիրը վաղաժամկետ լուծելու դեպքում զինծառայողն ստիպված է լինում մարելու հիպոտեկային վարկի գումարը սեփական միջոցների հաշվին: Միևնույն ժամանակ նա պետությանը պետք է վերադարձնի պետությունից իր անձնական հաշվին փոխանցված միջոցները:

Ինչպես իրավացիորեն նշում են մասնագետները, վերոնշյալ համակարգն այսօր առավել քան հրատապ

Քաղաքացիական իրավունք

է մեծ վարչական կենտրոնների համար, որտեղ չկա ծառայողական բնակարանային ֆոնդ: Հիպոտեկային վարկի միջոցով ձեռք բերված բնակարանը շարունակում է մնալ որպես զինծառայողի սեփականություն անգամ այն դեպքում, երբ նա տեղափոխվում է ծառայության նոր վայր՝ պահպանելով ծառայողական բնակարան ստանալու իրավունքը¹⁰:

Այսպիսով՝ բնակարանով զինծառայողների ապահովման նոր համակարգի խնդիրներն են.

- զինծառայողներին պետության հաշվին առանձին բնակարաններով ապահովելու համակարգից անցում՝ ըստ բնակության վայրի սեփականության իրավունքով բնակարան ձեռք բերելու նպատակով դրամական միջոցների կուտակման համակարգին.

- կուտակային-հիպոտեկային համակարգին առնվազն երեք տարի մասնակցությունից հետո հիպոտեկային վարկի միջոցով բնակարանի ձեռքբերման հնարավորություն.

- զինվորական ծառայությունն անընդմեջ (երկարատև) շարունակելու հարցում շահագրգռվածության շարժառիթի հիման վրա զինվորական կադրերի (առաջին հերթին՝ սպայական կազմի) պահպանում:

Բնակարանով զինծառայողներին ապահովման կուտակային-հիպոտեկային համակարգին անցումը ենթադրում է մի շարք միջոցառումների իրականացում, մասնավորապես՝

- բնակարան ձեռք բերելու համար զինծառայողների անձնական հաշիվներին պետական միջոցների ամենամյա փոխանցում.

- դրամական միջոցների կուտակում՝ զինծառայողի անվանական կու-

տակային հաշվին պետական հատկացումների ամենամյա փոխանցման ճանապարհով.

- կուտակային-հիպոտեկային համակարգի մասնակիցները համակարգին մասնակցության երեք տարին լրանալուց հետո սեփական նախաձեռնությամբ կարող են օգտագործել անվանական հաշվի վրա գտնվող կուտակված միջոցները՝ հիպոտեկային վարկի օգտագործմամբ սեփականության իրավունքով բնակարան ձեռք բերելու համար: Տվյալ դեպքում վարկը տրամադրվում է բանկի կողմից՝ ձեռք բերվող բնակարանի գրավի դիմաց:

Ընդ որում, միջոցների կուտակման գործընթացը շարունակվում է նաև հիպոտեկային վարկի օգտագործմամբ սեփականության իրավունքով բնակարան ձեռք բերելուց հետո, ինչը հնարավորություն է տալիս հետագայում բարելավելու բնակարանային պայմանները:

«Չինծառայողներին բնակարանով ապահովելու կուտակային-հիպոտեկային համակարգի մասին» օրենքի ընդունումից հետո ամեն տարի պետությունը նախատեսվում են հատկացումներ, որոնք օգտագործվում են համակարգի մասնակիցների անվանական կուտակային հաշիվների վրա փոխանցումներ կատարելու համար: Այդ միջոցները տնօրինում են գործադիր իշխանության այն մարմինները, որտեղ օրենքով նախատեսված է զինվորական ծառայություն: Վերջիններիս հայտի հիման վրա դրամական միջոցները պետությունից փոխանցվում են համակարգի ղեկավարման նպատակով ստեղծված մարմնի առանձին հաշվին: Այդ դրամական միջոցները հավատարմագրային կառավարմամբ հանձնվում են դե-

Քաղաքացիական իրավունք

կավար կազմակերպությանը (կազմակերպություններին), որպեսզի կուտակային միջոցները բազմապատկվեն ներդրումային ճանապարհով եկամուտ ստանալու շնորհիվ: Այնուհետև զինծառայողի ցանկությանը դրամական միջոցներն ուղղվում են ձեռք բերվող բնակարանի գնմանը կամ հիպոտեկային վարկի նախնական վճարի մուծմանը¹¹:

Կուտակային-հիպոտեկային համակարգը զինծառայողին ընձեռում է ընտրության հնարավորություն. կան ամբողջ ծառայության ընթացքում կուտակել միջոցներ, կան հիպոտեկային վարկի միջոցով բնակարան ձեռք բերել դեռ ծառայության ընթացքում:

Կուտակային-հիպոտեկային համակարգի առավելությունն այն է, որ դրա շնորհիվ զինծառայողը բնակարանը ձեռք է բերում սեփականության իրավունքով: Եթե զինծառայողը որոշում է զինված ուժերից գորացրվել, ապա պետության կողմից չմարված մնացած վճարումները կատարվում են զինծառայողի կողմից՝ սեփական միջոցների հաշվին:

Հիպոտեկի օգտագործման հիմնական առավելությունն այն է, որ հնարավորություն է տալիս սեփականության իրավունքով գնելու բնակարան ցանկացած պահի՝ չսպասելով ծառայության ժամկետի ավարտին: Այն ընձեռում է նաև բնակարանի գտնվելու վայրի և չափերի ընտրության հնարավորություն՝ ըստ զինծառայողի ցանկության և հնարավորության: Բացի այդ, հիպոտեկի դեպքում վերանում է ծառայության ամբողջ ընթացքում հավաքված միջոցների արժեզրկման ռիսկի գործոնը:

Ընդ որում, հիպոտեկային վարկա-

վորման և կուտակային համակարգի միջև ընտրության հիմնական չափանիշն է բնակարանի գնաճի և քաղաքացու եկամուտների արժեքազրկման աճման տեմպերի հարաբերությունը: Որպես կանոն, այսօր բնակարանի պահանջարկի գործոնը հանգեցնում է նրան, որ բնակարանի գնաճի տեմպերը գերազանցում են արժեքազրկման տեմպերը: Այդ իսկ պատճառով ձեռնտու է բնակարան գնել ավելի վաղ շրջանում:

Մեր կարծիքով առաջարկվող կուտակային-հիպոտեկային համակարգի շրջանակներում հիպոտեկային վարկավորման օգտին կատարված ընտրությունը տնտեսապես արդարացված է, քանի որ հիպոտեկային վարկային դրույքն ավելի փոքր է կամ առնվազն հավասար՝ բնակարանի գնի աճման տեմպերին, մինչդեռ կուտակված միջոցները ժամանակի ընթացքում բնակարանի արժեքի համեմատությամբ արժեքազրկվում են: Բացի այդ, հիպոտեկի օգտագործումը հնարավորություն է տալիս հաստատագրելու բնակարանի գինն ու մակերեսը և այդպիսով խուսափելու բնակարանի գնաճի նկատմամբ կուտակային միջոցների նվազ աճման ռիսկի հավանականությունից:

Հարկ ենք համարում ևս մեկ անգամ շեշտել այն հանգամանքը, որ սույն ծրագրի մասնակիցներն են միայն զինվորական ծառայություն անցնող անձինք:

Ընդհանրացնելով վերը շարադրվածը՝ կարելի է առանձնացնել հիպոտեկային վարկավորման հետևյալ սխեման. զինծառայողը՝ որպես քաղաքացի, կարող է բնակարան ձեռք բերելու նպատակով ցանկացած ժա-

Քաղաքացիական իրավունք

մանակ բանկից վարկ վերցնել՝ որպես կանխավճար վճարելով բնակարանի գնի որոշակի գումարը (հիմնականում 15-30%): Պետությունը կուտակային-հիպոտեկային վարկավորման համակարգի մասնակցին օգնություն է ցուցաբերում սկզբնական վճարը մոծելու համար անհրաժեշտ գումար հավաքելու (կուտակելու) հարցում: Որպես կանոն, բնակարանի գնման կանխավճարը ֆինանսավորվում է առաջին տարիներին (3 տարուց ոչ պակաս) զինծառայողի անձնական հաշվին գտնվող կուտակված միջոցների հաշվին: Հետագա ամենամյա կուտակային միջոցները զինծառայողն օգտագործում է հիպոտեկային վարկը մարելու համար:

Անձնական հավելյալ խնայողությունների աճման դեպքում (պաշտոնի, կոչման բարձրացման դեպքում) զինծառայողի ցանկությամբ կարելի է կա՛ն կրճատել բնակարանի գնման ժամկետները, կա՛ն ընդարձակել ձեռք բերվող բնակարանի մակերեսը: Աստիճանաբար աճող դրամական բավարարման դեպքում հիպոտեկային վարկավորման մարման վճարումների ժամանակացույցը կարելի է կազմել այնպես, որ առաջին տարիներին զինծառայողի անձնական բյուջեի հաշվին կատարվող վճարումները լինեն որքան հնարավոր է փոքր, բայց ունենան հետագայում աճման միտում՝ դրամական բավարարման ինդեքսավորան, ինչպես նաև զինծառայողի ծառայողական առաջխաղացման հաշվառմամբ:

Փաստորեն, նոր մեխանիզմի էությունն այն է, որ յուրաքանչյուր զինծառայողի անձնական հաշվին պետությունը բնակարան ձեռք բերելու նպատակով փոխանցում է որոշակի

քանակությամբ դրամական միջոցներ: Առնվազն երեք տարի ծառայելուց հետո զինծառայողը այդ միջոցների օգտագործմամբ կարող է հիպոտեկային համակարգի միջոցով սեփականության իրավունքով ձեռք բերել բնակարան: Որպես արդյունք՝ զինծառայողը բնակարանն ստանում է ապառիկ կարգով, մնացած գումարի մարումը ծառայության ողջ ընթացքում նրա փոխարեն կատարում է պետությունը:

Խոսելով կուտակային-հիպոտեկային համակարգի ներդրման մասին՝ անհրաժեշտ է ընդգծել, որ մեր պետության տնտեսական որտում տարեցտարի արձանագրվող հաջողությունները, ինչպես նաև այն հանգամանքը, որ այսօր ՀՀ բանկային համակարգում նկատվում է հիպոտեկային վարկավորման ինտենսիվ քաղաքականության իրականացում, կարելի է տվյալ համակարգը կիրառել նաև հայկական բանկում՝ իհարկե, հաշվի առնելով Հայաստանի Հանրապետությանը բնորոշ առանձնահատկությունները:

Բացի այդ, մեր կարծիքով, կուտակային-հիպոտեկային համակարգի կենսագործումը հնարավորություն կընձեռնի՝

- բարելավելու զինծառայողների կոլեկտիվներում և նրանց ընտանիքներում տիրող բարոյահոգեբանական մթնոլորտը.

- զինծառայողների մեջ վստահություն ձևավորելու իրենց ընտանիքներին բնակարանով ապահովելու հարցում.

- փոխհատուցելու այն սահմանափակումները, որոնք կապված են զինվորական ծառայության՝ որպես կյանքի համար վտանգավոր հատուկ

պետական ծառայության հետ.

- վերականգնելու սոցիալական արդարությունը.

- հաստատելու և ամրապնդելու զինծառայողների՝ որպես պետության առանձնահատուկ պաշտպանության ներքո գտնվող քաղաքացիների կարգավիճակը:

Վերջում հարկ ենք համարում նշել, որ զինծառայողների բնակարանային խնդիրները, հատկապես վերջին տարիներին, եղել են Հայաստանի Հանրապետության կառավարության և պաշտպանության նախարարության ղեկավարության ուշադրության կենտրոնում: Ասվածի վառ ասպարույցն այն է, որ վերջերս ՀՀ պաշտպանության նախարարը հերթական անգամ մասնակցեց պաշտպանության նախարարության կողմից զինծառայողներին հատկացվող ծառայողական բնակարանների բաշխման և բնակչենքի հանդիսավոր բացման արարողությանը: Հավաքվածներին շնորհավորան-

քի խոսքեր հղելով՝ նախարարը խոսեց նաև զինծառայողներին բնակարանով ապահովելու ուղղությամբ ձեռնարկվելիք միջոցառումների մասին՝ նշելով, որ այս տարի Երևանում և սահմանամերձ շրջաններում նախատեսվում է կառուցել և շահագործման հանձնել շուրջ 450 բնակարան: Վերջում նա ավելացրեց, որ մշակվում է նաև հիպոտեկային վարկի հայեցակարգ ինչպես հիմնական, այնպես էլ ծառայողական բնակարանների կառուցման համար: Գործընթացն անմիջապես հսկվում և իրականացվում է ՀՀ վարչապետի կողմից. կարճ ժամկետներում լուծվելու է նաև այդ խնդիրը¹²:

Հուսով ենք, որ սույն վերլուծությունը կօգնի Հայաստանի Հանրապետության համար նման համակարգի մշակմամբ զբաղվող մասնագետներին՝ ծանոթանալու արտասահմանյան փորձին և ստեղծելու մեր պայմանների համար ավելի կատարյալ համակարգ:

1. Հայաստանի Հանրապետության քաղաքացիական իրավունք, ուսումնական դասագիրք, երկրորդ մաս, Երևան, 2008, էջ 167:

2. Հայկական ԽՍՀ 1978թ. Սահմանադրություն, հոդված 42:

3. Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրություն (փոփոխություններով), հոդ. 34, Երևան, 2005:

4. Ընդունված է Ազգային ժողովի կողմից 1998թ. հոկտեմբերի 27-ին (ՀՀՊՏ 1998/30 (63), 30.11.98):

5. Կարծում ենք, որ Հայաստանի Հանրապետության համար առավել իրատեսական է վերոնշյալ հարցի կարգավորման ուղղությամբ Ռուսաստանի Դաշնության որդեգրած քաղաքականությունը:

6. О подпрограмме “Государственные жилищные сертификаты” на 2004-2010 годы, входящей в состав федеральной целевой программы “Жилище” на 2002-2010 годы: Постановление Правительства Российской Федерации от 20 ноября 2003 года N700 // СЗ РФ. 2003, N48, с. 4676.

7. *Акчурин З. Х.* Переход к накопительной системе обеспечения жильем военнослужащих: миф или реальность // Право в Вооруженных Силах

(вкладка в журнал). 2003, N8, с. 6 -8.

8. Ընդունվել է ՌԴ Պետական դումայի կողմից 2004 թվականի օգոստոսի 5-ին (N 117-ԴՕ):

9. *Александров А.* Что рядовым ждать от генералов // Российская газета. 9 мая, 2002. *Б. Талов* Именная <квартира> к дембелю // Российская газета 8 июня, 2001. *Сокирко В.* Армия с человеческим лицом // Московский комсомолец, 10 июня; 2001. *Янович М.* Жилье для военных: копить или нет // Российская газета. 28 мая 2002.

10. *Иванюк И.* Сколько ждать офицерского новоселья. (Для лейтенантов 2004 года уже начали копить квартирные деньги) // Российская газета, 16 авг., 2002.

11. Федеральный закон Российской Федерации от 20 августа 2004 года N 117-ФЗ “О накопительно-ипотечной системе жилищного обеспечения военнослужащих” (Принят Государственной Думой 5 августа 2004 года, одобрен Советом Федерации 8 августа 2004 года), гл. 2-4.

12. «Հայ Զինվոր», 2008թ. հուլիսի 26, հմ 29 (742):

Наиболее часто в научной литературе можно встретить точку зрения, соответствующую так называемой нормативной теории объекта. Так, один из ее приверженцев, Н.С. Таганцев, формулирует ее следующим образом: преступное деяние не существует, как скоро не существует юридической нормы, которую бы нарушило действие, учиненное виновным, какой бы вред не заключало в себе деяние, какое бы благо им не разрушалось, оно не почитается преступным, как скоро в нем нет посягательства на норму. Для того чтобы возникло преступное деяние, субъект должен стать в известное отношение к правовой норме, отношение в виде посягательства на реальное бытие этой нормы»¹.

Противники теории объекта, например Н.А. Беляев, оппонируют ее сторонникам: «Правовая норма, в том числе уголовно-правовая, не терпит и может терпеть ущерба от преступления. Наоборот, то обстоятельство, что преступник осуждается по определенной норме уголовного права, свидетельствует о незыблемости самой нормы»².

Как представляется, в обоих случаях говорить о каком-либо логическом завершении подобных конструкций достаточно сложно в силу того, что и сторонники, и противники теории объекта несколько удалены от предмета исследования, абстрагируясь от общеметодологического подхода как бы забывая о том, что же такое право вообще.

Значительное число привержен-

цев в научных кругах имеет и теория объекта как правового блага (интереса). Один из них, Н.Д. Сергиевский, называет: «...вред, заключающийся в преступном деянии, может быть или вредом отдельному лицу, или вредом для всего общества, так как всякая норма, нарушаемая преступным деянием, имеет своим предметом или права, блага и интересы частного, или интересы целого общества, или и то и другое вместе»³.

Субъективная сторона терроризма должна выражаться в конкретных действиях по применению средств и подготовки взрывов (поджогов и т.д.) либо иных акций, опасных для жизни многих людей. Но прежде уточним смысл, как отдельных терминов, так и весь понятийный аппарат, характеризующий содержательную сторону преступлений, существующий в научной литературе. Необходимость этого объясняется тем, что при раскрытии и расследовании терроризма возникает ряд достаточно типичных особенностей, систематизация и обобщение которых могли бы способствовать повышению эффективности проводимых мероприятий.

Общеизвестен и общепринят тот факт, что сущность любого преступления раскрывается посредством характеристик его так называемых объективной и субъективной сторон, а также объекта и субъекта. Однако на этом общность взглядов среди ученых, как правило, и заканчивается, поскольку

Криминалистика

ку до сих пор нет единства в определении понятия «терроризм».

В структуру УК ст. 217 (терроризм) включена в гл. 23. Таким образом, как бы изначально это преступление относится к категории правонарушений, посягающих интересы государства, а именно подрыв власти. При кажущейся простоте формулировок и внешнем отсутствии предпосылок для расширенного толкования нормы ст. 217, вопрос о направленности преступного умысла совершении актов терроризма рассматривается рядом авторов не так однозначно, как законодателем. Безусловно, одни ученые, например В.В. Мальцев, придерживаются точки зрения, что объект терроризма – это «общественная безопасность (отношения, обеспечивающие безопасность неопределенно большого числа членов общества)»⁴.

Другие объемными формулировками пытаются «разбавить» характеристику объекта дополнительными чертами, что не всегда уместно и носит достаточно спорный характер. Так, давая комментарий к диспозиции 217 УК, группа авторов выделяет в качестве неких индивидуализирующих «террористические действия» элементов при всем разнообразии изучаемого явления всего два: 1) направленность против государственной власти и 2) создание у населения чувства страха и беспомощности⁵.

Такая схема расстановки разноуровневых ценностных ориентаций, существующих в современных ус-

ловиях, не совсем оправдана. И вот по каким причинам. Прежде всего обращает на себя внимание тот факт, что с точки зрения выделения объекта обеспечения защиты в одном ряду находятся и интересы конкретной личности (устрашение). Классификационные признаки, положенные в основу предполагающейся авторами некой общности, таковыми не могут быть, так как часть и целое связаны друг с другом на уровне, когда один из предложенных так называемых элементов является неотъемлемой частью другого.

Более конкретная оценка заключается в том, что любое крупномасштабное преступное деяние с большим количеством жертв и причиненного вреда может создавать у населения чувство страха и беспомощности, но не всегда они могут быть квалифицированы как терроризм, если не будет присутствовать при этом умысел, направленный на подрыв государственной власти. Если следовать логике, то любые противоправные деяния в виде совершения взрыва, создающие опасность для жизни людей. Это одно из преступлений, но не каждое преступление – акт терроризма.

Предлагаемая законодателем формулировка ст. 217 УК содержит в ее диспозиции потенциальные возможности для двоякого толкования, создавая тем самым реальные предпосылки к тому, что деятельность по раскрытию и расследованию терроризма с точки зрения решения задач уголовного судопроизводства может быть существенно

затруднена.

Проиллюстрируем это на примерах. Основная цель терроризма при совершении актов терроризма – нарушение общественной безопасности; все остальные – производные, и являются как бы этапами на пути к ее достижению, в том числе устрашение населения. Как оно может стать самостоятельным объектом покушения, если это одна из составляющих общественной безопасности? А наличие в действиях преступников этой составляющей – не более чем один из признаков терроризма как одного из видов противоправной деятельности, направленных на реализацию своих интересов (благ) посредством привлечения к решению этих вопросов властных структур. Ведь цель террориста не в том, чтобы устроить население или власти, а в выполнении конкретных условий под угрозой совершения действий, как единичного характера, так и серийного (взрывов).

Субъект преступления, подлежащий ответственности по ст. 217 УК, достаточно типичен для любого другого вида преступления. Определенного внимания заслуживает лишь ситуация, когда наличествуют некоторые квалифицирующие признаки, а именно группа лиц, действующая по предварительному сговору.

Как правило, при этом присутствует четкое распределение функциональных обязанностей в плане технического обеспечения подготовки к совершению взрывов, но не всегда ролевая деятельность в виде

соучастия. В подобных ситуациях особенности сбора доказательств заключаются в том, что если строго следовать основам уголовного судопроизводства в рамках требований ст. 73 УПК, то степень вины каждого из соучастников, а точнее степень участия по данной категории, не должна приниматься во внимание. Здесь определяющий критерий – наличие общей, ставящейся перед каждым из участников цели, для реализации которой каждый из них использует тот объем знаний и навыков, которым располагает. Мотивация своих действий у каждого из членов преступного сообщества, по логике и смыслу ст. 217 УК, должна быть одинаковой.

Будь то участие в виде поиска средств для совершения акта терроризма либо только их транспортировка или непосредственное приведение в действие, – при раскрытии и расследовании терроризма они имеют значения не должны. Это возможно и необходимо, прежде всего, потому, что форма прямого умысла, необходимая для квалификации некоторых противоправных действий конкретного лица по ст. 217 УК, тем и отличается, что это лицо знает, допускает и желает наступления именно таких (или любых) последствий взрыва, сделав все возможное для их наступления.

Сбор доказательств при раскрытии и расследовании этой категории дел может строиться преимущественно на доказывании именно указанных обстоятельств. Опреде-

ляющим при этом, видимо, должен быть момент готовности конкретного лица к любым действиям; мог бы, умел бы больше – сделал бы больше.

Не каждый из участников группы может иметь отношение непосредственно к приведению в действие СВУ, а распределение функциональных обязанностей среди них может быть таким, что критерии отнесения к той или иной форме соучастия будут сильно размыты.

Рассмотрим такой достаточно характерный для стадии подготовки элемент, как рекогносцировка на местности, которая также является одной из особенностей подготовки акта терроризма. Для обеспечения соблюдения, например, условий максимального эффекта «устрашения», что возможно за счет либо большого числа жертв или иных тяжких последствий, либо выбора объекта разрушения, символизирующего какие-то моральные ценности. И то, и другое возможно лишь при условии пред-

варительного выбора объекта и изучения обстановки на месте (как это имело место захвате Дома культуры на Дубровке в 2002 г.).

Основная сложность в доказывании (сборе доказательств) заключается в выявлении действий, могущих подпадать под признаки такого преступления, как терроризм. И в этом случае основное значение будет иметь субъективная сторона (вина, мотив, цель), поскольку, продавая средства уничтожения живой силы, военнослужащий не мог не предполагать, что мина может быть использована и по прямому назначению. Однако мотив (меркантильность), которым он руководствовался при этом в своих действиях, делает невозможным привлечение его к ответственности по ст. 217 УК при условии, если не будут получены дополнительные данные о его участии в преступном сообществе, а именно, в одном из незаконных вооруженных формирований, которое ставило целью совершение акта терроризма.

1. *Таганцев Н. С.* Лекции по уголовному праву. Часть общая. Выпуск. 11. СПб., 1888, с. 56.
2. *Беляев Н.А.* Курс советского уголовного права (Часть общая). Т. 1. Л., ЛГУ, 1968, с. 227
3. *Сергиевский Н.Д.* Русское уголовное право. Часть общая. М., 1903, с. 146.

4. *Мальцев В.В.* Терроризм: проблема уголовно-правового регулирования // Государство и право. 1998, №8, с. 106.
5. Комментарий к УК РФ. /Отв. ред. *А.В. Наумов.* М., Юрист, 1996, с. 432.

ԱՐԵՎ ԱՍՏՎԱԾԸ ՈՐՊԵՍ ՕՐԵՆՔԻ ԵՎ ԱՐԴԱՐՈՒԹՅԱՆ ՊԱՇՏՊԱՆ ՀԱՅՎԱԿԱՆ ԼԵՈՆԱՆԻՍԱՐՀՈՒՄ

«Առավօտ լուսոյ
Արեգակն արդար
Առ իս լոյս ծագեալ»:
Ներսես ՇՆՈՐՀԱԼԻ

Լուսատուների պաշտամունքը, մասնավորապես՝ արևապաշտությունը, եղել է աշխարհի գրեթե բոլոր ժողովուրդների մոտ, գրեթե բոլոր աշխարհամասերում: Սակայն Փոքր Ասիան և Հայկական լեռնաշխարհը առանձնանում են որպես արևապաշտության բնօրրաններ: Նախ, որ ընդունված տեսության համաձայն, այստեղ է սաղմնավորվել առաջին քաղաքակրթություններից մեկը, երկրորդ՝ աշխարհագրական այդ տարածքը եղել է հրաբխային գործուն շրջան¹:

Լուսատուներից գլխավորը Արեգակն է «Ակն (աչք) տիեզերաց կոչուած, գուցե լաւ եւս էր ըսել՝ Աչք տիեզերաց յարեգակն...»²: Այս հանգամանքն էլ, գուցե, կամաց-կամաց խորացել է մեր նախնիների զգացմունքների մեջ և նրանք «զԱրեգակն աստուած համարէր»³:

Այս լուսատուին հայերը դիմում են երկու անունով՝ Արև և Արեգակն, որի արմատն է «ար»-ը:

Ուսումնասիրողները (Մ. Գավուրջյան, Ա. Տերյան, Ա. Վարպետյան) կարողացան ի վերջո ապացուցել, որ Հայաստանի բնիկների (արիների) գլխա-

վոր աստվածը եղել է արևի հզոր աստված Ար-ը, որը խոր հետք է թողել նրանց կյանքի բոլոր բնագավառներում:

Շատ խոր հնության պատճառով դժվար է ճշտորեն որոշել Ար աստծու պաշտամունքի ինչպես ծագման, այնպես էլ նկարագրի զարգացման ժամանակաշրջանը: Մեր կարծիքով Ար աստծու պաշտամունքն առաջացել է հայ ժողովրդի և հայոց լեզվի ձևավորման հետ: Մեր այս միտքը հաստատում է այն հանգամանքը, որ հայերենում շատ տեղանուններ (գետերի, լեռների և այլն) սկսվում են «ար» արմատով:

Մեր նախնիները աղոթում էին դեպի արևելք, այդ պատճառով Արևելքը հայերենում կոչվում է նաև Աղոթարան: Նրանք արևը պատկերել են երկրաչափական մարմինների (կեռխաչ, սվաստիկա, հավերժության-արեգակ, շրջանակ), կենդանիների ու թռչունների (առյուծ, ձի, խոյ, արծիվ, արագիլ), իսկ ավելի ուշ՝ մարդկային կերպարանքով (Ար, Արամազդ, Վահագն, Տիր, Միհր)⁴:

Պաշտելով արևը՝ մեր նախնիները նրան վերագրել են արարչական գո-

ՆՈՑԵՄԲԵՐ 2008 11 (112)

ՊԱՏԱԿԱՆ
ԻՆՏԵՆՍԻՎՈՒԹՅՈՒՆ

Իրավունքի փիլիսոփայություն

րություն, ընդունել են նրան որպես ամենայն բարիքներ ստեղծող գերբնական մի ուժ՝ որպես կյանքի աղբյուր, կենսատու նախապայման, սկիզբ ամեն ինչի:

Ժամանակի ընթացքում Արը՝ Հայկական հնագույն դիցարանի գերագույն աստվածը, բացի արևի՝ կյանքի աղբյուրի, արարչության աստված լինելուց ձեռք է բերել նաև ռազմի մեծ ու հզոր աստվածության նկարագիր: Ար աստծուն վերագրվել է նաև արդարության և իմաստասիրության պաշտպանի հատկությունը:

Արև աստծո կարևոր ատրիբուտը գավազան-մահակն էր: Մեր կարծիքով, այն ցույց էր տալիս Ար աստծո անմիջական կապը աստվածային օրենքների հետ: Այդ պատճառով էլ արև աստծո ատրիբուտներից էին կշեռքը, պարանը, որոնք վկայում էին նրա կողմից արդարության և կարգի վերահսկման մասին: Խիստ օրինապահ և անվերապահորեն օրենքներին հետևող մեր ժողովուրդը դեկավարվում էր սուրբ օրենքներով, որը նրանց պատկերացմամբ ուներ աստվածային ծագում և դրանց հետևելը պարտադիր էր բոլորի համար:

Շումերական և խեթական հիմներում որպես արդարության նշան հիշատակվում էր կշեռքը, որը բռնում էին Արև աստծո առաջ: Նրա հավասարակշռության խախտումը, թերակշռումը համարվում էր անձնական վիրավորանք Արևի Աստծուն: Կշեռքը իր արտահայտությունը գտավ նաև կենդանակերպում և հասավ մեզ՝ խորհրդանշելով արդարություն:

Պարանի մասին տեքստերում հանդիպում ենք հետևյալ արտահայտությանը «Տվել ես պարանը, որ ես չհանդգնեմ շեղվել ճանապարհից»⁵:

Արևի աստծո մյուս ատրիբուտներ

ից էին գահը և թագը: Նա այն հանձնում էր արքաներին իշխանության ժամանակ: «Հին արիացիները հավատում էին, որ իսկության խախտումը, արքայի ոչ գտարյունությունն անգամ կարող է համազգային աղետների պատճառ դառնալ... Արիացիները համոզված էին, որ կեղծիքը խախտելու է մոլորակի առանցքը»⁶:

Ար աստվածն ուներ նաև այլ անուններ, որոնք էին Վահագն, Միհր, Տիր: Այս երեք անուններն էլ, որոնք հայկական ուշ շրջանի դիցարանում դարձան առանձին աստվածներ, ի սկզբանե ամփոփված էին Ար աստծո մեջ և ներկայացնում էին նրա էության տարբեր կողմերը կամ հանդիսանում նրա ածականները: Վահագնին են անցել Ար աստծո ռազմի, ուժի, քաջության, հերոսության, ամպի, ամպրոպի, Տիրին՝ դպրության, գիտության, ճարտասանության, գրականության հովանավորի, իսկ Միհրին՝ արեգակի, կենսատու լույսի, բարության, մաքրության, կրակի աստծո, արդարության ու ճշմարտության պաշտպանի, կեղծիքի ու արդարության մերկացնողի ֆունկցիաները⁷:

Հեթանոսական դարաշրջանում, երբ «jus humanum»-ի և «jus divinum»-ի, իրավական և կրոնական նորմերի միջև տարբերակում չկար, արդարադատությունն իրականացվում էր արևի աստծո տաճարների քրմերի կողմից, որոնց գլխավորում էր արքան՝ որպես գլխավոր քուրմ⁸, որպես Արևի՝ գերագույն աստծո միակ փոխանորդը երկրի վրա: Ի տարբերություն քրմերի, որոնք արևի աստծո անունից երկրի վրա իրականացնում էին դատական իշխանություն, Ար աստվածը հանդիսանում էր ինչպես երկրի, այնպես էլ երկնքի՝ աստվածների ու երկրային

կյանքն ավարտածների համար՝ որպես ահեղ դատաստանի դատավոր:

Միհրի անունը քննելիս կասկած չի առաջանում, որ անվան (Մի-հր) երկրորդ կեսը՝ «հր» նշանակում է հուր, կրակ: Արեգակի բոլոր Առաջավոր Ասիայում և մեզ ծանոթ գրեթե բոլոր պանթեոններում ի սկզբանե առաջին օրենսդիր և արդարության հետևող-աստվածները եղել են արեգակի աստվածները: Այսպիսով, Միհր կարող է նշանակել «Մե-ի հուր (լույս), որը ստանում է «արդարության լույս», «արեգակն արդար» իմաստը: Միհր աստվածը ներկայանում էր Ար աստծուն որպես «աստվածների դատավոր»:

Աստվածներից ամենասիրելի Ար աստծո պաշտամունքի համահայկական բնույթ կրելու հետևանքով օտարերկրացիները, մասնավորապես՝ հայերի ժամանակակից շումերները, Հայաստանն անվանում էին Արմենիա, ասել է, թե Ար՝ արևի աստծո օրենքների երկիր (շումերական աղբյուրներում աստվածային օրենքները կոչվում են «մե» - (Յ. Ա., Մ. Խ.): Ար (Էր) աստծո անունն է կրում նաև Էրեբունի-Երևան քաղաքը⁹: Արդարության աստծո անունով հայերն անվանում էին հայկական հեթանոսական տոմարի 8-րդ ամիսը, ինչպես նաև բոլոր ամիսների առաջին օրը¹⁰:

1. Վարպետյան Ալ. «Ովքեր՞ են ի վերջոյ արիացիները», Երևան, 1990, էջ 26:

2. Ալիշան Ղ. «Հին հավատք կամ հեթանոսական կրոնք հայոց», Վենետիկ, 1895, էջ 84:

3. Ալիշան Ղ. նշվ. աշխ., էջ 84:

4. Տեղյան Ա. «Ար աստծո պաշտամունքը Հայաստանում», Երևան, 1995, էջ 49:

5. Վարպետյան Ալ. «Ինքնություն», Երևան, 1998, էջ 85-86:

6. Վարպետյան Ալ., նույն տեղում:

7. Հ. Ժամկոչյան և ուրիշներ «Հայ ժողովրդի պատմություն», Երևան, 1975, էջ 204:

Արևապաշտության գեներտիկ հիշողությունն այնքան մեծ էր հայերի մեջ, որ այն հարատևեց մինչև ուշ միջնադար, մինչև Թոնդրակյանների շարժումը (վերջիններս իրենց համարում էին Արևորդիներ): Այնքան մեծ էր հավատն Արի նկատմամբ, որ «Մասնա ծռեր» էպոսի պատումներից մեկում վերջալույսի աստված Փոքր Միերը խոստանում էր, ի վերջո, դուրս գալ Ագռավաքարից ու կործանել անարդար աշխարհը, քանի որ արեգակնապաշտության հայրենիքում այլևս չէին աղոթում Արևին՝ ո՛չ արշալույսին, ո՛չ էլ մայրամուտին¹¹:

Ի մի բերելով վերոգրյալը՝ կարող ենք ասել, որ

- հայկական դիցարանի գլխավոր աստված Արը, իսկ ավելի ուշ նաև Միհրը եղել են առաջին օրենսդիրները, արդարության պաշտպանները և հետևողները.

- հայերի մոտ արդարությունը, արդարադատությունը, արդարապաշտությունը հովանավորում էր գերագույն և ամենասիրված աստվածը.

- Ար աստծո պաշտամունքը հայերի մոտ առավելագույնս նպաստել է սովորույթ-իրավունքի նկատմամբ հարգանքի ու այն ժամանակներին հարիր իրավական մշակույթի բարձրացմանը:

8. Сукиасян А. Г. История Киликийского армянского государства и права (XI-XIV вв.), Ер., «МИТК», 1969, с. 301.

9. Տեղյան Ա. Հայաստանը արարչագործության և քաղաքակրթության բնօրրան, Երևան, 2002, էջ 71-73:

10. Գիցարանական բառարան (Բոտվինինիկ Մ.Ն., Կոզան Մ.Ա., Ռաբինովիչ Մ.Բ., Սելեցկի Բ.Պ.): Թարգմ.՝ Ս.Մ. Կրկաշարյանը: Երևան, Լույս, 1985, էջ 85:

11. Մարտիրոսյան Գ. Մենք Արեգի որդիներն ենք, Երևան, 1998, էջ 12:

Оксана МУРЗАГАЯНОВА

*Аспирантка кафедры уголовного права
и процесса Института права БашГУ,
г. Уфа*

ПОДДЕРЖИТ ЛИ УПК РФ БЫСТРОТУ УГОЛОВНОГО СУДОПРОИЗВОДСТВА

Определять значение быстроты в уголовном процессе необходимо с учётом того, что именно от реализации требований о скорости уголовного судопроизводства зависит применение таких задач как раскрытие преступлений, изобличение лиц, виновных в их совершении, защита прав потерпевших.

Требование быстроты относится к действиям, правам и обязанностям всех участников уголовного процесса, на всём его протяжении, и непосредственно влияет на эффективность применения уголовного закона.

Буквально быстрота уголовного процесса может толковаться как производство процессуальных действий, необходимых именно на данном этапе уголовного процесса в кратчайшие сроки.

В свете сказанного становится ясно, что именно требованием скорости, как принципа уголовного процесса, определяется установление в законе сроков рассмотрения заявлений и сообщений о преступлениях, сроков производства предварительного расследования, разделение его на предварительное следствие и дознание, сроков производства отдельных процессуальных действий, сроков рассмотрения прокурором дела с обвинительным заключением или обвинительным актом, сроков задержания и заключения под стражу, сро-

ков направления дела в суд, принятие его судом и рассмотрения.

Роль скорости в раскрытии преступлений и привлечении виновных к ответственности не раз была предметом исследования в науке уголовного процесса¹. На её значимость обращено внимание международных документов. В частности, как подчеркивается в Рекомендации Комитета Министров Совета Европы от 17 сентября 1987г., «задержка в раскрытии преступлений ведет к дискредитации уголовного права и сказывается на надлежащем отправлении правосудия».

В Модельном уголовно-процессуальном кодексе для государств участников СНГ (далее — МУПК) обеспечению скорости производства по уголовному делу посвящена отдельная норма. Согласно ст. 43 МУПК, производство по уголовному делу должно возбуждаться и завершаться дознавателем, следователем, прокурором, судом в предусмотренные настоящим Кодексом сроки с тем, чтобы обеспечивалось своевременное получение и исследование доказательств, а лица не ожидали предъявления им обвинения, рассмотрения их дел и восстановления нарушенных прав чрезмерно долго.

То, насколько современному уголовному процессу характерен дан-

ный принцип, выясняется путём анализа действующего уголовно-процессуального законодательства и судебной практики.

Термин “быстрота уголовного процесса” был известен Уголовно-процессуальному кодексу РСФСР 1960г. (далее - УПК РСФСР). Согласно ст. 2 УПК РСФСР, задачами советского уголовного судопроизводства являются быстрое и полное раскрытие преступлений, избличение виновных и обеспечение правильного применения закона с тем, чтобы каждый совершивший преступление был подвергнут справедливому наказанию и ни один невиновный не был привлечен к уголовной ответственности и осужден.

При этом требование процессуального закона быстро и полно раскрывать преступления предполагало недопустимость противопоставления быстроты производства по делу объективности и полноте исследования всех имеющих значение для дела обстоятельств. Заметим также, что генетически раньше в уголовном судопроизводстве появилось требование быстроты.

Действующий УПК РФ не выделяет среди задач уголовного судопроизводства быстрое и полное раскрытие преступлений. На концептуальные отличия между УПК РСФСР и УПК РФ не раз обращалось внимание в науке уголовного процесса. То, каким образом УПК РФ определяет назначение уголовного судопроизводства, уже становилось предметом справедливой критики со стороны учёных процессуалистов².

В настоящей же статье мне бы хотелось попытаться рассмотреть воп-

рос о том, как находит выражение принцип быстроты уголовного судопроизводства в действующем УПК, независимо от отсутствия формального упоминания в тексте закона данного термина.

Требование о быстроте в первую очередь включает в себя требования о строгом соблюдении субъектами уголовного процесса (в первую очередь субъектами уголовного преследования) сроков разрешения вопроса о возбуждении уголовного дела, рассмотрения заявлений и жалоб, сроков дознания и предварительного следствия.

Общепризнано, что наиболее результативный способ обеспечения своевременности действий субъектов уголовного процесса — установление жёстких сроков всех видов процессуальной деятельности. Для начала обратим внимание на то, как законодателем даётся определение сроков уголовного судопроизводства.

Согласно ст. 128 УПК РФ, сроки исчисляются часами, сутками, месяцами. При исчислении сроков месяцами не принимаются во внимание тот час и те сутки, которыми начинается течение срока. В соответствии аналогичной нормой УПК РСФСР - ст. 103: «Сроки исчисляются часами, сутками и месяцами. При исчислении сроков не принимается в расчет тот час и сутки, которыми начинается течение сроков». Такое же определение сроков даётся МУПК стран СНГ.

На первый взгляд, нормы идентичны. Однако они содержат одно принципиальное отличие: если в УПК РФ при исчислении сроков месяцами не принимаются во внимание тот час и те сутки, которыми начина-

Уголовное судопроизводство

ется течение срока, то в УПК РСФСР, то же самое требование относится к правилам исчисления сроков сутками. Поскольку месяц складывают из суток, то вопросов засчитывать при исчислении месячных сроков первые сутки или нет, при применении УПК РСФСР не возникало. Теперь, же исходя из буквального толкования ст. 128 УПК РФ остаётся неясным: принимать ли во внимание или нет первые сутки, которыми началось течение срока, при исчислении срока сутками?

К примеру, срок дознания в силу ст. 223 УПК РФ составляет 30 суток со дня возбуждения уголовного дела и может быть продлен до 30 суток. Отметим тут же, что буквальный толкование данной нормы приводит к абсурду (продлить 30 суток до 30 суток невозможно)³. Путём исторического толкования можно скорректировать формулировку и сделать вывод о том, что первоначальный 30-суточный срок продляется еще на 30 суток, то есть до 60 суток.

Остаётся непонятным включается ли в данный срок сутки, в которые вынесено постановление о возбуждении уголовного дела или нет. Исходя из буквального толкования ст. 128 и 223 УПК РФ — нет. Однако в соответствии с Комментарием к п. 2 ст. 128 УПК РФ под редакцией В.М.Лебедева: «В уголовном процессе сроки исчисляются часами, сутками, месяцами и годами. При исчислении процессуальных сроков не учитываются тот час и те сутки, которыми начинается течение срока»⁴. Исходя из чего, сутки, в которые вынесено постановление о возбуждении уголовного дела, учитываться не должны.

Подобная спорность формулировок рождает различное толкование закона правоприменителями.

Из указанного выше примера видно, что помимо, того, что в действующем УПК РФ отсутствует требование о быстром раскрытии преступлений, так и понятие сроков уголовно-процессуальных действий дано неполно.

Помимо указанного, нарушение субъектами сроков производства определенных процессуальных действий (к примеру, 8 часового срока предъявления судье постановления о возбуждении ходатайства об избрании в качестве меры пресечения заключения под стражу — ч. 3 ст. 108 УПК РФ) не относится к обстоятельствам, влекущим запрет на их производство, равно, как и принятие решения за пределами, отведённого для этого срока, не аннулирует его юридического значения. Подобные нарушения, негативно сказавшись на ходе расследования и ущемив права потерпевшего либо обвиняемого, для лица ответственного за допущенное нарушение могут обернуться лишь дисциплинарным взысканием.

Несовершенство позиции законодателя по вопросу методичного закрепления в законе гарантий быстроты уголовного процесса и незамедлительности производства отдельных процессуальных действий, корректируется нововведениями в законодательстве, сказывающимся на оперативности уголовного процесса.

Так, в связи с учреждением при прокуратуре Российской Федерации Следственного комитета, как органа прокуратуры, обеспечивающего в пределах своих полномочий исполне-

Դատական պրակտիկա

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅՈՒՆ

ՎՃՌԱԲԵԿ ԴԱՏԱՐԱՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ՎՃՌԱԲԵԿ ԴԱՏԱՐԱՆԸ

(ԱՅՍՈՒՀԵՏ՝ ՎՃՌԱԲԵԿ ԴԱՏԱՐԱՆ)

2008 թվականի հոկտեմբերի 31-ին

ք. Երևանում

դռնբաց դատական նիստում, քննելով հավատարմագրված փաստաբան Ն.Ավետիսյանի միջոցով մեղադրյալ Ասլան Հովհաննեսի Ավետիսյանի վճռաբեկ բողոքը Արարատի և Վայոց ձորի մարզերի ընդհանուր իրավասության դատարանի 2008 թվականի մայիսի 2-ի և ՀՀ վերաքննիչ քրեական դատարանի 2008 թվականի մայիսի 19-ի որոշումների դեմ,

ՊԱՐԶԵՑ

Գործի դատավարական նախապատմությունը.

1. Նախաքննության մարմնի կողմից 2008 թվականի մարտի 2-ին ՀՀ քրեական օրենսգրքի 225-րդ հոդվածի 3-րդ մասով և 235-րդ հոդվածի 2-րդ մասով հարուցվել է թիվ 62202608 քրեական գործը:

2. Ա.Ավետիսյանը 2008 թվականի մարտի 7-ին ձերբակալվել է, 2008 թվականի մարտի 8-ին ներգրավվել է որպես մեղադրյալ, և նրան մեղադրանք է առաջադրվել ՀՀ քրեական օրենսգրքի 225-րդ հոդվածի 2-րդ մասով:

3. 2008 թվականի մարտի 8-ին ՀՀ հատուկ քննչական ծառայության հատկապես կարևոր գործերի ավագ քննիչ Վ.Հարությունյանը Ա.Ավետիսյանի նկատմամբ կալանավորումը որպես խափանման միջոց ընտրելու միջնորդություն է ներկայացրել Արարատի և Վայոց ձորի մարզերի ընդհանուր իրավասության դատարան:

Արարատի և Վայոց ձորի մարզերի ընդհանուր իրավասության դատարանի 2008 թվականի մարտի 8-ի որոշմամբ բավարարվել է քննիչ Վ.Հարությունյանի միջնորդությունը, Ա.Ավետիսյանի նկատմամբ որպես խափանման միջոց է ընտրվել կալանքը՝ երկու ամիս ժամանակով և մերժվել է Ա. Ավետիսյանի նկատմամբ կիրառված խափանման միջոց կալանքը գրավով փոխարինելու՝ պաշտպան Հ. Մնացականյանի միջնորդությունը:

4. Որոշման դեմ վերաքննիչ բողոք է ներկայացրել Ա.Ավետիսյանի շահերի պաշտպան Լ.Սիմոնյանը՝ պահանջելով որոշում կայացնել Ա.Ավետիսյանի նկատմամբ ընտրված կալանքը որպես խափանման միջոց վերացնելու և կալանքից ազատելու մասին:

ՀՀ վերաքննիչ քրեական դատարանի 2008 թվականի ապրիլի 1-ի որոշմամբ ընդհանուր իրավասության դատարանի 2008 թվականի մարտի 8-ի որոշումը թողնվել է անփոփոխ, իսկ պաշտպանի վերաքննիչ բողոքն՝ առանց բավարարման:

ՆՈՑԵՄԲԵՐ 2008 11 (112)

ԴԱՏԱԿԱՆ
Իշխանություն

5. 2008 թվականի ապրիլի 28-ին ՀՀ հատուկ քննչական ծառայության հատկապես կարևոր գործերի ավագ քննիչ Վ.Հարությունյանը մեղադրյալ Ա.Ավետիսյանին կալանքի տակ պահելու ժամկետը երկարացնելու միջնորդություն է ներկայացրել Արարատի և Վայոց ձորի մարզերի ընդհանուր իրավասության դատարան:

Արարատի և Վայոց ձորի մարզերի ընդհանուր իրավասության դատարանի 2008 թվականի մայիսի 2-ի որոշմամբ միջնորդությունը բավարարվել է մասնակի, Ա.Ավետիսյանի կալանքի տակ պահելու ժամկետը երկարացվել է մեկ ամիս ժամանակով և մերժվել է Ա. Ավետիսյանի նկատմամբ կիրառված խափանման միջոց կալանքը գրավով փոխարինելու՝ պաշտպան Լ. Սիմոնյանի միջնորդությունը:

6. Որոշման դեմ վերաքննիչ բողոք է ներկայացրել Ա.Ավետիսյանի շահերի պաշտպան Լ.Սիմոնյանը՝ պահանջելով որոշում կայացնել Ա.Ավետիսյանի նկատմամբ ընտրված կալանքը որպես խափանման միջոց վերացնելու և կալանքից ազատելու մասին:

ՀՀ վերաքննիչ քրեական դատարանի 2008 թվականի մայիսի 19-ի որոշմամբ ընդհանուր իրավասության դատարանի 2008 թվականի մայիսի 2-ի որոշումը թողնվել է անփոփոխ, իսկ պաշտպանի վերաքննիչ բողոքն՝ առանց բավարարման:

7. 2008 թվականի մայիսի 27-ին նախաքննական մարմնի կողմից կայացվել է որոշում Ասլան Ավետիսյանի նկատմամբ առաջադրված մեղադրանքը փոփոխելու և նրան ՀՀ քրեական օրենսգրքի 225-րդ հոդվածի 4-րդ մասով նոր մեղադրանք առաջադրելու մասին:

8. Ա.Ավետիսյանի շահերի պաշտպան Լ.Սիմոնյանը 2008 թվականի հունիսի 3-ին միջնորդություն է ներկայացրել Արարատի և Վայոց ձորի մարզերի ընդհանուր իրավասության դատարան մեղադրյալ Ա.Ավետիսյանի նկատմամբ ընտրված խափանման միջոց կալանքը գրավով փոխարինելու մասին:

Արարատի և Վայոց ձորի մարզերի ընդհանուր իրավասության դատարանն Ա. Ավետիսյանի շահերի պաշտպան Լ.Սիմոնյանի 2008 թվականի հունիսի 3-ի միջնորդությունը թողել է առանց քննության՝ նկատի ունենալով, որ մինչդատական վարույթն ավարտվել է, և Ա.Ավետիսյանի վերաբերյալ գործն արդեն իսկ ուղարկվել է դատարան:

9. ՀՀ վերաքննիչ քրեական դատարանի 2008 թվականի մայիսի 19-ի որոշման դեմ մեղադրյալ Ա.Ավետիսյանը հավատարմագրված փաստաբան Ն.Ավետիսյանի միջոցով վճռաբեկ բողոք է բերել:

ՀՀ վճռաբեկ դատարանը 2008 թվականի հուլիսի 11-ի որոշմամբ բողոքն ընդունել է վարույթ ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգրքի 414.2-րդ հոդվածի 1-ին մասի 1-ին կետի հիմքով («վճռաբեկ դատարանի կողմից տվյալ գործով կայացվող դատական ակտը կարող է էական նշանակություն ունենալ օրենքի միատեսակ կիրառության համար»):

Դատավարության մասնակիցների կողմից վճռաբեկ բողոքի պատասխան չի ներկայացվել:

Վճռաբեկ բողոքի քննության համար էական նշանակություն ունեցող փաս-

Դատական պրակտիկա

տական հանգամանքները.

Սույն վճռաբեկ բողոքի քննության համար էական նշանակություն ունեն հետևյալ փաստական հանգամանքները.

10. 2008 թվականի մարտի 8-ին Ա.Ավետիսյանը ներգրավվել է որպես մեղադրյալ և ՀՀ քրեական օրենսգրքի 225 հոդվածի 2-րդ մասով նրան մեղադրանք է առաջադրվել այն բանի համար, որ նա 2008 թվականի փետրվարի 19-ին կայացած Հայաստանի Հանրապետության Նախագահի ընտրություններում նախագահի թեկնածու Լևոն Տեր-Պետրոսյանի պարտություն կրելուց հետո, վերջինիս և նրա մի խումբ համախոհների կողմից ներգրավվելով երկրում ներքաղաքական իրավիճակն ապակայունացնելուն ուղղված օրենքով սահմանված կարգի խախտմամբ կազմակերպված հրապարակային լայնածավալ միջոցառմանը, նրանց ուղղորդմամբ և հրահրմամբ անմիջական մասնակցություն է ունեցել Երևան քաղաքում 2008 թվականի մարտի 1-ից սկսած Երևանի քաղաքապետարանի շրջակայքում և կենտրոնական փողոցներում հրագեների, պայթուցիկ նյութերի և այլ հարմարեցված առարկաների գործադրմամբ իրականացված սպանությունների, բռնությունների, ջարդերի, հրկիզումների, գույքի ոչնչացման և իշխանության ներկայացուցիչներին զինված դիմադրություն ցույց տալով կազմակերպված զանգվածային անկարգություններին:

11. 2008 թվականի մայիսի 27-ին նախաքննական մարմնի կողմից կայացված որոշմամբ Ասլան Ավետիսյանի նկատմամբ առաջադրված մեղադրանքը փոփոխվել է և նրան մեղադրանք է առաջադրվել ՀՀ քրեական օրենսգրքի 225-րդ հոդվածի 4-րդ մասով, այն բանի համար, որ թեև մեղադրյալ Ա.Ավետիսյանը ներկա է գտնվել զանգվածային անկարգություններին, սակայն անմիջական մասնակցություն չի ունեցել դրանց, այլ զանգվածային անկարգությունները դադարեցնելու վերաբերյալ ոստիկանության աշխատակիցների օրինական պահանջներին ակտիվորեն չենթարկվելու, վերջիններիս նկատմամբ բռնություն գործադրելու կոչեր է արել:

12. Նախաքննության մարմինը կալանքի տակ պահելու ժամկետը երկարացնելու մասին միջնորդություն հարուցելու մասին որոշման մեջ /գ.թ. 38, 39/ նշել է, որ Ա. Ավետիսյանը, մնալով ազատության մեջ, կարող է թաքնվել վարույթն իրականացնող մարմնից և խոչընդոտել մինչդատական վարույթում կամ դատարանում գործի քննությանը՝ քրեական դատավարությանը մասնակցող անձանց վրա անօրինական ազդեցություն գործադրելու, գործի համար նշանակություն ունեցող նյութերը թաքցնելու կամ կեղծելու, քրեական վարույթն իրականացնող մարմնի կանչով առանց հարգելի պատճառների չներկայանալու կամ այլ ճանապարհով: Այսինքն՝ քննիչը սահմանափակվել է միայն ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգրքի 135-րդ հոդվածով /Խափանման միջոց կիրառելու հիմքերը/ նախատեսված խափանման միջոց կիրառելու 1-ին և 2-րդ հիմքերը թվարկելով, սակայն այդ հանգամանքը հիմնավորող որևէ ապացույց չի ներկայացրել: Իսկ դատարանները կալանքի տակ պահելու ժամկետը երկարացնելու որոշում են կայացրել՝ հիմնվելով միայն քննիչի միջնորդության մեջ բերված հիմնավորումների վրա:

ՆՈՑԵՄԲԵՐ 2008 11 (112)

ՂԱՏԱԿԱՆ
Իշխանություն

Դատական ստուգման արդյունքում ՀՀ վերաքննիչ քրեական դատարանի կողմից 2008 թվականի մայիսի 19-ին կայացված որոշմամբ, որով անփոփոխ է թողնվել ընդհանուր իրավասության դատարանի 2008 թվականի մայիսի 2-ի՝ Ա. Ավետիսյանի նկատմամբ որպես խափանման միջոց ընտրված կալանքի ժամկետը երկարացնելու մասին որոշումը, որպես հիմնավորում ուղղակիորեն նշվել է կալանքի տակ պահելու հիմքերի /ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգրքի 135-րդ հոդվածի 1-ին մասի 1, 2-րդ կետեր/ և պայմանների /հիմնավոր կասկածի առկայություն, ծանր հանցագործություն, որի համար նախատեսվում է 3-8 տարի ժամկետով ազատազրկում/ առկայությունը:

Վճռաբեկ բողոքի պահանջը, փաստարկները և հիմքերը.

Վճռաբեկ բողոքը քննվում է հետևյալ հիմքերի սահմաններում ներքոհիշյալ հիմնավորումներով.

13. Բողոք բերած անձը գտնում է, որ ՀՀ վերաքննիչ քրեական դատարանը թույլ է տվել նյութական և դատավարական իրավունքի նորմերի խախտումներ:

Բողոքատուն գտնում է, որ կալանքի տակ պահելու ժամկետը երկարացնելու մասին քննիչի որոշումը չի բխում ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգրքի 285-րդ հոդվածի 1-ին մասի պահանջից, որի համաձայն՝ քննիչը կալանքի տակ պահելու ժամկետը երկարացնելու միջնորդություն հարուցելու մասին որոշման մեջ պետք է շարադրի այն շարժառիթները և հիմքերը, որոնց հիման վրա առաջացել է մեղադրյալին կալանավորելու անհրաժեշտությունը: Քննիչն իր միջնորդությունը հիմնավորող որևէ նյութ չի կցել գործին, իսկ դատարանները, հիմնվելով նախաքննական մարմնի սուբյեկտիվ կարծիքի վրա, այն բավարարել են:

Քննիչի կալանքի տակ պահելու ժամկետը երկարացնելու միջնորդության վրա հիմնված՝ դատարանների այն հետևությունը, որ «գործի հանգամանքների բազմակողմանի, լրիվ, օբյեկտիվ հետազոտման, ինչպես նաև նախաքննության ավարտման համար անհրաժեշտ է մեկ ամիս ժամանակ», անհիմն է, քանի որ ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգրքի 17-րդ հոդվածի համաձայն՝ դա քննիչի պարտականությունն է և ոչ թե մեղադրյալին կալանքի տակ պահելու հիմք: Բացի այդ, քննիչն իր որոշման մեջ չի նշել որևէ հիմք, թե Ասլան Ավետիսյանը, ազատության մեջ գտնվելով, ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգրքի 135-րդ հոդվածով սահմանված ինչ անօրինական գործողություններ կարող է կատարել և ինչպես կարող է խոչընդոտել գործի հանգամանքների բազմակողմանի, լրիվ, օբյեկտիվ քննությանը:

Դատարանների որոշումները չեն համապատասխանում նաև մմանատիպ գործերով Եվրոպական դատարանի կողմից արտահայտված դիրքորոշումներին:

14. Բողոքատուն նաև գտնում է, որ դատարանները կալանքը որպես խափանման միջոց կիրառելու և կալանքի տակ պահելու ժամկետը երկարացնելու մասին որոշումներ կայացնելիս անհիմն են մերժել Ա.Ավետիսյանի նկատմամբ կալանքը գրավով փոխարինելու միջնորդությունները: Ըստ բողոքի՝

Դատական պրակտիկա

գրավը հանդիսանում է կալանքի այլընտրանքային խափանման միջոց, և կալանքը հիմնավորող հիմքերի պատճառաբանությամբ չի կարող կալանքից գրավով ազատելը մերժել կամ ճանաչել անթույլատրելի:

Բացի այդ, ըստ բողոքաբերի՝ կալանքը որպես խափանման միջոց ընտրելու և կալանքի ժամկետը երկարացնելու մասին որոշումներում կալանքը գրավով փոխարինելու միջնորդությունները մերժելիս դատարանների կողմից չի նշվել ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգրքի 143-րդ հոդվածում սպառնիչ թվարկված որևէ հիմք, որն իրավունք կտար Ասլան Ավետիսյանին գրավով ազատելը ճանաչել անթույլատրելի:

15. Վերոգրյալի հիման վրա՝ բողոքի հեղինակը խնդրել է բեկանել Արարատի և Վայոց ձորի մարզերի ընդհանուր իրավասության դատարանի 2008 թվականի մայիսի 2-ի՝ Ա.Ավետիսյանին կալանքի տակ պահելու ժամկետը երկարացնելու մասին և այն անփոփոխ թողնելու մասին ՀՀ վերաքննիչ քրեական դատարանի 2008 թվականի մայիսի 19-ի որոշումները և որոշում կայացնել Ասլան Ավետիսյանին կալանքից ազատելու մասին:

Մերժելու դեպքում բողոքատուն խնդրել է Ասլան Ավետիսյանին կալանքից գրավով ազատելը ճանաչել թույլատրելի և սահմանել գրավի չափը:

Վճռաբեկ դատարանի պատճառաբանությունները և եզրահանգումը.

1. Կալանքի տակ պահելու ժամկետը երկարացնելու մասին առաջին ատյանի և վերաքննիչ դատարանների որոշումների օրինակահանձնությունը և հիմնավորվածությունը:

16. ՀՀ Սահմանադրության 16-րդ հոդվածի համաձայն.

«Յուրաքանչյուր ոք ունի ազատության և անձեռնմխելիության իրավունք: Մարդուն կարելի է ազատությունից զրկել կամ նրա ազատությունը սահմանափակել միայն օրենքով սահմանված կարգով և հետևյալ դեպքերում՝

(...)

3) հանցագործություն կատարած լինելու հիմնավոր կասկածի առկայության դեպքում, կամ երբ դա անհրաժեշտ է նրա կողմից հանցագործության կատարումը կամ այն կատարելուց հետո նրա փախուստը կանխելու համար,

(...)

Մարդուն կարելի է կալանավորել միայն դատարանի որոշմամբ (...):»

17. ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգրքի 138-րդ հոդվածի 3-րդ մասի համաձայն. «Քրեական գործով մինչդատական վարույթում կալանքի տակ պահելու ժամկետի ընթացքը կասեցվում է այն օրը, երբ դատախազը քրեական գործն ուղարկում է դատարան, կամ...»:

ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգրքի 136-րդ հոդվածի 1-ին մասի համաձայն. «Խափանման միջոցը կիրառվում է դատարանի, դատախազի, քննիչի կամ հետաքննության մարմնի որոշմամբ: Խափանման միջոց կիրառելու մասին քրեական վարույթն իրականացնող մարմնի որոշումը պետք է լինի պատճառաբանված, բովանդակի (...) մեղադրյալին կամ կասկածյալին վերազրկող հանցագործության մասին նշումներ և համապատասխան խափանման միջոց ընտրելու անհրաժեշտության մասին հիմնավորում»:

ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգրքի 285-րդ հոդվածի 1-ին մասի

համաձայն. «Կալանքը որպես խափանման միջոց ընտրելու կամ կալանքի տակ պահելու ժամկետը երկարացնելու անհրաժեշտության դեպքում դատախազը կամ քննիչը միջնորդություն է հարուցում դատարան՝ խափանման միջոցի այդ տեսակն ընտրելու կամ կալանքի տակ պահելու ժամկետը երկարացնելու մասին: Միջնորդություն հարուցելու մասին որոշման մեջ պետք է շարադրվեն այն շարժառիթները և հիմքերը, որոնց հիման վրա առաջացել է մեղադրյալին կալանավորելու անհրաժեշտությունը: Որոշմանը կցվում են միջնորդության հիմնավորվածությունը հաստատող նյութերը»:

18. Գործի նյութերի ուսումնասիրությունից երևում է, որ Ա.Ավետիսյանի կալանքի ժամկետը երկարացնելու մասին որոշումներում թե առաջին ատյանի և թե վերաքննիչ դատարանները բավարարվել են միայն օրենքով նախատեսված կալանավորման հիմքերի օրենսդրական ձևակերպումների շարադրանքով, և իրենց որոշումները չեն պատճառաբանել փաստական հանգամանքների հիման վրա կատարված ողջամիտ ենթադրություններով:

Մինչդեռ անձի ազատության և անձնական անձեռնմխելիության իրավունքը, մարդու այլ հիմնական իրավունքների հետ մեկտեղ, ՀՀ Սահմանադրությամբ ճանաչվում է անօտարելի և բարձրագույն արժեք (ՀՀ Սահմանադրության 4-րդ հոդված): Ուստի մարդու այդ հիմնական իրավունքի սահմանափակման իրավաչափության երաշխիքները կանոնակարգող իրավադրույթները մեկնաբանելիս անհրաժեշտ է ելնել մարդու իրավունքները հարգելու, մարդու իրավունքների սահմանափակման միջոցով հիմնական իրավունքը բովանդակագրելու անթույլատրելիության սկզբունքներից:

19. Նշված սկզբունքների հիման վրա Վճռաբեկ դատարանը գտնում է, որ ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգրքի 135-րդ հոդվածով սահմանված խափանման միջոցի կիրառման հիմքերը չեն կարող այնպես մեկնաբանվել և կիրառվել, որ կալանքի ժամկետը երկարացնելու մասին դատական ակտը պատճառաբանելու համար ընդամենը բավարար լինի ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգրքի 135-րդ հոդվածով սահմանված իրավական ձևակերպումների վկայակոչումը կամ վերարտադրումը: Հակառակ պարագայում անձի ազատության և անձնական անձեռնմխելիության սահմանադրական իրավունքի սահմանափակման իրավաչափության դատական երաշխիքը կլինի պատրանքային, իսկ հիմնական իրավունքը փաստացի կբովանդակագրվի:

20. Այսպիսով, ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգրքի 135-րդ հոդվածում թվարկված մեղադրյալի հավանական գործողությունների մասին հետևությունները, որոնք կարող են առաջ բերել անձի ազատության և անձնական անձեռնմխելիության հիմնական իրավունքի սահմանափակում, պետք է հիմնված լինեն գործի նյութերից բխող ողջամիտ ենթադրությունների վրա:

21. Բացի ՀՀ Սահմանադրությունից և ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգրքից, Վճռաբեկ դատարանի՝ 19-րդ և 20-րդ կետերում ներկայացված մոտեցումները բխում են նաև Մարդու իրավունքների եվրոպական դատարանի կողմից ձևավորված իրավական դիրքորոշումից:

Մասնավորապես, Եվրոպական դատարանը *Յագսինն ու Սաժինն ընդդեմ Թուրքիայի* /8 հունիսի 1995թ. Yagci and Sargin v.Turkey, գանգատ թիվ

Դատական պրակտիկա

16419190, կետ 52 / գործով վճռում նշել է. «Դատարանն անշուշտ ոչ մի դեպքում թույլատրելի չի համարի որևէ դատական որոշում, որը հիմնված կլինի ստանդարտ ձևակերպումների վրա, առանց արդարադատությունից թաքնվելու վտանգի առկայության պատճառների որևիցե պարզաբանման»:

Սեկ այլ գործով վճռում Եվրոպական դատարանը գտել է, որ «...Անհրաժեշտ է պարզել, թե արդյո՞ք ներպետական դատարանները հաստատել և համոզիչ կերպով ներկայացրել են այնպիսի կոնկրետ փաստեր, որոնք հիմնավորել են իրենց կողմից արված հետևություններն առ այն, որ դիմողը կարող է փախուստի դիմել, խոչընդոտել ճշմարտության բացահայտմանը կամ կատարել նոր հանցագործություն: ...Ներպետական իշխանությունների պարտականությունն է կալանքի ժամկետի երկարացման հիմքերին համապատասխանող կոնկրետ փաստերի առկայությունն ապացուցել...» /տես Մամեդովայի գործով վճռի կետեր 73, 75/:

22. Հետևաբար, մեղադրյալ Ա.Ավետիսյանին կալանքի տակ պահելու ժամկետը երկարացնելու մասին դատական ակտի հիմնավորվածության և պատճառաբանվածության պահանջը պահպանած լինելու համար բավարար չէր օրենքով նախատեսված հիմքերի պարզ շարադրանքը, այլ անհրաժեշտ էր կիրառել դատական ակտի պատճառաբանվածության առավել բարձր չափանիշ՝ դատարանի հետևությունները հիմնավորել գործի փաստական տվյալներով:

Ընդ որում, անձի նկատմամբ կալանավորումը որպես խափանման միջոց ընտրելիս, ինչպես նաև կալանքի ժամկետը երկարացնելիս պետք է հաստատվի հասարակության ընդհանուր շահի և անհատի հիմնարար իրավունքների միջև արդարացի հավասարակշռություն, և որը պետք է բխի անձի՝ ազատությունից զրկելու հետ կապված կիրառվող միջոցի և հետապնդվող նպատակների միջև համամասնության ողջամիտ հարաբերակցության անհրաժեշտությունից:

II. . Կալանքի ժամկետը երկարացնելու մասին դատական ակտը բացառապես նրան մեղսագրվող հանցագործության ծանրությամբ և քննչական գործողություններ կատարելու անհրաժեշտությամբ պայմանավորելու իրավաչափության մասին.

23. Համաձայն ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգրքի 135-րդ հոդվածի 1-ին մասի՝ խափանման միջոց կարող է կիրառվել «միայն այն դեպքում, երբ քրեական գործով ձեռք բերված նյութերը բավարար հիմք են տալիս ենթադրելու, որ կասկածյալը կամ մեղադրյալը կարող է՝

1. թաքնվել քրեական վարույթն իրականացնող մարմնից.
2. խոչընդոտել մինչդատական վարույթում կամ դատարանում գործի քննությանը՝ քրեական դատավարությանը մասնակցող անձանց վրա անօրինական ազդեցություն գործադրելու, գործի համար նշանակություն ունեցող նյութերը թաքցնելու կամ կեղծելու, քրեական վարույթն իրականացնող մարմնի կանչով առանց հարգելի պատճառների չներկայանալու կամ այլ ճանապարհով.
3. կատարել քրեական օրենքով չթույլատրված արարք.

ՆՈՑԵՄԲԵՐ 2008 11 (112)

ՂԱՏԱԿԱՆ
Իշխանություն

4. խուսափել քրեական պատասխանատվությունից և նշանակված պատիժը կրելուց.

5. խոչընդոտել դատարանի դատավճռի կատարմանը»:

Համաձայն ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգրքի 135-րդ հոդվածի 3-րդ մասի.«Խափանման միջոց կիրառելու անհրաժեշտության և կասկածյալի կամ մեղադրյալի նկատմամբ դրա տեսակն ընտրելու հարցը լուծելիս հաշվի են առնվում`

1. վերագրվող արարքի բնույթը և վտանգավորության աստիճանը.
2. կասկածյալի կամ մեղադրյալի անձը.
3. տարիքը և առողջական վիճակը.
4. սեռը.
5. զբաղմունքի տեսակը.
6. ընտանեկան դրությունը և խնամարկյալների առկայությունը.
7. գույքային դրությունը.
8. բնակության մշտական վայրի առկայությունը.
9. այլ էական հանգամանքներ»:

24. ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգրքի 135-րդ հոդվածում օգտագործվող «խափանման միջոցի կիրառում» հասկացությունը տարածվում է ինչպես կալանքը որպես խափանման միջոց ընտրելու, այնպես էլ կալանքի ժամկետը երկարացնելու նկատմամբ: Միևնույն ժամանակ, ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգրքը չի սահմանում կալանքի ժամկետը երկարացնելու հիմքերը կանոնակարգող հատուկ նորմ: Ուստի անձին կալանքի տակ պահելու ժամկետի երկարացումն անհրաժեշտ է հիմնավորվի ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգրքի 135-րդ հոդվածի 1-ին մասում թվարկված հիմքերով, ինչպես նաև անհրաժեշտ է հաշվի առնել ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգրքի 135-րդ հոդվածի 3-րդ մասում թվարկված հանգամանքները:

25. Մարդու իրավունքների եվրոպական դատարանի մի շարք որոշումներում սահմանվել են կալանքի ժամկետի երկարացման հիմքերի առավել կոնկրետ չափանիշներ:

Մասնավորապես, մի շարք գործերով Եվրոպական դատարանն արտահայտել է հետևյալ դիրքորոշումը. «...Թեև անձին սպառնացող պատժի խստությունը հանդիսանում է փախուստի դիմելու կամ նոր հանցանք կատարելու հավանականությունը գնահատելու կարևոր տարր, ազատությունից զրկելը երկարաձգելու անհրաժեշտությունը չի կարող գնահատվել բացառապես վերացական տեսանկյունից` հաշվի առնելով միայն հանցագործության ծանրությունը» /տես. *Mamedova v. Russia*, 1 հունիսի 2006թ. վճիռը, գանգատ թիվ 7064/05/ կետ 74, *Panchenko v. Russia* 2005թ. փետրվարի 8-ի վճիռը, գանգատ թիվ 45100/98, կետ 102, *Ilijkov v. Bulgaria*, 2001թ. հուլիսի 26-ի վճիռը, գանգատ թիվ 33977/96, կետ 81/

Բացի այդ, Եվրոպական դատարանը *Մամեդովան ընդդեմ Ռուսաստանի գործով* /1 հունիսի 2006թ. *Mamedova v. Russia*, գանգատ թիվ 7064/05/ արտահայտել է հետևյալ դիրքորոշումը. «...Հիմնավոր կասկածի շարունակական առկայությունն առ այն, որ կալանավորված անձը կատարել է հանցագործու-

Դատական պրակտիկա

թյուն, հանդիսանում է անհրաժեշտ պայման կալանքի ժամկետի երկարացման օրինականության համար: Այնուհանդերձ, որոշակի ժամանակ անց դա դառնում է ոչ բավարար: Նման դեպքերում Դատարանը պետք է պարզի, թե դատական իշխանությունների կողմից ներկայացված մյուս հիմքերը շարունակե՞լ են արդյոք արդարացնել ազատությունից զրկելը: Եթե նման հիմքեր եղել են, «համապատասխան» և «բավարար», ապա դատարանը պետք է պարզի նաև, թե քննությունն իրականացնելիս իրավասու մարմինները դրսևորե՞լ են արդյոք «պատշաճ ջանասիրություն»:

26. Կալանքի ժամկետի երկարացման վերաբերյալ օրենսդրական և նախադեպային կանոնակարգման համադրման և մեկնաբանման հիման վրա՝ Վճռաբեկ դատարանը գտնում է, որ մեղադրյալին կալանքի տակ պահելու ժամկետը կարող է երկարացվել հետևյալ երկու պայմանների միաժամանակյա առկայության դեպքում.

ա) շարունակվում են առկա լինել կալանավորումը որպես խափանման միջոց ընտրելու հիմքերն ու պայմանները կամ ի հայտ են եկել անձին կալանքի տակ պահելու նոր հիմքեր.

բ) գործի քննությունն իրականացնող մարմնի կողմից դրսևորվել է անհրաժեշտ ջանասիրություն՝ ապահովելու գործի քննության ընթացքը:

Իսկ ինչ վերաբերում է անձին մեղսագրվող հանցանքի ծանրությանը, ապա թեև այն էական նշանակություն ունի ազատության մեջ գտնվող մեղադրյալի դրսևորվող վարքագծի հավանականությունը կանխորոշելու հարցում, սակայն այդ հանգամանքը պետք է գնահատվի գործում առկա մնացած, մասնավորապես՝ ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգրքի 135-րդ հոդվածի 3-րդ մասում մատնանշված հանգամանքների համատեքստում: Այդ առումով կարող է քննության առարկա դառնալ նաև դեռևս չկատարված քննչական գործողությունների բնույթը, դրանց օբյեկտիվության վրա մեղադրյալի կողմից ազդեցություն գործելու հնարավորությունը:

27. Այսպիսով, Ա.Ավետիսյանի կալանքի ժամկետը երկարացնելիս ստորադաս դատարանները պարտավոր էին բավարար փաստերի ներքո հիմնավորված ճանաչել ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգրքի 135-րդ հոդվածի 1-ին մասում ամրագրված մեկ կամ մի քանի հիմքի առկայությունը: Բացի այդ, բավարար չափով պետք է հիմնավորվեր տվյալ գործով մինչդատական վարույթն իրականացնող մարմինների «պատշաճ ջանասիրությունը» և դրա հիման վրա բավարար փաստերի ներքո հիմնավորեր նոր քննչական գործողություններ կատարելու անհրաժեշտությունը:

28. Այնուամենայնիվ, յուրաքանչյուր գործով կալանքի տևողությունը կարող է արդարացվել միայն այն դեպքում, երբ կան հասարակական շահի իրական պահանջների հատուկ հատկանիշներ, որոնք ինքնուրույնաբար, չվտանգելով անմեղության կանխավարկածը, գերակշռում են ՀՀ Սահմանադրությամբ և ՀՀ-ի կողմից վավերացված միջազգային պայմանագրերով երաշխավորված անձի ազատության և անձեռնմխելիության իրավունքը:

29. Այս չափորոշիչներով գնահատելով Ա.Ավետիսյանի կալանքի ժամկետի տևողությունը երկարացնելու գործընթացը՝ Վճռաբեկ դատարանը գտնում

է, որ այն չի համապատասխանել անձի ազատության և անձեռնմխելիության իրավունքին վերաբերող ինչպես երկրի ներքին օրենսդրության, այնպես էլ Եվրոպական կոնվենցիայի հիմնարար պահանջներին:

III Գրավի կիրառմամբ անձին կալանքից ազատ արձակելու հարցի քննարկման պահանջը և գրավի անթույլատրելիության դեպքերի մեկնաբանումը.

30. Վճռաբեկ բողոք բերած անձն այս առումով Վճռաբեկ դատարանի առջև ըստ էության բարձրացրել է հետևյալ հարցը. ընդհանուր իրավասության դատարանն իրավունք ունե՞ր արդյոք Ա.Ավետիսյանին կալանքից գրավով ազատելը մերժել ու դա ճանաչել անթույլատրելի՝ կալանքի տակ պահելու անհրաժեշտությունը հիմնավորված լինելու պատճառաբանությամբ:

31. Համաձայն ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգրքի 134-րդ հոդվածի 4-րդ մասի. «Գրավը համարվում է կալանավորման այլընտրանքային խափանման միջոց և կիրառվում է միայն այն դեպքում, երբ ստացվել է դատարանի որոշումը մեղադրյալին կալանավորելու մասին»:

ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգրքի 137-րդ հոդվածի 4-րդ մասը սահմանում է. «Կալանավորման մասին որոշում կայացնելու հետ միաժամանակ դատարանը լուծում է մեղադրյալին գրավով կալանքից ազատելու հնարավորության հարցը և, ճանաչելով նման ազատման հնարավորությունը, նշանակում է գրավի գումարը: Հետագայում դատարանը կարող է պաշտպանության կողմի միջնորդությամբ վերանայել գրավի անթույլատրելիության կամ գրավի գումարի մասին որոշումը»:

Նույն հոդվածի 5-րդ մասի համաձայն. «Կալանավորումը որպես խափանման միջոց ընտրելու մասին դատարանի որոշումը կարող է բողոքարկվել վերադաս դատարան»:

32. «Մարդու իրավունքների և հիմնարար ազատությունների պաշտպանության մասին» Եվրոպական կոնվենցիայի 5-րդ հոդվածի 3-րդ մասում ամրագրված իրավանորմից բխում է, որ անձի կալանավորման հարցը լուծելիս ՀՀ իրավասու դատարանները լիազորված են քննարկել դատաքննությանը մեղադրյալի ներկայանալը երաշխավորող այլընտրանքային միջոցների կիրառման հնարավորությունը, իսկ ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգրքի 143-րդ հոդվածի 4-րդ մասի հիման վրա այդպիսի միջոց է գրավը /Տես Վճռաբեկ դատարանի Տարոն Ռ-ազմիկի Հակոբյանի վերաբերյալ 2007 թվականի հուլիսի 13-ի թիվ ՎԲ-115/07 որոշումը (կետ 3.1)/:

Այսպիսով, ՀՀ օրենսդրությամբ, Վճռաբեկ դատարանի որոշումներով, ինչպես նաև Եվրոպական դատարանի նախադեպային իրավունքով ամրագրված է, որ դատարանը կարող է կալանքի փոխարեն կիրառել գրավը՝ որպես այլընտրանքային խափանման միջոց:

33. Ինչպես երևում է՝ Ա.Ավետիսյանին կալանքի տակ պահելու ժամկետը երկարացնելու վերաբերյալ առաջին ատյանի դատարանի 2008 թվականի մայիսի 2-ի և այն անփոփոխ թողնելու մասին ՀՀ վերաքննիչ քրեական դատարանի 2008 թվականի մայիսի 19-ի որոշումներից, գրավի կիրառումը մերժվել է այն նույն հիմքով, որով հիմնավորվել է կալանքի տակ պահելու ժամկետը:

Դատական պրակտիկա

տի երկարացման անհրաժեշտությունը:

34. Վճռաբեկ դատարանը գտնում է, որ անձին կալանքի տակ պահելու անհրաժեշտության հիմնավորումը կարող է դրվել գրավի կիրառումը մերժելու պատճառաբանության հիմքում՝ պայմանով, որ այդ պատճառաբանությունը հիմնված լինի գործով առկա փաստական տվյալների վրա, ինչը սույն գործով բացակայում է:

35. Վճռաբեկ դատարանն անհիմն է համարում բողոքի հեղինակի այն պնդումը, որ դատարանն իրավունք ունի մեղադրյալին գրավով ազատելը ճանաչել անթույլատրելի միայն ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգրքի 143-րդ հոդվածում նշված դեպքերում:

Եվրոպական կոնվենցիայի 5-րդ հոդվածի 3-րդ մասի պահանջի վերաբերյալ արված իրավական մեկնաբանություններում չի արգելվում չնշված առանձին դեպքերում անձին երաշխիքով ազատ արձակելը ճանաչել անթույլատրելի. մասնավորապես, երբ առկա է անձի կողմից թաքնվելու կամ գործով ճշմարտությունը բացահայտելու ընթացքին միջամտելու վտանգ, կամ երբ դա անհրաժեշտ է հանցագործությունը կանխելու կամ հասարակական կարգի պահպանությունն իրականացնելու համար:

36. Այդ առումով Եվրոպական կոնվենցիային չի հակասում ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգրքի 143-րդ հոդվածի 2-րդ մասի այն դրույթը, որ դատարանը, համապատասխան շարժառիթները շարադրելով, իրավունք ունի մեղադրյալին կալանքից գրավով ազատելը առանձին դեպքերում ճանաչել անթույլատրելի: ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգրքի 143-րդ հոդվածի 2-րդ մասում օրենսդիրն օգտագործել է «մասնավորապես» բառը, որն արտահայտում է կալանքով գրավից ազատելու կոնկրետ դրսևորումների հատուկ ամրագրման և ոչ թե կալանքով գրավից ազատելու իրավական հիմքերի սպառնիչ թվարկման նշանակություն: Մեղադրյալի անձը հայտնի չլինելը, մշտական բնակության վայր չունենալը կամ քրեական վարույթն իրականացնող մարմնից թաքնվելու փորձը կալանքից գրավով ազատելու կոնկրետ դրսևորումներ են, որոնք թվարկված են ոչ սպառնիչ:

Ուստի Վճռաբեկ դատարանը գտնում է, որ գրավի կիրառման անթույլատրելիության հարցը պետք է քննարկվի ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգրքի 135-րդ հոդվածի համատեքստում, որտեղ նշված են խափանման միջոց կիրառելու այլ հիմքեր, այդ թվում նաև մինչդատական վարույթում կամ դատարանում գործի քննությանը խոչընդոտելու հիմքը:

37. Հետևաբար, առաջին ատյանի և վերաքննիչ դատարանները չեն խախտել ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգրքի 143-րդ հոդվածի 2-րդ մասի պահանջները՝ շարադրելով այլ շարժառիթներ:

IV Սույն որոշման իրավական արժեքը.

38. Սույն որոշման 16-րդ-29-րդ կետերից երևում է, որ բողոքում նշված հիմնավորումները բավարար են բողոքարկված դատական ակտը բեկանելու համար:

Սակայն բողոքարկված դատական ակտերը եղել են ժամանակավոր, դրանք կորցրել են իրենց իրավական նշանակությունը: Ուստի Վճռաբեկ դա-

տարանի սույն որոշումը կայացնելու պահին դրանք իրավաբանորեն դադարել են գոյություն ունենալուց:

39. Բացի այդ, գործի նյութերից երևում է, որ Երևանի Կենտրոն և Նորք-Մարաշ համայնքների դատարանի կողմից 2008 թվականի հուլիսի 16-ին կայացվել է դատավճիռ, որով Ասլան Ավետիսյանը մեղավոր է ճանաչվել ՀՀ քրեական օրենսգրքի 225-րդ հոդվածի 4-րդ մասով և դատապարտվել ազատազրկման՝ 6 ամիս ժամկետով, որն Ա.Ավետիսյանն ամբողջությամբ կրել է: Պատիժը կիրառելու հարցը լուծելիս դատարանը հաշվի է առել Ա.Ավետիսյանին անազատության մեջ պահելու ողջ ժամանակահատվածը:

40. Հաշվի առնելով վերը նշված հանգամանքները՝ Վճռաբեկ դատարանը գտնում է, որ բողոքարկված դատական ակտերը չեն կարող բեկանվել, քանի որ դրանք այլևս իրավաբանորեն գոյություն չունեն, ինչպես նաև Ա.Ավետիսյանի նկատմամբ քրեական վարույթի ողջ համատեքստում չեն հանգեցրել նրան անազատության մեջ ավելի երկար պահելուն, քան դատարանի դատավճռով սահմանված ժամկետն է:

41. Բողոքարկված դատական ակտերը վճռաբեկ վերանայման ենթարկելու նպատակը օրենքի միատեսակ կիրառության ապահովման սահմանադրական գործառույթի, ինչպես նաև ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգրքով սահմանված իրավունքի զարգացման գործառույթի իրացումն է: Այդ առումով վճռաբեկ դատարանն անհրաժեշտ է համարում սույն գործով արտահայտել իրավական դիրքորոշումներ, որոնք կարող են ուղղորդող նշանակություն ունենալ նույնաման գործերով դատական պրակտիկայի ճիշտ ձևավորման համար:

Ելնելով վերոգրյալից և ղեկավարվելով Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրության 92-րդ հոդվածով, Հայաստանի Հանրապետության քրեական դատավարության օրենսգրքի 403-406-րդ, 419-րդ, 422-424-րդ հոդվածներով՝ Վճռաբեկ դատարանը

ՈՐՈՇԵՑ

1. Վճռաբեկ բողոքը մերժել: Ասլան Հովհաննեսի Ավետիսյանին կալանքի տակ պահելու ժամկետը երկարացնելու և կալանքը գրավով փոխարինելն անթույլատրելի ճանաչելու մասին Արարատի և Վայոց ձորի մարզերի ընդհանուր իրավասության դատարանի 2008 թվականի մայիսի 2-ի որոշումն անփոփոխ թողնելու վերաբերյալ ՀՀ վերաքննիչ քրեական դատարանի 2008 թվականի մայիսի 19-ի որոշումը թողնել օրինական ուժի մեջ՝ Վճռաբեկ դատարանի որոշման մեջ նշված պատճառաբանություններով:

2. Որոշումն օրինական ուժի մեջ է մտնում հրապարակման պահից, վերջնական է և ենթակա չէ բողոքարկման:

Դատական պրակտիկա

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ

ՎՃՌԱԲԵԿ ԴԱՏԱՐԱՆ

Ո Ր Ո Շ ՈՒ Մ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ՎՃՌԱԲԵԿ ԴԱՏԱՐԱՆԸ

(ԱՅՍՈՒՇԵՏ՝ ՎՃՌԱԲԵԿ ԴԱՏԱՐԱՆ)

2008 թվականի սեպտեմբերի 26-ին, քննարկելով Հասմիկ Մարտիրոսյանի վճռաբեկ բողոքը Վերաքննիչ քաղաքացիական դատարանի 28.03.2008 թվականի որոշման դեմ՝ ըստ հայցի Ասյա Մարկոսյանի ընդդեմ Հասմիկ Մարտիրոսյանի և Հայկարամ Հակոբյանի՝ բնակարանից վտարելու պահանջի մասին և ըստ հակընդդեմ հայցի Հասմիկ Մարտիրոսյանի ընդդեմ Ասյա Մարկոսյանի, Շենգավիթի թաղապետարանի, երրորդ անձինք ՀՀ կառավարությանն առընթեր անշարժ գույքի կադաստրի պետական կոմիտեի Էրեբունու տարածքային ստորաբաժանման և «Շենգավիթ» նոտարական տարածքի նոտար Անահիտ Մինասյանի՝ բնակարանի նվիրատվության պայմանագիրը, դրա հիման վրա կատարված իրավունքների պետական գրանցումն անվավեր ճանաչելու և որպես միակ փաստացի տիրապետող ժառանգի ժառանգության և սեփականության իրավունքները ճանաչելու պահանջների մասին,

ՆՈՑԵՄԲԵՐ 2008 11 (112)

ՊԱՐԶԵՑ

1. Գործով դատավարական նախապատմությունը.

Դիմելով դատարան՝ հայցվորը պահանջել է Հասմիկ Մարտիրոսյանին, Հայկարամ Հակոբյանին և նրանց ընտանիքի անդամներին վտարել Երևանի Եղբայրության փողոցի 14 շենքի 38 բնակարանից և բնակարանը հանձնել իրեն:

Հակընդդեմ հայցով դիմելով դատարան՝ Հասմիկ Մարտիրոսյանը պահանջել է անվավեր ճանաչել Շենգավիթի թաղապետարանի և Ասյա Մարկոսյանի միջև 20.11.2006 թվականին կնքված բնակարանի նվիրատվության պայմանագիրը և դրա հիման վրա կատարված պետական գրանցումը, ինչպես նաև ճանաչել իր ժառանգության և սեփականության իրավունքները բնակարանի նկատմամբ:

Շենգավիթ համայնքի առաջին ատյանի դատարանի (այսուհետ՝ Դատարան) 21.11.2007 թվականի վճռով հայցը մերժվել է, հակընդդեմ հայցը՝ բավարարվել:

Վերաքննիչ քաղաքացիական դատարանի (այսուհետ՝ Վերաքննիչ դատարան) 28.03.2008 թվականի որոշմամբ բողոքը բավարարվել է. Շենգավիթ համայնքի առաջին ատյանի դատարանի վճիռը բեկանվել է և գործն ուղարկվել

ԴԱՏԱԿԱՆ
Իշխանություն

է Երևանի քաղաքացիական դատարան՝ նոր քննության:

Սույն գործով վճռաբեկ բողոք է ներկայացրել Հասմիկ Մարտիրոսյանը:

Վճռաբեկ բողոքի պատասխան են ներկայացրել Շենգավիթի թաղապետարանը և Ասյա Մարկոսյանը:

2. Վճռաբեկ բողոքի հիմքերը, հիմնավորումները և պահանջը

Վճռաբեկ բողոքը քննվում է հետևյալ հիմքերի սահմաններում ներքոհիշյալ հիմնավորումներով.

Վերաքննիչ դատարանը կիրառել է ՀՀ քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքի 31-րդ հոդվածը, որը չպետք է կիրառեր, չի կիրառել Նոտարիատի մասին ՀՀ օրենքի 55-րդ հոդվածը, որը պետք է կիրառեր:

Բողոք բերած անձը նշված պնդումը պատճառաբանում է հետևյալ փաստարկներով.

Վեճի առարկա նվիրատվության պայմանագիրը վավերացրած նոտար Սվետլանա Բաղիրյանը չպետք է մասնակից դարձվեր գործի քննությանը, քանի որ սույն քաղաքացիական գործով դատարանի կողմից քննության առարկա պետք է դարձվի ոչ թե նվիրատվության պայմանագրի վիճահարույց լինելու հարցը, այլ այդ պայմանագրի նկատմամբ գործարքի անվավերության հետևանքների կիրառելիությունը:

Վերոգրյալի հիման վրա վճռաբեկ բողոք բերած անձը պահանջել է բեկանել Վերաքննիչ դատարանի 28.03.2008 թվականի որոշումը և օրինական ուժ տալ Շենգավիթ համայնքի առաջին ատյանի դատարանի 21.11.2007 թվականի վճռին:

2.1 Վճռաբեկ բողոքի պատասխանի հիմքերը, հիմնավորումները և պահանջը

Գործին որպես երրորդ անձ նոտար Սվետլանա Բաղիրյանի փոխարեն ներգրավվել է Անահիտ Մինասյանը, որն առնչություն չունի վիճարկվող գործարքի հետ:

3. Վճռաբեկ բողոքի քննության համար նշանակություն ունեցող փաստերը.

Վճռաբեկ բողոքի քննության համար էական նշանակություն ունեն հետևյալ փաստերը՝

1.20.11.2006 թվականին կնքված նվիրատվության պայմանագիրը վավերացվել է նոտար Սվետլանա Բաղիրյանի կողմից, որի փոխարեն գործի քննությանը ներգրավվել է Անահիտ Մինոնյանը:

4. Վճռաբեկ դատարանի պատճառաբանությունները և եզրահանգումը.

Քննելով վճռաբեկ բողոքը նշված հիմքի սահմաններում՝ Վճռաբեկ դատարանը գտնում է, որ բողոքը հիմնավոր է հետևյալ պատճառաբանությամբ.

ՀՀ քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքի 31-րդ հոդվածի համաձայն՝ դատարանը, գործի նախապատրաստման կամ քննության ժամանակ, պարզելով, որ հայցը հարուցվել է ոչ այն անձի կողմից, որին պատկանում է պահանջի իրավունքը, կամ ոչ այն անձի դեմ, ով պետք է պատասխանի այդ հայցով, կարող է հայցվորի համաձայնությամբ թույլ տալ, որ նա կամ պատասխանողը փոխարինվեն պատշաճ հայցվորով կամ պատասխանողով:

Վերաքննիչ դատարանը Դատարանի վճռի բեկանման հիմքում դնելով այն

Դատական պրակտիկա

հանգամանքը, որ գործին որպես երրորդ անձ է ներգավվել ոչ այն նուտարը, որը վավերացրել է վեճի առարկա նվիրատվության պայմանագիրը, կիրառել է ՀՀ քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքի 31-րդ հոդվածը:

Սինչդեռ, Վճռաբեկ դատարանը գտնում է, որ վերոնշյալ հանգամանքը ՀՀ քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքի 31-րդ հոդվածի կիրառման հիմք չէ, քանի որ նշված հոդվածը վերաբերում է միայն ոչ պատշաճ հայցվորին կամ պատասխանողին պատշաճ հայցվորով և պատասխանողով փոխարինելուն, այլ ոչ թե երրորդ անձին:

Բացի այդ, Վճռաբեկ դատարանը արձանագրում է, որ նվիրատվության պայմանագիրը վավերացրած նուտարին գործի քննությանը մասնակից չդարձնելը Դատարանի վճիռը բեկանելու հիմք չէ, քանի որ այդ հանգամանքը չէր կարող հանգեցնել սույն քաղաքացիական գործի սխալ լուծմանը: Մասնավորապես, սույն քաղաքացիական գործով վիճարկվում է ոչ թե վեճի առարկա նվիրատվության պայմանագրի կնքման պահին նվիրատու Շենգավիթի թաղապետարանի մոտ համապատասխան լիազորությունների առկայության կամ բացակայության հարցը, այլ վերջինիս սեփականության իրավունքը:

Այսպիսով, վճռաբեկ բողոքում նշված հիմքերի առկայությունը բավարար է ՀՀ քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքի 227-րդ հոդվածների համաձայն՝ Վերաքննիչ դատարանի վճիռը բեկանելու համար:

Սիւսմանանակ, Վճռաբեկ դատարանը գտնում է, որ տվյալ դեպքում անհրաժեշտ է կիրառել ՀՀ քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքի 240-րդ հոդվածի 1-ին մասի 6-րդ կետով սահմանված՝ առաջին ատյանի դատարանի դատական ակտին օրինական ուժ տալու՝ Վճռաբեկ դատարանի լիազորությունը հետևյալ հիմնավորմամբ. «Մարդու իրավունքների և հիմնարար ազատությունների պաշտպանության մասին» Եվրոպական կոնվենցիայի 6-րդ հոդվածի համաձայն՝ յուրաքանչյուր ոք ունի ողջամիտ ժամկետում իր գործի քննության իրավունք: Սույն քաղաքացիական գործով վեճի լուծումն էական նշանակություն ունի գործին մասնակցող անձանց համար: Վճռաբեկ դատարանը գտնում է, որ գործը ողջամիտ ժամկետում քննելը հանդիսանում է Կոնվենցիայի նույն հոդվածով ամրագրված անձի արդար դատաքննության իրավունքի տարր, հետևաբար, գործի անհարկի ձգձգումները վտանգ են պարունակում նշված իրավունքի խախտման տեսանկյունից: Տվյալ դեպքում, Վճռաբեկ դատարանի կողմից ստորադաս դատարանի դատական ակտին օրինական ուժ տալը բխում է արդարադատության արդյունավետության շահերից, քանի որ սույն գործով վերջնական դատական ակտ կայացնելու համար նոր հանգամանք հաստատելու անհրաժեշտությունը բացակայում է:

Առաջին ատյանի դատարանի դատական ակտին օրինական ուժ տալով Վճռաբեկ դատարանը հիմք է ընդունում սույն որոշման պատճառաբանությունները, ինչպես նաև գործի նոր քննության անհրաժեշտության բացակայությունը:

Ելնելով վերոգրյալից և ղեկավարվելով ՀՀ քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքի 240-241¹-րդ հոդվածներով՝ Վճռաբեկ դատարանը

ՈՐՈՇԵՑ

1. Վճռաբեկ բողոքը բավարարել: Բեկանել Վերաքննիչ քաղաքացիական դատարանի 28.03.2008 թվականի որոշումը և օրինական ուժ տալ Շենգավիթ համայնքի առաջին ատյանի դատարանի 21.11.2007 թվականի վճռին:
2. Սույն որոշումն օրինական ուժի մեջ է մտնում կայացման պահից, վերջնական է և ենթակա չէ բողոքարկման:

ՆՈՑԵՄԲԵՐ 2008 11 (112)

Դատական պրակտիկա

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ

ՎՃՌԱԲԵԿ ԴԱՏԱՐԱՆ

Ո Ր Ո Շ ՈՒ Մ

ՀԱՆՈՒՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ՎՃՌԱԲԵԿ ԴԱՏԱՐԱՆԸ

(ԱՅՍՈՒՇԵՏ՝ ՎՃՌԱԲԵԿ ԴԱՏԱՐԱՆ)

2008 թվականի սեպտեմբերի 26-ին, դռնբաց դատական նիստում, քննելով ՀՀ գլխավոր դատախազի տեղակալի վճռաբեկ բողոքը Վարչական դատարանի 15.05.2008 թվականի վճռի դեմ՝ ըստ հայցի «Նաիրիտ գործարան» ՓԲԸ-ի (այսուհետ՝ Ընկերություն) ընդդեմ ՀՀ կառավարությանն առընթեր հարկային պետական ծառայության (այսուհետ՝ Ծառայություն)՝ ավելացված արժեքի հարկի գծով առաջացած 187.691.900 ՀՀ դրամի գերավճարը հաստատելու պահանջի մասին,

Պ Ա Ր Ձ Ե Ց

1. Գործի դատավարական նախապատմությունը

Դիմելով դատարան՝ Ընկերությունը պահանջել է պարտավորեցնել Ծառայությանը հաստատելու ավելացված արժեքի գծով 187.691.900 ՀՀ դրամի գերավճարը:

Վարչական դատարանի (այսուհետ՝ Դատարան) 15.04.2008 թվականի վճռով հայցը բավարարվել է:

Սույն գործով վճռաբեկ բողոք է ներկայացրել ՀՀ գլխավոր դատախազի տեղակալը:

Վճռաբեկ բողոքի պատասխան չի ներկայացվել:

2. Վճռաբեկ բողոքի հիմքերը, հիմնավորումները և պահանջը

Սույն վճռաբեկ բողոքը քննվում է հետևյալ հիմքի սահմաններում ներքոհիշյալ հիմնավորումներով.

Դատարանը չի կիրառել «Ավելացված արժեքի հարկի մասին» ՀՀ օրենքի 8-րդ հոդվածի 4-րդ մասը, 14-րդ հոդվածը, կիրառել է նույն օրենքի 13-րդ հոդվածը, 16-րդ հոդվածի 8-րդ մասը, որոնք չպետք է կիրառեր:

Բողոք բերած անձը նշված պնդումը պատճառաբանում է հետևյալ փաստարկներով:

Դատարանը, գնահատելով «Ինտերկաուչուկ Լիմիթեդ» ընկերության և Ընկերության միջև կնքված պայմանագիրը, նշել է, որ Ընկերությանը մատուցված ծառայությունները հանդիսանում են ոչ թե իրավաբանական, այլ առևտրային գործակալի ծառայություններ: Սակայն կողմերի միջև կնքվել է գործակալության պայմանագիր, որի բնորոշումը տրված է ՀՀ քաղաքացիա-

ՆՈՑԵՄԲԵՐ 2008 11 (112)

ԴԱՏԱՎԱՆ
Իշխանություն

կան օրենսգրքի 806-րդ հոդվածում:

Միաժամանակ, Դատարանը գտել է, որ «Ավելացված արժեքի հարկի մասին» ՀՀ օրենքի 14-րդ հոդվածով առևտրային գործակալի ծառայությունների համար մատուցման վայրի բնորոշման առանձնահատկություն սահմանված չէ, ուստի «Ինտերկաուչուկ Լիմիթեդ» ընկերության կողմից մատուցված ծառայության վայրը հանդիսանում է այն վայրը, որտեղ ծառայություն մատուցող անձն իրականացնում է ձեռնարկատիրական գործունեություն:

Մինչդեռ, «Ավելացված արժեքի հարկի մասին» ՀՀ օրենքի 14-րդ հոդվածի բովանդակությունից երևում է, որ դրանում նշված այլ ծառայությունների հետ միաժամանակ իրավաբանական ծառայությունների մատուցման համար Հայաստանի Հանրապետությունում գրանցված անձանց կողմից (կամ հակառակը) մատուցման դեպքում ծառայության մատուցման վայր է համարվում այն վայրը, որտեղ ծառայություն ստացող անձն իրականացնում է ձեռնարկատիրական գործունեություն կամ ունի մշտական հաստատություն, որին մատուցվում են ծառայություններ: Տվյալ դեպքում, «Ինտերկաուչուկ Լիմիթեդ» ընկերությունը, հանդիսանալով օտարերկրյա կազմակերպություն, իրավաբանական ծառայություն է մատուցել Հայաստանի Հանրապետությունում գրանցված ընկերությանը, հետևաբար՝ վիճելի իրավահարաբերության համար կիրառելի է «Ավելացված արժեքի հարկի մասին» ՀՀ օրենքի 14-րդ հոդվածը:

Վերոգրյալի հիման վրա բողոք բերած անձը պահանջել է բեկանել Վարչական դատարանի 15.05.2008 թվականի վճիռը և գործն ուղարկել համապատասխան ստորադաս դատարան՝ նոր քննության:

3. Վճռաբեկ բողոքի քննության համար նշանակություն ունեցող փաստերը

Վճռաբեկ բողոքի քննության համար էական նշանակություն ունեն հետևյալ փաստերը՝

1) Ծառայության պետի 21.06.2007 թվականի թիվ 1700453 հանձնարարականի հիման վրա Ծառայության եկամուտների հաշվառման, պլանավորման և վերլուծության վարչության, հարկային հաշվանցումների հսկողության վարչության 2-րդ բաժնի և խոշոր հարկ վճարողների հարկային տեսչության վերահսկողության և գանձումների 2-րդ բաժնի աշխատակիցներին հանձնարարվել է ընկերությունում կատարել 01.03.2005-30.11.2006 թվականներին ընկած ժամանակահատվածում ավելացված արժեքի հարկի գծով առաջացած դեբետային մնացորդի (գերավճարի) ուսումնասիրություն:

2) Ուսումնասիրության արդյունքում 09.07.2007 թվականին կազմվել է որևէ հարկային պարտավորություններից ավելի վճարված գումարների (գերավճարների) հաշվանցման և վերադարձի դեպքում ուսումնասիրության արդյունքների արձանագրություն, որում նշվել է, որ խոշոր հարկ վճարողների Ծառայություն ներկայացված ավելացված արժեքի հարկի հաշվարկների համաձայն՝ ավելացված արժեքի հարկի գումարը նույն ժամանակաշրջանում կազմում է 1.403.073.700 ՀՀ դրամ, սակայն փաստացի այն կազմել է 1.402.690.500 ՀՀ դրամ: Նշված գերավճարի գումարից ենթակա չէ հաշվանցման «Ավելացված արժեքի հարկի մասին» ՀՀ օրենքի 8-րդ հոդվածի 4-րդ մասի համաձայն՝ ուսումնասիրվող ժամանակաշրջանում «Ինտերկաուչուկ Լիմիթեդ» ոչ ռեզի-

Դատական պրակտիկա

ղենտ իրավաբանական անձի (այսուհետ՝ կազմակերպություն) հետ կնքած պայմանագրի համաձայն՝ վերջինիս կողմից մատուցված ծառայությունների դիմաց պակաս կրեդիտավորված 187.691.900 ՀՀ դրամ ավելացված արժեքի հարկի գումարը:

3) Ընկերության և «Ինտերկաուչուլ Լիմիթեդ» ընկերության կողմից կնքված գործակալական համաձայնագրի 1.1 կետով սահմանվել է, որ պրինցիպալը գործակալին հանձնարարում է պրինցիպալի անունից և նրա հաշվին, պարզևատրման դիմաց կատարել 1.2 կետում նշված իրավաբանական և այլ գործողություններ: Նույն պայմանագրի 1.2 կետի համաձայն՝ գործակալը պարտավորվում է ի կատարումն նույն Համաձայնագրի իրականացնել պրինցիպալի կողմից արտադրվող քլորոպրենային կաուչուկի գնորդների որոնում և կնքել պրինցիպալի կողմից արտադրվող քլորոպրենային կաուչուկի առուվաճառքի պայմանագրեր, որի քանակը նշվում է նույն համաձայնագրի անբաժանելի մասը կազմող Հավելվածներում:

6) Ընկերության գտնվելու վայրի հասցեն է՝ Երևան, Բագրատունյաց 70, իսկ Կազմակերպության գրանցման վայրը գտնվում է Միացյալ Թագավորությունում:

4. Վճարեկ դատարանի պատճառաբանությունները և եզրահանգումը

Քննելով վճարեկ բողոքը նշված հիմքերի սահմաններում՝ Վճարեկ դատարանը գտնում է, որ վճարեկ բողոքը հիմնավոր է հետևյալ պատճառաբանությամբ.

Վճարեկ դատարանը սույն գործի լուծման համար կարևորվում է հետևյալ իրավական հարցադրումը. արդյո՞ք գործակալության պայմանագրի շրջանակներում մատուցված ծառայությունների հարկվող շրջանառության նկատմամբ կիրառվում է ԱԱՀ-ի գրոյական դրույքաչափ:

«Ավելացված արժեքի հարկի մասին» ՀՀ օրենքի 16-րդ հոդվածի 8-րդ կետի համաձայն՝ ԱԱՀ-ի գրոյական դրույքաչափը կիրառվում է այն ծառայությունների հարկվող շրջանառության նկատմամբ, որոնց մատուցման վայրը, համաձայն սույն օրենքի, չի գտնվում Հայաստանի Հանրապետության ներքին տարածքում:

«Ավելացված արժեքի հարկի մասին» ՀՀ օրենքի 13-րդ հոդվածի համաձայն՝ ծառայությունը համարվում է մատուցված Հայաստանի Հանրապետությունում, եթե ծառայությունների մատուցման վայրը գտնվում է Հայաստանի Հանրապետության տարածքում: Ծառայությունների մատուցման վայր է համարվում այն տեղը, որտեղ ծառայություն մատուցող անձն իրականացնում է ձեռնարկատիրական գործունեություն, իսկ այդպիսի վայրի բացակայության կամ որոշման անհնարինության դեպքում՝ նշված անձի գտնվելու վայրը (իրավաբանական հասցեն կամ բնակության վայրը, **բացառությամբ նույն օրենքի 14-րդ հոդվածով սահմանված դեպքերի**):

«Ավելացված արժեքի հարկի մասին» ՀՀ օրենքի 14-րդ հոդվածի համաձայն՝ արտոնագրերի, լիցենզիաների, հեղինակային իրավունքի, ապրանքանշանների և համանման այլ իրավունքների՝ այլ անձանց փոխանցման, գովազդային, խորհրդատվական, ինժեներական, **իրավաբանական**, հաշվապա-

հական, փորձագիտական, թարգմանչական և **համանման այլ ծառայություններ**, ինչպես նաև տվյալների մշակման, ծրագրային ապահովման իրականացման և տեղեկատվության հաղորդման ծառայություններ, բանկային, ֆինանսական և ապահովագրական (բացառությամբ չիրկիզվող պահարանների վարձակալության), շարժական գույքի վարձակալության (բացառությամբ բոլոր տեսակի փախադրամիջոցների վարձակալության) ծառայություններ օտարերկրյա իրավաբանական անձանց, իրավաբանական անձի կարգավիճակ չունեցող կամ օտարերկրյա ֆիզիկական անձանց՝ Հայաստանի Հանրապետությունում գրանցված անձանց կողմից (*կամ հակառակը*) մատուցման դեպքում *ծառայության մատուցման վայր է համարվում այն վայրը, որտեղ ծառայություն ստացող անձն իրականացնում է ձեռնարկատիրական գործունեություն կամ ունի մշտական հաստատություն, որին մատուցվում են ծառայություններ, իսկ դրանց բացակայության դեպքում՝ նրա իրավաբանական հասցեն կամ բնակության վայրը:*

Վերոնշյալ հոդվածների համադրումից հետևում է, որ սույն քաղաքացիական գործով Կազմակերպության կողմից գործակալության պայմանագրի հիման վրա մատուցվող ծառայությունների հարկվող շրջանառության նկատմամբ ԱԱՀ-ի գրոյական դրույքաչափի կիրառելիության հարցին պատասխանելու համար պետք է որոշվի, թե արդյո՞ք Ընկերության կողմից մատուցված համապատասխան ծառայություններն ընդգրկված են «Ավելացված արժեքի հարկի մասին» ՀՀ օրենքի 14-րդ հոդվածով նախատեսված բացառությունների շարքում:

ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 806-րդ հոդվածի համաձայն՝ գործակալության պայմանագրով մի կողմը (գործակալը) պարտավորվում է վարձատրությամբ մյուս կողմի (պրինցիպալի) հանձնարարությամբ, իր անունից, սակայն պրինցիպալի հաշվին կամ պրինցիպալի անունից և նրա հաշվին կատարել *իրավաբանական ու այլ գործողություններ:*

ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 806-րդ հոդվածի համաձայն՝ գործակալության պայմանագրով մի կողմը (գործակալը) պարտավորվում է վարձատրությամբ մյուս կողմի (պրինցիպալի) հանձնարարությամբ, իր անունից, սակայն պրինցիպալի հաշվին կամ պրինցիպալի անունից և նրա հաշվին կատարել *իրավաբանական ու այլ գործողություններ:*

Վերոնշյալ հոդվածից հետևում է, որ գործակալության պայմանագիրը ծառայությունների մատուցման պայմանագրի տեսակ է, որի շրջանակներում կատարվում են իրավաբանական և այլ գործողություններ: Հետևաբար, գործակալության պայմանագրի շրջանակներում մատուցվող ծառայություններն իրավաբանական ծառայություններ են, որոնք ներառված են «Ավելացված արժեքի հարկի մասին» ՀՀ օրենքի 14-րդ հոդվածով նախատեսված բացառությունների շարքում: Վճռաբեկ դատարանը նման եզրահանգման համար հիմք է ընդունում նաև սույն քաղաքացիական գործով կողմերի միջև կնքված պայմանագրի առարկան կազմող գործողությունների բնույթը:

Քննվող քաղաքացիական գործի փաստերի համաձայն՝ ծառայությունները ստացած Ընկերության գտնվելու վայրը Երևան, Բագրատունյաց 70 հաս-

Դատական պրակտիկա

ցեն է, իսկ ծառայություններ մատուցած Կազմակերպության գրանցման վայրը գտնվում է Սիսյակ Թագավորությունում:

Հետևաբար, հիմք ընդունելով այն հանգամանքը, որ «Ավելացված արժեքի հարկի մասին» ՀՀ օրենքի 14-րդ հոդվածի իմաստով գործակալության պայմանագրով մատուցված իրավաբանական ծառայության մատուցման վայրը Հայաստանի Հանրապետությունն է, Վճռաբեկ դատարանն արձանագրում է, որ զրոյական դրույքաչափով հարկման վերաբերյալ «Ավելացված արժեքի հարկի մասին» ՀՀ օրենքի 16-րդ հոդվածի 8-րդ կետը Ընկերությանը մատուցված ծառայությունների նկատմամբ կիրառելի չեն:

Այսպիսով, սույն վճռաբեկ բողոքի հիմքի առկայությունը, ՀՀ քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքի 227-րդ հոդվածի ուժով, Վճռաբեկ դատարանը դիտում է բավարար Դատարանի վճիռը բեկանելու համար:

Ելնելով վերոգրյալից և ղեկավարվելով ՀՀ քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքի 240-2412-րդ հոդվածներով՝ Վճռաբեկ դատարանը

ՈՐՈՇԵՑ

1. Վճռաբեկ բողոքը բավարարել: Բեկանել Վարչական դատարանի 15.05.2008 թվականի վճիռը և գործն ուղարկել նույն դատարան՝ նոր քննության:

2. Սույն որոշումն օրինական ուժի մեջ է մտնում հրապարակման պահից, վերջնական է և ենթակա չէ բողոքարկման:

ՆՈՑԵՄԲԵՐ 2008 11 (112)

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅՈՒՆ
ՎՃՈՍՔԵԿ ԴԱՏԱՐԱՆ
Ո Ր Ո Շ ՈՒ Մ
ՀԱՆՈՒՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ
ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ՎՃՈՍՔԵԿ ԴԱՏԱՐԱՆԸ
(ԱՅՍՈՒՀԵՏ` ՎՃՈՍՔԵԿ ԴԱՏԱՐԱՆ)

2008 թվականի սեպտեմբերի 26-ին, դռնբաց դատական նիստում, քննելով «Գյուղական վայրերում փոքր և միջին ձեռնարկատիրության խթանման «Անիվ» հիմնադրամ»-ի վճռաբեկ բողոքը ՀՀ վարչական դատարանի 07.03.2008 թվականի վճռի դեմ՝ ըստ հայցի «Գյուղական վայրերում փոքր և միջին ձեռնարկատիրության խթանման «Անիվ» հիմնադրամ»-ի ընդդեմ ՀՀ կառավարությանն առընթեր հարկային պետական ծառայության՝ 11.06.2007 թվականի թիվ 1027423 ստուգման ակտն անվավեր ճանաչելու պահանջի մասին,

ՊԱՐԶԵՑ

1. Գործի դատավարական նախապատմությունը

Դիմելով դատարան՝ հայցվորը պահանջել է անվավեր ճանաչել ՀՀ կառավարությանն առընթեր հարկային պետական ծառայության 11.06.2007 թվականի թիվ 1027423 ստուգման ակտը:

ՀՀ վարչական դատարանի 07.03.2008 թվականի վճռով հայցը մերժվել է:

Սույն գործով վճռաբեկ բողոք է ներկայացրել «Գյուղական վայրերում փոքր և միջին ձեռնարկատիրության խթանման «Անիվ» հիմնադրամ»-ը:

Կողմերը Վճռաբեկ դատարան են ներկայացրել 19.09.2008 թվականին կնքված գրավոր հաշտության համաձայնություն հետևյալ բովանդակությամբ.

«ՀՀ վճռաբեկ դատարանի քաղաքացիական և վարչական պալատի վարությամբ է գտնվում հավատարմագրված փաստաբան Ռ.Ռ.Նտունու միջոցով բերված «Գյուղական վայրերում փոքր և միջին ձեռնարկատիրության խթանման «Անիվ» հիմնադրամ»-ի վճռաբեկ բողոքը վարչական գործով ըստ հայցի «Գյուղական վայրերում փոքր և միջին ձեռնարկատիրության խթանման «Անիվ» հիմնադրամ»-ի ընդդեմ ՀՀ կառավարությանն առընթեր հարկային պետական ծառայության 11.06.2007 թվականի թիվ 1027423 ստուգման ակտն անվավեր ճանաչելու պահանջի մասին, վարչական գործով ՀՀ վարչական դատարանի 07.03.2008թ. թիվ ՎԳ/0113/05/08 վճռի դեմ:

Հաշվի առնելով այն հանգամանքը, որ «Անիվ» հիմնադրամի դեպքում «Վարկային կազմակերպությունների մասին» ՀՀ օրենքի ընդունումից հետո

ՆՈՑԵՄԲԵՐ 2008 11 (112)

ԴԱՏԱԿԱՆ
Իշխանություն

Դատական պրակտիկա

այդ օրենքով սահմանված լիցենզավորող մարմինը՝ ՀՀ կենտրոնական բանկը 25.10.2005թ. շրջաբերականով փոխատվական գործունեություն իրականացնող բոլոր սուբյեկտներին տրամադրել է լիցենզավորման նպատակով գրանցման ժամկետ մինչև 2006թ. մարտի 1-ը (կցված է), ինչպես նաև, որ ի պատասխան ՀՀ վարչապետի 08.05.08թ. թիվ 094-2106 հանձնարարականի ՀՀ ֆինանսների նախարարն իր գրությամբ՝ հասցեագրված ՀՀ կառավարությանը, առաջարկել է հանձնարարել ՀՀ կառավարությանն առընթեր հարկային պետական ծառայությանը «Անիվ» հիմնադրամի հնարավոր վճռաբեկ բողոքի քննարկման շրջանակներում կնքվելիք հաշտության համաձայնության հիմքով փոխել կիրառված տուգանքի չափը՝ որպես հաշվարկի բազա ընդունելով 2006թ. մարտի մեկից հետո տրամադրված փոխառություններից հաշվեգրված եկամուտները, կնքեցին սույն հաշտության համաձայնությունը հետևյալի մասին.

1. Կողմերը համաձայն են, որ «Հարկերի մասին» ՀՀ օրենքի 26-րդ հոդվածով նախատեսված տուգանքը «Անիվ» հիմնադրամի նկատմամբ պետք է կիրառվի 2006թ. մարտի մեկից հետո տրամադրված փոխառությունների գծով մինչև հարկային ստուգման ավարտի օրը հաշվեգրված եկամուտների նկատմամբ: Նշված ժամանակահատվածում տրամադրված փոխառությունների գծով հաշվեգրված համախառն եկամուտները կազմել են 11 135 730 դրամ, իսկ համապատասխան տուգանքը 50%-ի չափով կկազմի 5 567 865 դրամ (հաշվարկը կցվում է):

2. «Անիվ» հիմնադրամը՝ սույն հաշտության համաձայնությունը հաստատվելուց հետո պարտավորվում է 5 բանկային օրվա ընթացքում ՀՀ պետական բյուջե փոխանցել 5 567 865 դրամ տուգանքի գումարը:

ՀՀ ԿԱ ՊԵԿ

Երևան, Խորենացու 7

ներկայացուցիչ՝ ՀՀ ԿԱ ՊԵԿ

իրավաբանական վարչության

պետ Ռ. Ավագյան

ստորագրություն

«Անիվ» հիմնադրամ

Երևան, Նալբանդյան 110

գործադիր տնօրեն Հ.Սինասյան

ստորագրություն»:

ՀՀ վարչական դատավարության օրենսգրքի 90-րդ հոդվածի 2-րդ կետի համաձայն՝ վարչական վարույթի ընթացքում կողմերի հաշտության համաձայնության գալը համարվում է հայցվորի հրաժարում հայցից:

ՀՀ վարչական դատավարության օրենսգրքի 118-րդ հոդվածի 1-ին մասի համաձայն՝ Վարչական դատարանի դատական ակտերի բողոքարկման կարգի, հիմքերի և գործերի վարույթը Վճռաբեկ դատարանում իրականացնելու վրա տարածվում են ՀՀ քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքով

սահմանված նորմերը:

ՀՀ քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքի 109-րդ հոդվածի 6-րդ ենթակետի համաձայն՝ դատարանը կարճում է գործի վարույթը, եթե հայցվորը հրաժարվել է հայցից:

Սույն վարչական գործով կողմերը կնքել են հաշտության համաձայնություն, որը համարվում է հայցվորի հայցից հրաժարում:

Կողմերին պարզաբանվեց ՀՀ քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքի 110-րդ հոդվածով սահմանված գործի վարույթը կարճելու դատավարական հետևանքները:

Այսպիսով, Վճռաբեկ դատարանը գտնում է, որ հայցվորի հայցից հրաժարումը հիմք է սույն վարչական գործի վարույթը կարճելու համար:

Ելնելով վերոգրյալից և ղեկավարվելով ՀՀ վարչական դատավարության օրենսգրքի 90-րդ, 118-րդ հոդվածներով, ՀՀ քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքի 109-րդ, 240-241²-րդ հոդվածներով՝ Վճռաբեկ դատարանը

ՈՐՈՇԵՑ

1. ՀՀ վարչական դատարանի 07.03.2008 թվականի վճիռը բեկանել և գործի վարույթը կարճել:

2. Սույն որոշումն օրինական ուժի մեջ է մտնում հրապարակման պահից, վերջնական է և ենթակա չէ բողոքարկման:

ՆՈՑԵՆՏԵՐ 2008 11 (112)

РЕЗЮМЕ - RESUME

МЕЖДУНАРОДНО-ПРАВОВЫЕ УГОЛОВНО-ПРОЦЕССУАЛЬНЫЕ ОСОБЕННОСТИ ИНСТИТУТА ЭКСТРАДИЦИИ

ДАВИД АВЕТИСЯН

***ПРЕДСЕДАТЕЛЬ УГОЛОВНОЙ ПАЛАТЫ
КАССАЦИОННОГО СУДА РА,
ЗАСЛУЖЕННЫЙ ЮРИСТ РА,
КАНДИДАТ ЮРИДИЧЕСКИХ НАУК, ДОЦЕНТ***

В статье автор ссылается на Минскую и Европейскую Конвенции об экстрадиции.

Некоторые положения Конвенции нашли свое отражение в УПК РА.

В статье говорится также и об отказе от экстрадиции. На сегодняшний день институт выдачи имеет особое значение. Благодаря международным процессам границы многих государств стали «прозрачнее» и усовершенствовались средства общения. Этот факт значительно упрощает дела, при которых преступник, совершивший преступление в одной стране, пытается скрыться в другой. Новые условия активно применяются со стороны организованной преступности, что носит международный характер.

SOME ISSUES REFERRING TO THE INSTITUTE OF EXTRADITION

DAVIT AVETISYAN

***CHAIRMAN OF THE CRIMINAL CHAMBER OF CASSATION
COURT OF THE RA, HONOURED LAWYER OF THE RA,
PhD IN LAW, ASSOCIATE PROFESSOR***

In item author cites on Minsk and European Convention about extradition.

Some positions of Convention have found its reflection in CPC of RA.

In item it is spoken as well as about refusal of extradition.

For present-day the institute issues is of special importance. Due to international process of the border many state become more transparent and were improved facility of the contact. This fact vastly simplifies the deal, under which criminal, perpetrated a crime in one country, tries to escape in another. The New terms are actively used on the part of organized to criminality that carries the international nature.

РЕЗЮМЕ-RESUME

УБИЙСТВО СОВЕРШЕННОЕ ИЗ ХУЛИГАНСКИХ ПОБУЖДЕНИЙ

АРАМ ТАМАЗЯН

***ЗАМЕСТИТЕЛЬ ГЕНЕРАЛЬНОГО ПРОУРОРА РА,
ГОСУДАРСТВЕННЫЙ СОВЕТНИК ЮСТИЦИИ РА,
КАНДИДАТ ЮРИДИЧЕСКИХ НАУК***

В статье автор подробно описывает качества убийств, совершенных из хулиганских побуждений и относит их к ряду убийств, совершенных при отягчающих обстоятельствах. При этом учитывается факт, что при совершении такого рода убийства действия преступника содержат в себе проявления грубого нарушения общественного порядка. Очень часто такие преступления совершаются без видимой причины или даже самый незначительный повод может послужить мотивом для убийства. Поэтому необходимо учитывать тот важный факт, что убийства совершенные из хулиганских побуждений не менее обоснованы, чем другие преступления, и что на первый взгляд преступления нелогичные, бесцельные, неопределенные и несодержательные кажутся для преступника осмысленными, осознанными и целенаправленными. Надо также отметить и тот факт, что пострадавшим в такого рода преступлениях может стать любой человек, как не знакомый преступнику, так и знакомый или даже близкий.

THE MURDER BASED ON ROWDYISM (HOOLIGANISM) MOTIVES

ARAM TAMAZYAN

***THE DEPUTY OF GENERAL PROSECUTOR OF THE RA,
THE STATE ADVISER OF JUSTICE OF RA,
PhD IN LAW***

In this article the author describes in details the quality of murders made on a rowdy motives and consider them like murders made especially in severe circumstances. Doing this the fact should be taken into consideration that committing such murders hold the rude infringement of public rules. Very often such kind of murders are made without any visible reason, and somehow even the most insignificant thing could become a purpose for murder. That's why we have to take into account the fact that the murders made on rowdy motives are less motivated than the other murders, and on one hand non-logical, unreasonable and indefinite murders seem reasonable and realized for the criminal. The another fact worth to be mentioned that the victim of such crimes could be anyone-both unknown to a murderer and a familiar one or even a relative.

ՆՈՅԵՄԲԵՐ 2008 11 (112)

**ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ
ԲՆԺՃԱԿԱՆԱԳՅՈՒԹՅԱՆ
ԳՐԱԴԱՐԱՆ**

РЕЗЮМЕ - RESUME

ОБОРОТ СИЛЬНОДЕЙСТВУЮЩИХ ИЛИ ЯДОВИТЫХ ВЕЩЕСТВ: ИСТОРИЯ ПРОБЛЕМЫ И НЫНЕШНЕЕ СОСТОЯНИЕ

ГРИГОР САРГСЯН

ДИРЕКТОР ШКОЛЫ ПРОКУРАТУРЫ РА

Сущность отмеченной проблемы в том, что повседневное практическое применение разных химических соединений, в том числе и лекарственных средств имеет жизненную необходимость для лечения человека; а также проникновение этих средств в медицинскую практику и быт должно быть цивилизным и осуществляться профессионально, т.е. обязательным назначением лекарственных средств врачом и под его присмотром во время лечения. Несоблюдение этих условий может привести к тому, что лекарственные средства могут послужить причиной несчастных случаев и инцидентов, в том числе и с летальным исходом.

THE TURNOVER OF STRONG OR TOXIC SUBSTANCES FOR THE PURPOSE OF SALE: THE HISTORY OF THE PROBLEM AND THE PRESENT SITUATION

GRIGOR SARGSYAN

***DIRECTOR OF THE SCHOOL OF THE
PUBLIC PROSECUTOR'S OFFICE THE RA***

Essence of the noted problem is that everyday practical application of different chemical join, including medicinal facilities have life need for treatment of the person; as well as penetration of these facilities in medical practice of the person and mode of the life must be civilian and be realized professionally i.e. obligatory purpose of the medicinal facilities by physician and under his(its) care during the treatment. The non-observance of these conditions can make these medicinal facilities the reason of incidents, including with lethal upshot.

ՆՈՅՄԲԵՐ 2008 11 (112)

**ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ
ԲՆԴԱՅԻՆԱԿԱՆԱԿԱՆ**

РЕЗЮМЕ - RESUME

О НЕКОТОРЫХ ВОПРОСАХ ПРАВА СУДЕБНОЙ ЗАЩИТЫ В ГРАЖДАНСКОМ ПРОЦЕССЕ

ГРЕТА АРЗУМАНЯН

***СУДЬЯ АПЕЛЛЯЦИОННОГО СУДА НКР,
КАНДИДАТ ЮРИДИЧЕСКИХ НАУК***

Как естественное состояние человека, свобода в обществе реализуется посредством естественных прав, которые после признания им государством и утверждения в нормативных актах, становятся субъективными правами. Вообще нормативно утверждаются те общие каноны, которые используются свободно. И в то же время любая свобода — это право создавать такие условия, которые бы способствовали реализации этой свободы. Следовательно, для описания предмета цели правосудия и защиты прав права, свободы и законные интересы могут называться одним единым понятием - права.

ON SOME ISSUES OF THE RIGHT OF JUDICIAL DEFENCE IN CIVIL TRIALS (CASES)

GRETA ARZUMANYAN

***JUDGE OF THE APPELLATE COURT OF NKR,
PhD IN LAW***

As natural condition of the person, liberty in society is realized by means of natural rights, which after confession of it by the state and statement in normative acts, become the subjective rights. In general normative become firmly established those general canons, which are used liberally. And in the same time any liberty - a right to create such condition, which promoted the realization of this liberty. Consequently, for description of the subject to purposes of the justice and protection of the rights of the right, liberties and legal interests can be identified by one united notion - a right.

ՆՕՑԵՄԲԵՐ 2008 11 (112)

**ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ
ԿԵՆՏՐԱԿԱԼ ՎԵՐԿՆԵՐԻ
ԿՈՄԻՏԵ**

РЕЗЮМЕ - RESUME

ПЕРСПЕКТИВЫ ВНЕДРЕНИЯ НАКОПИТЕЛЬНО-ИПОТЕЧНОЙ СИСТЕМЫ ЖИЛИЩНОГО ОБЕСПЕЧЕНИЯ В ВООРУЖЕННЫХ СИЛАХ РА

АРУТЮН ГЕВОРГЯН

АСПИРАНТ КАФЕДРЫ ГРАЖДАНСКОГО ПРАВА ЕГУ

Фактически сущность данного механизма в том, что государство перечисляет некоторое количество денежных средств на личный счет каждого военнослужащего для приобретения квартиры. Минимум после трех лет службы военнослужащий этими средствами путем ипотечной системы на правах собственника может приобрести квартиру. В результате, военнослужащий получает квартиру в кредит, остальную часть суммы за квартиру выплачивает государство в течение службы военнослужащего.

PERSPECTIVES OF THE IMPLEMENTATION OF ACCUMULATE-HYPOTHECARY SYSTEM OF HOUSING IN ARMED FORCES OF THE RA

ARUTYUN GEVORGYAN

GRADUATE STUDENT OF THE CHAMBER OF CIVIL RIGHT OF YSU

Practically essence of given mechanism is that state enumerates certain amount of the bankrolls on the personal count of each service-man for aquisition of the apartment. Minimum after three years of the service the srevice-man by these facility and with the help of the hypothecary system on rights of the owner can acquire an apartment. As a result, the service-man gets the apartment on credit, remaining portion of the amount for apartment to pay the state during his service.

ՆԱՅՆՆԵՐԻՆ 2008 11 (112)

ՀԱՍՏԱՎԱԾ
Իշխանություն

РЕЗЮМЕ - RESUME

ПРИЗНАКИ СОСТАВА ТЕРРОРИЗМА КАК ОСНОВАНИЕ ДЛЯ ВОЗБУЖДЕНИЯ УГОЛОВНОГО ДЕЛА ПО ФАКТУ СОВЕРШЕНИЯ ПРЕСТУПЛЕНИЯ

ТИГРАН МНАЦАКАНЯН

АСПИРАНТ АКАДЕМИИ ФСБ РОССИИ

Основной сложностью в сборе доказательств в статье автор отмечает выявление действий, которые могут попасть под признаки такого преступления как терроризм. В таком случае очень важно выявить субъективную сторону вопроса, так как продавая оружие военнослужащий не мог предполагать, что оно будет использовано в самом прямом назначении. И в этом случае мотив его действий не будет считаться преступным.

SIGNS OF THE COMPOSITION OF THE TERRORISM AS REASON FOR DRAW OF THE CRIMINAL CASE ON THE FACT OF CRIME COMPLETION

TIGRAN MNACAKANYAN

GRADUATE STUDENT OF ACADEMY OF FSS OF RUSSIA

The Main difficulty in collection proof in article author notes discovery an action, which can get under signs of such crime as terrorism. In such event it is much important to reveal the subjective aspect of the problem, since selling weapon by the service-man could not expect that it will be used in its strict purpose. And in this case his (its) motive action will not be considered criminal.

ՆՈՅԵՄԲԵՐ 2008 11 (112)

**ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ
ԲՆԺՏԱՆԱԿԱՆ ԲՅՈՒՆ**

РЕЗЮМЕ - RESUME

СОЛНЦЕ БОГ КАК ЗАЩИТНИК ЗАКОНА И СПРАВЕДЛИВОСТИ В АРМЯНСКОМ НАГОРЬЕ

МИКАЭЛ ХАЧАТРЯН

МАГИСТРАНТ СЛАВЯНСКОГО УНИВЕРСИТЕТА

ЦОХИК АЗИЗЯН

ИСТОРИК

Верховный Бог в армянской мифологии бог Ар, позднее также и Мигр, были первыми законодателями, последователями и защитниками справедливости.

У армян справедливость, правосудие и поклонение справедливости было под покровительством верховных и самых любимых богов.

Поклонение богу Ар для армян максимально способствовало поднятию уважения по отношению к традиции-праву и должной правовой культуре тех времен.

SUN GOD AS DEFENDER OF THE LAW AND FAIRNESS IN ARMENIAN UPLAND

MIKAEL KHACHATRYAN

MAGISTRANT OF THE SLAVONIC UNIVERSITY

COGHİK AZIZYAN

HISTORIAN

The upper God in armenian mythology is god Are, later as well as Mihr, were the first lawmaker, follower and protector of fairness.

Besides, the armenians' worship to fairness and justice was under the protection the upper and the most loved god.

The worship to god Are for armenians greatly promoted lifting the respect towards traditions-rule;govern and due to legal culture of those times.

РЕЗЮМЕ - RESUME

ПОДДЕРЖИТ ЛИ УПК РФ БЫСТРОТУ УГОЛОВНОГО СУДОПРОИЗВОДСТВА

ОКСАНА МУРГАЗАЯНОВА

***АСПИРАНТ КАФЕДРЫ УГОЛОВНОГО ПРАВА
И ПРОЦЕССА БАШГУ, Г. УФА***

В настоящей статье автор пытается рассмотреть вопрос о том, как выражается принцип быстроты уголовного судопроизводства в действующем УПК, независимо от отсутствия формального упоминания в тексте закона данного термина. В статье автор лишь поверхностно затрагивает некоторые вопросы уголовно-процессуальной деятельности, не переходя к детальному анализу процесса. Автор констатирует тот факт, что быстрота уголовного процесса, являясь пределом, к которому должно стремиться судопроизводство, не находит достаточной поддержки в действующем законодательстве.

WILL THE CPC OF THE RF SUPPORT THE SPEED OF CRIMINAL PROCEDURES

OXSANA MURGAZAYANOVA

***THE POSTGRADUATE OF THE CHAMBER OF CRIMINAL LAW
AND PROCESSES OF BASHSU, UFA***

In this article the author tries to examine the following question: how the principle of speed procedures expressed in the present CPC, notwithstanding the fact of lack of the formal mentioning in the text of law the given termin. In the article the author only mentioned superficially some points of criminal -processual activities, without speaking about detailed analyze of the process. The author pointed the fact that the speed of the criminal process being a border for the courts to approach, don't meet an enough support in the present legislation.

УДК 341.1(112) 2008 11

УДМУРТУ
Удмуртский журнал

Թեւավոր խոսքեր

Ունեցիր թեկուզ փոքր խելք, բայց քոնը:

Մ.ԳՈՐԿԻ

Գլխավորը ոչ թե խելքն է, այլ այն, ինչը ուղղություն է տալիս նրան՝ բնավորությունը, հոգին, ազնիվ հատկանիշները, զարգացումը:

Ֆ.Մ.ԴՈՍՏՈՅՎՍԿԻ

Իսկական մարդասիրությունը նշանակում է ամենից առաջ արդարացիություն:

Վ.Ա.ՍՈՒԽՈՍԼԻՆՍԿԻ

Բարության համար գովասանքի արժանի է միայն այն մարդը, որի բնավորության հաստատունությունը բավականացնում է այլ դեպքերում չար լինելու համար. հակառակ դեպքում բարությունն ամենից հաճախ խոտում է սոսկ անգործունեության կամ կամքի բացակայության մասին:

Ֆ.ԼԱՐՈՇՅՈՒԿՈ

Շինծու բարությունից ավելի վատ բան չկա: Բարության շինծուությունը ավելի շատ է վանում, քան բացահայտ չարիքը:

Լ.Ն.ՏՈԼՍՏՈՅ

ՆՈՑԵՄԲԵՐ 2008 11 (112)

ԻՐՏԵԿ

ՀՀ ԳՈՐԾՈՂ ՕՐԵՆՍԳՐՈՒԹՅՈՒՆԸ

ՁԵՐ ՀԱՄԱԿԱՐԳԻՉՆԵՐՈՒՄ

«ԻՐՏԵԿ» իրավական տեղեկատվական-որոնողական համակարգը Հայաստանի Հանրապետությունում օրենքների և այլ իրավական ակտերի ամենալիարժեք համակարգն է, որում ընդգրկված են ավելի քան 40000 իրավական ակտեր՝

- * ՀՀ Սահմանադրությունը, ՀՀ օրենքները և օրենսգրքերը,
- * ՀՀ նախագահի նորմատիվ հրամանագրերն ու կարգադրությունները,
- * ՀՀ սահմանադրական դատարանի որոշումները,
- * ՀՀ կառավարության և վարչապետի որոշումները,
- * ՀՀ կենտրոնական բանկի նորմատիվ ակտերը, ՀՀ ֆինանսների և էկոնոմիկայի նախարարության, ՀՀ պետական եկամուտների նախարարության և մյուս գերատեսչությունների կողմից ընդունված նորմատիվ ակտերը:

Ակտերը տրված են մինչ այսօր նրանցում կատարված փոփոխություններով և լրացումներով: Տրված են նաև ակտերի ժամանակային տարբերակները:

Համակարգում ընդգրկված են ՀՀ օրենսդրության մեջ կիրառվող ավելի քան 9000 հասկացություն պարունակող ՀՀ-ում համակարգչային միակ իրավաբանական ու տնտեսագիտական բացատրական բառարանները:

Իրավական տեղեկատվական կենտրոն, հեռ. 52-79-50 URL: www.IRTEK.am
Երևան, Արվյան 36 ֆաքս. 56-90-85 E-mail: info@IRTEK.am

ՂԱՏԱԿԱՆ
Ինֆորմացիոն